

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»
ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΟ «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ»**

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2024-2025

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

**«Η Ανάπτυξη Αιολικών Πάρκων σε Δασικές και Αναδασωτέες Περιοχές: Νομικές
Διαστάσεις της Σύγκρουσης μεταξύ Κλιματικής Πολιτικής και Διατήρησης της
Βιοποικιλότητας υπό το Πρίσμα της Ενωσιακής και της Εθνικής Νομοθεσίας».**

**«The Development of Wind Farms in Forest and Reforestable Areas: Legal Dimensions
of the Conflict between Climate Policy and Biodiversity Conservation in the Light of
European and National Legislation».**

Επιμέλεια: Κεραμίδα Αθηνά – Πετρούλα (ΑΜ: 2124Μ027)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Καραγιώργου Βασιλική

ΑΘΗΝΑ, 2025

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

**Καραγιώργου Βασιλική
Μενγκ - Παπαντώνη Μαρία
Παπαπετρόπουλος Ανδρέας**

**ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ
ΕΥΘΥΝΗΣ**

*«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η εργασία αυτή είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιείται πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς τις απαραίτητες αναφορές.
Αναλαμβάνονται όλες οι νομικές και διοικητικές συνέπειες στην περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία αποτελεί προϊόν λογοκλοπής».*

Copyright © Κεραμίδα Αθηνά - Πετρούλα, 2025

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επισφραγίζει την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο ΠΜΣ «Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο & Διακυβέρνηση», με ειδίκευση στο «Δίκαιο και Πολιτική για το Περιβάλλον και την Ενέργεια» του Παντείου Πανεπιστημίου. Η πορεία αυτή δεν θα μπορούσε να έχει ολοκληρωθεί χωρίς την ουσιαστική συνδρομή και στήριξη ορισμένων ανθρώπων, στους οποίους οφείλω θερμές ευχαριστίες.

Κατ' αρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω ειλικρινά την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου και επιβλέπουσα της διπλωματικής μου εργασίας, κα Βασιλική Καραγιώργου, για την πολύτιμη καθοδήγησή της, την άμεση ανταπόκριση και τις εύστοχες επιστημονικές της παρατηρήσεις καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, αλλά και γενικότερα κατά τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Ευχαριστώ ακόμη, το σύνολο των διδασκόντων και διδασκουσών του Προγράμματος για τις γνώσεις που μας μετέδωσαν και τη συνολική ακαδημαϊκή υποστήριξη που μας παρείχαν.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους στενούς μου φίλους για την αμέριστη συμπαράσταση και την στήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Κεραμίδα Αθηνά - Πετρούλα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανάπτυξη αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές εγείρει σύνθετα νομικά ζητήματα, καθώς αναδεικνύεται η ένταση ανάμεσα στους στόχους της κλιματικής πολιτικής και την ανάγκη διατήρησης της βιοποικιλότητας. Το ζήτημα εντάσσεται στο πλαίσιο των διεθνών και ευρωπαϊκών δεσμεύσεων για την απανθρακοποίηση και την πράσινη μετάβαση, ενώ συνδέεται άμεσα με τη συμβολή της αιολικής ενέργειας στους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης. Παράλληλα, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των χερσαίων αιολικών εγκαταστάσεων καθιστούν εμφανή τα όρια και τις προκλήσεις της ενεργειακής μετάβασης.

Η κανονιστική θεμελίωση του ζητήματος προκύπτει από το ευρωπαϊκό και το εθνικό νομικό πλαίσιο προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Οι ενωσιακές οδηγίες για τα πουλιά και τους οικοτόπους, οι διαδικασίες περιβαλλοντικής εκτίμησης και η στρατηγική για τα δάση συναρθρώνονται με τις συνταγματικές επιταγές για την προστασία των δασών και τις ειδικές διατάξεις της δασικής και περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας διαδραματίζει καίριο ρόλο στη διαμόρφωση της πρακτικής εφαρμογής, μεταβαίνοντας από την απόλυτη προστασία των δασικών οικοσυστημάτων προς την αποδοχή στάθμισης επιτακτικών λόγων δημοσίου συμφέροντος και περιβαλλοντικής διαφύλαξης.

Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει ότι η στάθμιση λειτουργεί πλέον ως το κατεξοχήν εργαλείο συμφιλίωσης της ενεργειακής και περιβαλλοντικής πολιτικής. Ωστόσο, παραμένει αναγκαία η ενίσχυση της κανονιστικής σαφήνειας, η αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων και η ουσιαστική συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, ώστε να επιτευχθεί μια δίκαιη και ισόρροπη πράσινη μετάβαση, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Λέξεις-κλειδιά: *Αιολικά πάρκα, Δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις, Κλιματική πολιτική, Βιοποικιλότητα, Στάθμιση συμφερόντων, Συνταγματική προστασία, Νομολογία Συμβουλίου της Επικρατείας, Ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία, Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ), Βιώσιμη ανάπτυξη.*

SUMMARY

The development of wind farms in forested and reforested areas raises complex legal issues, as it highlights the tension between climate policy objectives and the need to preserve biodiversity. This issue is framed by international and European commitments to decarbonization and the green transition, while being directly linked to the contribution of wind energy to the goals of sustainable development. At the same time, the environmental impacts of onshore wind installations reveal the limits and challenges of the energy transition.

The normative foundation of the matter stems from both the European and the national legal frameworks for environmental protection. EU directives on birds and habitats, environmental assessment procedures, and the forest strategy intersect with constitutional provisions on forest protection and the specific rules of forestry and environmental legislation. Jurisprudence of the Greek Council of State plays a decisive role in shaping practical implementation, evolving from the doctrine of absolute protection of forest ecosystems to the acceptance of balancing imperative reasons of public interest with environmental preservation.

This evolution demonstrates that balancing has become the primary tool for reconciling energy and environmental policy. Nevertheless, clearer regulatory guidance, effective enforcement mechanisms, and meaningful participation of local communities remain necessary to achieve a fair and equitable green transition, at both the national and the European levels.

Keywords: *Wind farms, Forested and reforested areas, Climate policy, Biodiversity, Balancing of interests, Constitutional protection, Jurisprudence of the Council of State, EU environmental law, Renewable energy sources (RES), Sustainable development.*

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠΟ	Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΑΣΠΗΕ	Αιολικός Σταθμός Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΖΔ	Ειδικές Ζώνες Διατήρησης
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΠΕ	Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΕΣΕΚ	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα
ΕΧΠ	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο
ΖΕΠ	Ζώνες Ειδικής Προστασίας
ΚΑΖ	Καταφύγια Άγριας Ζωής
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Παρ.	Παράγραφος
Π.Δ	Προεδρικό Διάταγμα
ΣΕΕ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΠΕ	Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση
ΜΠΕ	Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΤΚΣ	Τόπος Κοινοτικής Σημασίας
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Κλιματική αλλαγή και Πράσινη μετάβαση – θεωρητικό πλαίσιο	5
1.1. Η κλιματική αλλαγή ως παγκόσμια και ευρωπαϊκή πρόκληση	5
1.2. Οι διεθνείς και Ευρωπαϊκές δεσμεύσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.....	7
1.3. Ο ρόλος των ΑΠΕ στην επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας και στην προώθηση της πράσινης ενεργειακής μετάβασης.....	10
1.4. Η συμβολή της αιολικής ενέργειας στους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης και η περιβαλλοντική τους διάσταση.....	12
1.5. Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των χερσαίων αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές.....	15
1.6. Συμπεράσματα.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο για την προώθηση των ΑΠΕ και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος	18
2.1. Η Οδηγία 79/409 όπως αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2009/147/ΕΚ για την Προστασία των Πτηνών	18
2.2. Η Οδηγία 92/43 ΕΟΚ για την προστασία των Οικοτόπων	21
2.3. Η Οδηγία 2018/2001 RED II και η τροπ. Οδηγία 2023/2413 RED III – νέα δεδομένα για την προώθηση των ΑΠΕ	25
2.4. Η Οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ)	29
2.5. Η Οδηγία 2011/92/ΕΕ για την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.....	32
2.6. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2018/841 για LULUCF και προστασία των δασών ως αποβάθρες άνθρακα, όπως έχει τροποποιηθεί από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2023/839	36
2.7. Η νέα στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δάση για το 2030.....	40
2.8. Συμπεράσματα.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Εθνικό νομικό πλαίσιο για την προώθηση των ΑΠΕ και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος	43
3.1.1 Συνταγματική προστασία των δασών (άρθρο 24 Σ)	43
3.1.2. Συνταγματική προστασία αναδασωτέων περιοχών (άρθρο 117 §3 Σ) και η σχετική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας	46
3.2. Ο Ν.998/1979, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει για την προστασία δασών και δασικών εκτάσεων.....	49
3.3. Ο Νόμος 3937/2011 για τη Διατήρηση της βιοποικιλότητας	53

3.4. Εθνικός Κλιματικός Νόμος (Ν.4936/2022).....	57
3.5.Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ 2023)	59
3.6. Οι Ν.4685/2020 και Ν. 4951/2022 για την τροποποίηση του πλαισίου αδειοδότησης των ΑΠΕ.....	60
3.7. Συμπεράσματα.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για τη χωροθέτηση ΑΠΕ σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές.....	67
4.1. Πρώιμη προσέγγιση – Απόλυτη προστασία των δασών.....	67
4.2. Χωροθέτηση αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές υπό προϋποθέσεις	70
4.3. Στροφή προς τη στάθμιση συμφερόντων – θεσμική θωράκιση του δασικού κεκτημένου	73
4.4. Στάθμιση μεταξύ κλιματικής πολιτικής και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.....	75
4.5. Συμπεράσματα.....	78
Συμπεράσματα.....	79
Βιβλιογραφία	82

Εισαγωγή

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί μια από τις δυσκολότερες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής και η αντιμετώπισή της τοποθετεί τον επαναπροσδιορισμό του ενεργειακού μοντέλου στο επίκεντρο των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών. Η σταδιακή εγκατάλειψη των ορυκτών καυσίμων και η στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ), όπως η αιολική, δεν είναι απλώς περιβαλλοντική επιλογή αλλά στρατηγική αναγκαιότητα¹. Στο πλαίσιο αυτό, η εγκατάσταση χερσαίων αιολικών πάρκων έχει καταστεί βασικό εργαλείο επίτευξης των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης που τέθηκαν το 2016 με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, αλλά και της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας το 2019², με τον στόχο μείωσης των εκπομπών κατά 55% έως το 2030 σε σύγκριση με τα ποσοστά του 1990, για την επίτευξη του πιο μακρινού στόχου των μηδενικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ως το 2050.

Ωστόσο, η υλοποίηση της πράσινης μετάβασης και η εν γένει κλιματική πολιτική που ακολουθείται τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο δεν είναι απαλλαγμένη από προκλήσεις, ιδίως όταν πρόκειται για την επιλογή των περιοχών εγκατάστασης των αιολικών πάρκων και την εξέταση της βλάβης που αυτά δύναται να προκαλέσουν στο φυσικό περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα³. Ιδιαίτερη διχογνωμία παρατηρείται στα έργα χωροθέτησης ανεμογεννητριών σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές, που εκ της φύσεως τους διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην διατήρηση της βιοποικιλότητας, την προστασία του εδάφους και την ρύθμιση του μικροκλίματος⁴. Η επέμβαση σε τέτοιες περιοχές ακόμα και για περιβαλλοντικά φιλικούς σκοπούς, εγείρει σύνθετα νομικά και θεσμικά ζητήματα, που σχετίζονται με τη στάθμιση θεμελιωδών αρχών και δικαιωμάτων, όπως η ανάγκη για καταπολέμηση της κλιματικής κρίσης αφενός, και την υποχρέωση προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, της χλωρίδας και

¹ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, Forging a climate-resilient Europe - the new EU Strategy on Adaptation to Climate, COM/2021/82 final, σελ. 16.

² Communication from the Commission, *The European Green Deal*, Brussels, 11.12.2019, COM (2019) 640 final.

³ Πλατιάς Χ. (2020). Πολιτική της ΕΕ για το Περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη. Ζητήματα Πολιτικής και Διακυβέρνησης (2^η αναθ. έκδοση), Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

⁴ WWF Hellas (Δεκέμβριος 2017). Βιοποικιλότητα και αιολικά πάρκα : Επισημάνσεις WWF Hellas. Ανακτήθηκε από: https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/2017Dec_YPEN_WWFGGr_Mainconsiderations.pdf

της πανίδας αφετέρου⁵. Παρόλο δηλαδή, που η αιολική ενέργεια είναι μια εξαιρετική πηγή ανανεώσιμης ενέργειας, η χωροθέτηση των αιολικών εγκαταστάσεων αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις για την επίτευξη των ωφελειών τους, διατηρώντας παράλληλα τη βιοποικιλότητα⁶.

Οι λύσεις για την κλιματική αλλαγή δεν μπορούν να επιτευχθούν χωρίς την προστασία της βιοποικιλότητας, πράγμα που σημαίνει ότι κατά τη διαδικασία αδειοδότησης των αιολικών πάρκων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η οδηγία 2009/147/EK για την προστασία των πτηνών, η οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους, η οδηγία 2001/42/EK περί Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και η οδηγία 2011/92/ΕΕ περί Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

Νέα, ωστόσο, δεδομένα για το ζήτημα αυτό έχει δημιουργήσει η Οδηγία 2023/2413, η οποία τροποποίησε την Οδηγία 2018/2001 για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Επιπροσθέτως, έχει θεσπιστεί και η νέα Στρατηγική της ΕΕ για τα δάση, καθώς και ο Κανονισμός 2023/839/ΕΕ σχετικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των απορροφήσεων από δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης και δασοπονίας στο πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια έως το 2030, που επιβάλλει στα κράτη-μέλη να προστατεύουν τα δάση υπό την λειτουργία τους ως αποβάθρες άνθρακα⁷.

Η προβληματική αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο ελληνικό νομικό πλαίσιο, όπου το Σύνταγμα στο άρθρο 24 προστατεύει ρητά τα δάση, ενώ ταυτόχρονα επιτάσσει την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης⁸. Η ερμηνεία και η εφαρμογή αυτής της διάταξης από το Συμβούλιο της Επικρατείας, καταδεικνύει την πολυπλοκότητα της νομικής προσέγγισης του ζητήματος. Εκτός από το άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος, τα δάση προστατεύονται και από το Ν.998/1979, ο οποίος στο άρθρο 36

⁵ Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία (Μάρτιος 2020). Όλα όσα θέλατε να μάθετε για τα «αιολικά πάρκα» στις προστατευόμενες περιοχές Natura 2000. Ανακτήθηκε από: <https://ornithologiki.gr/el/enhmerwsh-ekpaideush/enimerosi/ylikoenimerosis-ekdoseis/149-natura-2000>

⁶ Kati, V., & Kassara, C. (2021). Πρόταση χωροθέτησης χειρσαίων Αιολικών Σταθμών Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας στην Ελλάδα για καθαρή ενέργεια χωρίς σημαντικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36545.17762>

⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 2023/839 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Απριλίου 2023 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/841. EUR-LEX – European Union. Ανακτήθηκε από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32023R0839>

⁸ Γιαννακούρου Γ. (Ιανουάριος 2023). «ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 24» Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου. Ανακτήθηκε από: <https://www.syntagmawatch.gr/wpcontent/uploads/2023/02/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-24-me-cover.pdf>

συμπεριλαμβάνει την προστασία της πανίδας και τον οικοτόπων, σαν στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με το δασικό οικοσύστημα. Η πάγια Νομολογία του ΣτΕ έχει κρίνει ότι τα δάση υπάγονται ως φυσικά αγαθά σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς και μόνο κατ' εξαίρεση γίνεται ανεκτή η επέμβαση και μεταβολή του προορισμού τους προς εξυπηρέτηση κι άλλων σκοπών⁹. Ακόμη, το άρθρ. 117 §3 του Συντάγματος για τις αναδασωτέες περιοχές, ορίζει απόλυτα ότι «αναδασωτέα έκταση δεν μπορεί να διατεθεί για άλλο σκοπό πλην της αναδασώσεως»¹⁰.

Παρ' όλο που με την υπ' αριθμ. ΣτΕ 3754/1981 απόφαση είχε αναχθεί η συνταγματική προστασία των δασών ως απόλυτη, με την πάροδο του χρόνου και την ανάγκη για αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής εκδόθηκαν αποφάσεις που επιτρέπουν την εγκατάσταση αιολικών πάρκων σε αναδασωτέες και προστατευόμενες εκτάσεις υπό όρους, όπως η υπ' αριθμ. 2499/2012 απόφαση του ΣτΕ που αποτέλεσε σημείο καμπής, καθώς έκρινε ότι είναι δυνατή η εγκατάσταση αιολικών σταθμών σε αναδασωτέες εκτάσεις, εφόσον το έργο εξυπηρετεί ανάγκη με ιδιαίτερη κοινωνική, εθνική ή οικονομική σημασία¹¹ και η υπ' αριθμ. 1421/2013 απόφαση του ΣτΕ που έκρινε ότι η εγκατάσταση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως τα αιολικά πάρκα, επιτρέπεται σε δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις, υπό την προϋπόθεση ότι εξυπηρετούνται επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος και τηρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις¹². Ακολούθως, με το Ν.4685/2020 τροποποιήθηκε το πλαίσιο αδειοδότησης των ΑΠΕ εντός προστατευόμενων περιοχών, πράγμα που σημαίνει ότι η προστασία δεν ήταν πλέον απόλυτη. Οι αποφάσεις αυτές ενσαρκώνουν αυτή την ανάγκη στάθμισης μεταξύ συγκρουόμενων επιταγών του δημοσίου συμφέροντος.

Έτσι, διαφαίνονται οι νομικές πτυχές μιας κρίσιμης σύγκρουσης στο πεδίο της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, εκείνης μεταξύ της ανάγκης για ταχεία ανάπτυξη έργων αιολικής ενέργειας και της υποχρέωσης διατήρησης της βιοποικιλότητας και προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων. Το ζήτημα λοιπόν, καθίσταται ιδιαίτερα σύνθετο στην περίπτωση που τα έργα αυτά χωροθετούνται σε περιοχές που απολαύουν αυξημένου καθεστώτος προστασίας, όπως οι δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις.

Η εν λόγω διπλωματική εργασία στοχεύει στην ανάλυση των νομικών δεσμεύσεων και του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και

⁹ Βλ. 1007/2019, ΣΤΕ 1008/2019, ΣτΕ (ολομ.) 685/2019, ΣτΕ 194/2024 και ΣτΕ 159/2024.

¹⁰ Άρθρο 117 §2 του Συντάγματος.

¹¹ Βλ. ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 2499/2012.

¹² Βλ. ΣτΕ 1421/2013.

της Ελληνικής έννομης τάξης προκειμένου να εξεταστεί η νομική διάσταση της σύγκρουσης μεταξύ δύο πολύ σημαντικών πολιτικών στόχων, την επίτευξη της πράσινης μετάβασης μέσω της κλιματικής ουδετερότητας και της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Προς τον σκοπό αυτό θα ερευνηθούν τα αποτελέσματα της ανάπτυξης των αιολικών πάρκων στο φυσικό περιβάλλον.

Ακόμη, θα εξεταστούν στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο αντίστοιχα το ισχύον ευρωπαϊκό και ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο για την αδειοδότηση των χερσαίων αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις αλλά και το πλαίσιο για την προστασία της βιοποικιλότητας και εν γένει των δασικών οικοσυστημάτων, όπως είναι ο ν.998/1979 περί προστασίας των δασών και ο ν.3937/2011 για την διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Σημαντική θα είναι στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας, η έρευνα της Νομολογίας του ΣτΕ που αναμένεται να αναδείξει τα σημεία ισορροπίας αλλά και σύγκρουσης ανάμεσα στις δύο αυτές επιταγές του δημοσίου συμφέροντος, ήτοι της βιώσιμης ανάπτυξης και της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Μέσα από την ανάλυση των θεσμικών εργαλείων και των νομοθετημάτων για τη συμβατή ανάπτυξη αιολικών πάρκων, επιδιώκεται να καταδειχθεί αν και πως μπορεί να υπάρξει ένα λειτουργικό νομικό πλαίσιο που να εγγυάται την πράσινη μετάβαση, χωρίς την περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Απώτερος στόχος της παρούσης εργασίας είναι η ανάδειξη της σημασίας της συνεχούς αναπροσαρμογής των υφιστάμενων θεσμικών πλαισίων στα νέα δεδομένα, τα οποία διαμορφώνονται από το επιταχυνόμενο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής αλλά και η ταυτόχρονη και πάντα αδήριτη ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και των δασικών οικοσυστημάτων, που απαιτεί τόσο την αποτελεσματική εφαρμογή όσο και την αναδιαμόρφωση του σχετικού ενωσιακού και εθνικού νομοθετικού πλαισίου.

Η εκπόνηση της εν λόγω διπλωματικής εργασίας θα στηριχθεί στην υφιστάμενη επιστημονική γνώση και την ισχύουσα ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία αναφορικά με την αδειοδότηση των χερσαίων αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις αλλά και την διατήρηση της βιοποικιλότητας και ως εκ τούτου προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα, η μεθοδολογική προσέγγιση της παρούσης εργασίας θα συνίσταται στην ποιοτική έρευνα και σύγκριση για εύρεση τυχόν σύγκρουσης των παραπάνω νομικών πλαισίων, δεδομένου ότι το πρώτο αποτελεί

απόρροια κλιματικής πολιτικής και το δεύτερο προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Επιπροσθέτως, θα συνίσταται στην θεματική ανάλυση των αποτελεσμάτων της σύγκρουσης των δύο πολιτικών, προκειμένου να αξιολογηθεί το κατά πόσο η περιβαλλοντική νομοθεσία μπορεί να αποτρέψει τα δυσμενή αποτελέσματα της τοποθέτησης αναμογεννητριών σε δασικές εκτάσεις. Προς υποστήριξη του εγχειρήματος αυτού, η ερευνητική διαδικασία θα περιλαμβάνει τη συλλογή και ανάλυση βιβλιογραφικών πηγών του συγκεκριμένου γνωστικού πεδίου, επιστημονικών άρθρων και περιοδικών καθώς και απόψεων επιφανών καθηγητών και εμπειρογνομόνων. Καίριο ρόλο στην τεκμηρίωση των θέσεων μου θα διαδραματίσει η ελληνική νομολογία που έχει διαμορφωθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας για τα ζητήματα εγκατάστασης αιολικών πάρκων αρχικά σε αναδασωτέες περιοχές, αλλά και σε δασικές περιοχές, προκειμένου να αποδοθούν με σαφή τρόπο οι σύγχρονες πολιτικές και στρατηγικές της Ένωσης αλλά και της Ελλάδας στην προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη προώθηση της πράσινης μετάβασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Κλιματική αλλαγή και Πράσινη μετάβαση – θεωρητικό πλαίσιο

1.1. Η κλιματική αλλαγή ως παγκόσμια και ευρωπαϊκή πρόκληση

Η κλιματική αλλαγή έχει πλέον αναδειχθεί σε έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που διαμορφώνουν τις πολιτικές ατζέντες σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η κλιματική αστάθεια δεν περιορίζεται σε περιβαλλοντικές προκλήσεις, αλλά συνδέεται άμεσα με την οικονομία, την υγεία, την ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινωνιών¹³. Η Ευρώπη, με ιδιαίτερη έμφαση στη Μεσόγειο, αντιμετωπίζει αυξημένους κινδύνους λόγω των γεωγραφικών και οικολογικών της χαρακτηριστικών, γεγονός που την καθιστά καίριο πεδίο για την ανάπτυξη και εφαρμογή ολοκληρωμένων πολιτικών αντιμετώπισης.

Η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC), η οποία δημιουργήθηκε για την ενίσχυση της νομιμοποίησης και της αξιοπιστίας της

¹³ Πλατιάς Χ. (2020). Πολιτική της ΕΕ για το Περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη. Ζητήματα Πολιτικής και Διακυβέρνησης (2^η αναθ. έκδοση). Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

επιστημονικής γνώσης για την κλιματική αλλαγή, καθώς οι εθνικές απογραφές εκπομπών και εκτιμήσεις των βιομηχανικών χωρών δεν μπορούσαν να γίνουν αποδεκτές διεθνώς, ιδίως από τις αναπτυσσόμενες χώρες που δεν διέθεταν δικά τους δεδομένα¹⁴, έχει καταστήσει σαφές μέσα από τις εκθέσεις της ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός και πως βασική αιτία της είναι οι ανθρώπινες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου¹⁵. Τα ολοένα και συχνότερα ακραία καιρικά φαινόμενα και οι φυσικές καταστροφές όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, οι πλημμύρες, οι παρατεταμένοι καύσωνες, οι ξηρασίες, η ερημοποίηση, η έλλειψη υδάτινων πόρων και η εξάπλωση τροπικών και λοιμωδών ασθενειών συνιστούν ορισμένες από τις σοβαρές συνέπειές της. Οι επιπτώσεις αυτές καθιστούν αναγκαία την άμεση λήψη αποτελεσματικών μέτρων, ακόμη και στο πλαίσιο του δικαίου της ανάγκης.¹⁶

Συγκεκριμένα, η τελευταία έκθεση του Διακυβερνητικού Πάνελ για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) με τίτλο "Climate Change 2023: Synthesis Report" που δημοσιεύθηκε το 2023 αποτελεί την ολοκληρωμένη αξιολόγηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, των κινδύνων που συνεπάγεται και των στρατηγικών μετριασμού και προσαρμογής. Σύμφωνα με την έκθεση, η μέση παγκόσμια θερμοκρασία έχει αυξηθεί κατά περίπου 1,0°C από την προβιομηχανική εποχή, με την πιθανότητα υπέρβασης του ορίου των 1,5°C έως το 2030 να είναι υψηλή¹⁷.

Η περιοχή της Μεσογείου χαρακτηρίζεται ως "hotspot" κλιματικής αλλαγής, με τις συνέπειες να είναι ιδιαίτερα έντονες λόγω της ευαισθησίας των οικοσυστημάτων και της έντονης πίεσης από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Τα κλιματικά μοντέλα δείχνουν ότι η Μεσόγειος είναι ιδιαίτερα ευάλωτη κυρίως στην αύξηση των αερίων του θερμοκηπίου, προβλέποντας σημαντική μείωση των βροχοπτώσεων, ιδίως τον

¹⁴ Δούση Ε. (2020). Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής, ο ρόλος του διεθνούς δικαίου και της διπλωματίας στη διαχείριση της κλιματικής αλλαγής. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη. σελ. 11.

¹⁵ European Union (24.09.2024) Climate Change 2023 Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change Retrieved from: <https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/media/climate-change-2023-synthesis-report-contribution-working-groups-i-ii-and-iii-sixth>

¹⁶ National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2016). Attribution of Extreme Weather Events in the Context of Climate Change. Washington, DC : The National Academies Press, p 10. Retrieved from: <https://doi.org/10.17226/21852>

¹⁷ IPCC REPORT (2023), Summary for Policymakers. Retrieved from: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/summary-for-policymakers>

χειμώνα¹⁸, ενώ το καλοκαίρι, αναμένονται ισχυρή θέρμανση και περαιτέρω ξηρασία στον βόρειο μεσογειακό χώρο. Τα δεδομένα παρατηρήσεων και ανάλυσης συνάδουν με τις προσομοιώσεις, δείχνοντας ότι η περιοχή έχει ήδη βιώσει σημαντική μείωση υετού τον τελευταίο αιώνα, η οποία δεν εξηγείται μόνο από την εσωτερική φυσική μεταβλητότητα¹⁹.

Έτσι, διαφαίνεται ότι η Ευρώπη, και ειδικότερα η Μεσόγειος, αντιμετωπίζει αυξανόμενες προκλήσεις λόγω της κλιματικής αλλαγής. Ως εκ τούτου η ανάγκη για συντονισμένες πολιτικές και δράσεις σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο είναι επιτακτική, προκειμένου να μετριαστούν οι επιπτώσεις και να προετοιμαστούν οι κοινωνίες για τις επερχόμενες αλλαγές.

1.2.Οι διεθνείς και Ευρωπαϊκές δεσμεύσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης

Η διεθνής και ευρωπαϊκή ανταπόκριση στην κλιματική κρίση έχει διαμορφωθεί μέσα από μια εξελικτική διαδικασία συμφωνιών και θεσμικών παρεμβάσεων, οι οποίες αποτυπώνουν την αυξανόμενη επίγνωση της ανάγκης για συλλογική δράση. Οι δεσμεύσεις που ανέλαβαν τα κράτη μέσα από συνθήκες και συμφωνίες συνιστούν νομικά πλαίσια που θέτουν συγκεκριμένους στόχους μείωσης εκπομπών και προσαρμογής²⁰. Έτσι, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής εντάσσεται σε ένα πολυεπίπεδο σύστημα διεθνούς και ενωσιακής διακυβέρνησης, όπου η επιστημονική γνώση, η περιβαλλοντική πολιτική και το δίκαιο συνυφαίνονται.

Αρχικά, η διεθνής κοινότητα έθεσε το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ατμόσφαιρας και της στιβάδας του όζοντος με τη Σύμβαση της Βιέννης και το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ. Στη συνέχεια, η Διάσκεψη του Ρίο το 1992 σηματοδότησε μια καμπή, καθώς οδήγησε στη θέσπιση της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) και της «Διακήρυξης του Ρίο» (Agenda 21). Η UNFCCC, που τέθηκε σε ισχύ το 1994 και επικυρώθηκε σχεδόν καθολικά, αποτέλεσε το θεμέλιο πάνω στο οποίο οικοδομήθηκαν οι μεταγενέστερες διεθνείς συμφωνίες,

¹⁸Impetus (07.11.2023). Finding the heat-spot: tracking and preempting wildfires, droughts and floods in Greece and beyond. Retrieved from: <https://climate-impetus.eu/finding-the-heat-spot-tracking-and-preempting-wild-fires-droughts-and-floods-in-greece-and-beyond/>

¹⁹ Tuel A. and Eltahir E.A.B. (2020). Why is the Mediterranean a Climate Change Hotspot ? Retrieved from: https://journals.ametsoc.org/view/journals/clim/33/14/JCLI-D-19-0910.1.xml?tab_body=pdf

²⁰United Nations. The Climate Crisis – A Race we can win. Retrieved from: <https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win>

όπως το Πρωτόκολλο του Κιότο και η Συμφωνία των Παρισίων. Πρόκειται για μια σύμβαση-πλαίσιο που δεν καθόριζε εξ αρχής συγκεκριμένους στόχους, αλλά έθεσε τις βάσεις για δράσεις μετριασμού των εκπομπών, ήτοι τη μείωση του ρυθμού αλλαγής του κλίματος, εστιάζοντας στους παράγοντές της και προσαρμογής στις δυσμενείς επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, εισάγοντας ένα πολυεπίπεδο σύστημα διακυβέρνησης το οποίο εξελίσσεται μέχρι σήμερα²¹.

Το Πρωτόκολλο του Κιότο, που υιοθετήθηκε το 1997 και τέθηκε σε ισχύ το 2005, αποτέλεσε την πρώτη διεθνώς δεσμευτική συμφωνία εφαρμογής της UNFCCC, με βασικό στόχο τον περιορισμό και τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Σε αντίθεση με τη Σύμβαση-Πλαίσιο, το Πρωτόκολλο καθόρισε ποσοτικούς στόχους για τις ανεπτυγμένες χώρες και ορισμένες οικονομίες σε μετάβαση, εφαρμόζοντας την αρχή της «κοινής αλλά διαφοροποιημένης ευθύνης», αναγνωρίζοντας δηλαδή τον ιδιαίτερο ρόλο τους στη συσσώρευση εκπομπών²².

Ακολούθως, η Συμφωνία των Παρισίων, που υιοθετήθηκε το 2015 και τέθηκε σε ισχύ το 2016 διαφοροποιείται, καθώς δεν προβλέπει νομικά δεσμευτικούς στόχους μείωσης εκπομπών, αλλά στηρίζεται σε εθελοντικές, εθνικά καθορισμένες δεσμεύσεις (NDCs), με υποχρέωση μόνο στην υποβολή και αξιολόγηση εκθέσεων²³. Αυτή η ευέλικτη δομή διευκόλυνε την ευρεία συμμετοχή, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, και επέτρεψε την ανάπτυξη μηχανισμών όπως η παγκόσμια αγορά ρύπων και τα χρηματοδοτικά εργαλεία στήριξης. Επιπλέον, σε αντίθεση με το Κιότο που χώριζε τις χώρες σε ανεπτυγμένες και μη, η Συμφωνία των Παρισίων έχει καθολικό πεδίο εφαρμογής, αναγνωρίζοντας ότι όλα τα κράτη οφείλουν να συμβάλουν, έστω με διαφοροποιημένο τρόπο, στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής²⁴.

Όσον αφορά τις δεσμεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το μεγαλύτερο βήμα αποτέλεσε η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, που παρουσιάστηκε τον Δεκέμβριο του 2019 και υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αποτελεί τη στρατηγική της Ε.Ε. για τη μετάβαση σε μια πράσινη, βιώσιμη και κλιματικά ουδέτερη οικονομία²⁵. Η

²¹ Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). Δίκαιο της Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.340

²² Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. βλ. ό.π., σελ. 344

²⁴ European Council & Council of the European Union. (n.d.). *Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή*. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/paris-agreement-climate/>

²⁵ European Commission (11 December 2019). *The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind*, Brussels. Retrieved from: IP_19_6691_EN.pdf

Συμφωνία ενσωματώνει την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη, προωθώντας την κυκλική οικονομία, την προστασία της βιοποικιλότητας, τις ΑΠΕ, τη βιώσιμη γεωργία και τις πράσινες μεταφορές²⁶. Κεντρικό εργαλείο αποτελεί ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης, ο οποίος μέσω χρηματοδότησης μέσω του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης και του Ταμείου Ανάκαμψης, σκοπό έχει να στηριχθούν περιοχές και εργαζόμενοι που εξαρτώνται από ρυπογόνες δραστηριότητες, εξασφαλίζοντας παράλληλα την επανεκπαίδευσή τους για ένταξη σε πράσινους τομείς²⁷. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαράσσει τις πολιτικές κατευθύνσεις μέσω στρατηγικού θεματολογίου που εγκρίνεται ανά πενταετία, διασφαλίζοντας τον συντονισμό και την υλοποίηση των στόχων της Συμφωνίας²⁸.

Οι δεσμεύσεις της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας τέθηκαν σε ισχύ με τον Ευρωπαϊκό Νόμο για το Κλίμα, μέσω του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1119²⁹, ο οποίος κατοχύρωσε νομικά τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050 και τον ενδιάμεσο στόχο μείωσης των εκπομπών κατά 55% έως το 2030.³⁰ Παράλληλα, το πακέτο Fit for 55, που παρουσιάστηκε το 2021, περιλαμβάνει μια δέσμη νομοθετικών πρωτοβουλιών για την επίτευξη των στόχων αυτών, με μέτρα όπως η αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ στο 42,5% έως το 2030 και η ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας.³¹

Συνοψίζοντας, οι διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης αποτυπώνουν τη σταδιακή εξέλιξη από νομικά δεσμευτικές αλλά περιορισμένης εμβέλειας συμφωνίες, όπως το Πρωτόκολλο του Κιότο, σε ευρύτερες και πιο ευέλικτες πρωτοβουλίες, όπως η Συμφωνία των Παρισίων και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Η Ε.Ε. από την άλλη με αυστηρότερες δεσμεύσεις θέτει πιο φιλόδοξους στόχους που αποσκοπούν όχι μόνο στη μείωση των εκπομπών αλλά και

²⁶ Communication from the Commission, *The European Green Deal*, Brussels, 11.12.2019, COM (2019) 640 final.

²⁷ European Council & Council of the European Union. (n.d.). *Δέσμη Fit for 55*. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fit-for-55/>

²⁸ European Commission. (n.d.). *The Just Transition Mechanism: Making sure no one is left behind*. Retrieved from: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en

²⁹ European Commission. (2020). *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law)*(COM(2020) 80 final). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:80:FIN>

³⁰ European Commission. (2020). βλ. ό.π.

³¹ European Council & Council of the European Union. (n.d.). *Δέσμη Fit for 55*. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fit-for-55/>

στη διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου, όπου η περιβαλλοντική προστασία, η κοινωνική συνοχή και η οικονομική πρόοδος συνυπάρχουν³².

1.3. Ο ρόλος των ΑΠΕ στην επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας και στην προώθηση της πράσινης ενεργειακής μετάβασης

Η μετάβαση προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία προϋποθέτει βαθιές αλλαγές στο ενεργειακό σύστημα, με έμφαση στη σταδιακή εγκατάλειψη των ορυκτών καυσίμων και την υιοθέτηση καθαρών μορφών ενέργειας. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ΑΠΕ αναδεικνύονται ως βασικός πυλώνας της πράσινης ενεργειακής μετάβασης, προσφέροντας λύσεις που συνδυάζουν τη μείωση των εκπομπών με την ενεργειακή ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη³³. Η προώθηση τους δεν αποτελεί μόνο τεχνολογική και οικονομική πρόκληση, αλλά και πολιτική και κοινωνική επιλογή, που αντανακλά τη δέσμευση της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Ήδη από το 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε επισημάνει τα πολλαπλά οφέλη της ανάπτυξης των ΑΠΕ, όπως η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και ο περιορισμός της εξάρτησης από τις εισαγωγές πετρελαίου, φυσικού αερίου και άνθρακα. Στο πλαίσιο αυτό, ο νομοθέτης της Ένωσης εξέδωσε σειρά κανονιστικών πράξεων για την ενίσχυση των ΑΠΕ, με χαρακτηριστική την Οδηγία 2009/28, που αντικατέστησε την προηγούμενη του 2001. Παράλληλα, το ΔΕΕ, κάνοντας χρήση της περιβαλλοντικής ρήτρας του άρθρ. 11 ΣΛΕΕ, διαμόρφωσε ευνοϊκή νομολογία υπέρ της πράσινης ενέργειας. Ενδεικτικά, με απόφασή του το 2001 έκρινε ότι γερμανική ρύθμιση που προέβλεπε την υποχρεωτική αγορά αιολικής ενέργειας δεν συνιστούσε κρατική ενίσχυση κατά το άρθρο 107 ΣΛΕΕ³⁴. Έκτοτε, πλήθος αποφάσεων και κατευθυντήριων γραμμών της Επιτροπής για τις κρατικές ενισχύσεις υπέρ της ενέργειας και του περιβάλλοντος συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός συνεκτικού πλαισίου που ενισχύει τη διείσδυση των ΑΠΕ και εξισορροπεί τις απαιτήσεις της εσωτερικής αγοράς³⁵.

³² European Commission. (n.d.). *Climate change: What the EU is doing*. Retrieved from: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/climate-change/>

³³ Errey S., Climate KIC (19.08.2024) Climate Neutrality: What It Means for European Cities. NET ZERO CITIES. Retrieved from: <https://netzerocities.eu/2024/08/19/climate-neutrality-what-it-means-for-european-cities/>

³⁴ Υποθ. ΔΕΕ C-379/98, *PreussenElektra AG κατά Schleswig AG*

³⁵ Αστέρης Δ. Πλιάκος (2022). Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ενέργειας, Πολιτική, ρύθμιση και ανταγωνισμός στις ενεργειακές αγορές. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 31.

Στην Ελλάδα, η ουσιαστική αναγνώριση της σημασίας των ΑΠΕ ξεκίνησε με την ενεργοποίηση των ευρωπαϊκών μηχανισμών και τις δεσμεύσεις των κρατών-μελών για την υιοθέτηση πολιτικών υπέρ τους, σε συνδυασμό με την αρνητική περιβαλλοντική επίδραση του λιγνίτη και τις αλληπάλληλες πετρελαϊκές κρίσεις. Η απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς και η σταδιακή άρση του κρατικού μονοπωλίου διευκόλυναν περαιτέρω την ανάπτυξή τους. Καθοριστικός σταθμός αποτέλεσε ο Ν. 2244/1994 περί «Ρύθμισης θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ», με τον οποίο θεσπίστηκαν οι πρώτες βασικές ρυθμίσεις και δόθηκε ώθηση στις σχετικές επενδύσεις³⁶.

Επιπροσθέτως, μετά την ρωσοουκρανική σύρραξη και την επέλευση της ενεργειακής κρίσης εισήχθη το σχέδιο δράσης REPowerEU, το οποίο προώθησε σε μεγάλο βαθμό την απανθρακοποίηση με την ταυτόχρονη επιτάχυνση της αδειοδότησης ΑΠΕ³⁷, μέσω νομικής αναγνώρισής τους ως υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος, καθορισμού ειδικών ζωνών εγκατάστασης (go-to areas) και συντονισμού του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού³⁸. Έτσι, οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ αναγνωρίστηκαν ως έργα υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, γεγονός που επέτρεψε την απλούστευση και επιτάχυνση της αδειοδοτικής διαδικασίας. Προς τον σκοπό αυτό, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2577 θέσπισε προσωρινούς κανόνες επείγοντος χαρακτήρα, τεκμαίροντας ότι έργα ΑΠΕ και οι σχετικές υποδομές εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον, την υγεία και την ασφάλεια³⁹.

Η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει σημαντικά νομοθετικά μέτρα για την ενοποίηση της ενεργειακής αγοράς και την ενίσχυση της βιωσιμότητας, όπως η Οδηγία RED II που θέτει δεσμευτικούς στόχους για την προώθηση των ΑΠΕ⁴⁰. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία καθορίζει το πλαίσιο για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, ενώ οι κανονισμοί για την ενεργειακή ασφάλεια και το περιβάλλον

³⁶Φορτσάκης Θ., Ηλιάδου Α. (2023). Δίκαιο της Ενέργειας. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 143-144.

³⁷European Commission. (n.d.). *REPowerEU: Οικονομικά προσιτή, εξασφαλισμένη και βιώσιμη ενέργεια για την Ευρώπη*.

³⁸Γαλάνης Π. (2022), Περιβαλλοντική Εκτίμηση και Αδειοδότηση, μια μεταβαλλόμενη γεωμετρία. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 375

³⁹Αναστασόπουλος Δ. (επιμέλεια) (2024) Το σύγχρονο δίκαιο της ενέργειας και η προστασία του κλίματος. Το Δίκαιο της Ενέργειας και του Περιβάλλοντος, Πρακτικά του 12^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Νομικών e-Θέμις, 10-11.03.2023. Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, σελ. 68.

⁴⁰ European Commission. (n.d.). *Renewable Energy – Recast to 2030 (RED II)*. Retrieved from: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/welcome-jec-website/reference-regulatory-framework/renewable-energy-recast-2030-red-ii_en

επιβάλλουν αυστηρές προδιαγραφές που επηρεάζουν άμεσα τις ενεργειακές επενδύσεις⁴¹.

Ακολούθως, το 2023 επετεύχθη προσωρινή συμφωνία μεταξύ Κοινοβουλίου και Συμβουλίου με την αναθεωρημένη οδηγία RED III, για την αύξηση του δεσμευτικού στόχου ΑΠΕ της ΕΕ, για το 2030 σε τουλάχιστον 42,5%, με δυνατότητα ανόδου στο 45%. Τα κράτη-μέλη οφείλουν να υιοθετήσουν μέτρα για την αυτοπαραγωγή, την αποθήκευση και την ενεργειακή απόδοση, ενώ τα δημόσια κτίρια πρέπει να αποτελούν πρότυπο χρήσης ΑΠΕ⁴².

Συνολικά, οι ΑΠΕ αποτελούν τον πυρήνα της στρατηγικής της Ε.Ε. για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας και την πράσινη ενεργειακή μετάβαση⁴³. Η θέσπιση δεσμευτικών στόχων και μέτρων όπως το REPowerEU⁴⁴ για αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ τα επόμενα χρόνια καταδεικνύει την αποφασιστικότητα της Ένωσης να επιταχύνει την απανθρακοποίηση, να ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια και να διαμορφώσει ένα βιώσιμο ενεργειακό μοντέλο προς όφελος της κοινωνίας και του περιβάλλοντος⁴⁵.

1.4. Η συμβολή της αιολικής ενέργειας στους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης και η περιβαλλοντική τους διάσταση

Η αιολική ενέργεια αποτελεί έναν από τους πλέον αποτελεσματικούς και αναπτυσσόμενους τομείς των ΑΠΕ, με σημαντική συμβολή στην επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης. Πέρα από την προώθηση της ενεργειακής ασφάλειας και την μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου⁴⁶, η ανάπτυξή της φέρει και

⁴¹ Pisani-Ferry J., Tagliapietra S. (02.12.2024). An investment strategy to keep the European Green Deal on track, p.13. Retrieved from: <https://www.bruegel.org/policy-brief/investment-strategy-keep-european-green-deal-track>

⁴² Παιδακάκης Γ., Παλαμίτη Ν., (Οκτώβριος 2023). Οι ενεργειακοί κανόνες στα κτίρια - Επανξιμένες υποχρεώσεις συμμόρφωσης σε κράτη μέλη και ρυθμιζόμενους φορείς. ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ 159/2023, σελ. 60.

⁴³ Ομιλία του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Κώστα Σκρέκα, στη Βουλή για τη στρατηγική μετάβασης σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία (18.05.2021) Στρατηγική μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Ανακτήθηκε από: <https://www.oenet.gr/τελευταία-νέα/item/81131-stratigiki-metavasi-se-mia-klimatika-oudeteri-oikonomia?tmpl=component&print=>

⁴⁴ European Commission. (n.d.). *REPowerEU: Affordable, secure and sustainable energy for Europe*. Retrieved from: https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en

⁴⁵ Searle S. and Christensen A. (September 2018). *DECARBONIZATION POTENTIAL OF ELECTROFUELS IN THE EUROPEAN UNION*. White paper. Retrieved from : https://theicct.org/sites/default/files/publications/Electrofuels_Decarbonization_EU_20180920.pdf

⁴⁶ Barthelmie R. J. and Sara P. C. (28.08.2021). Climate Change Mitigation Potential of Wind Energy. *Climate* 2021, 9, 136, p.17. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/cli9090136>

σημαντικές περιβαλλοντικές διαστάσεις, οι οποίες σχετίζονται τόσο με την προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων όσο και με την ισορροπία μεταξύ τεχνολογικής προόδου και κοινωνικής αποδοχής⁴⁷.

Η παραγόμενη ενέργεια από ανεμογεννήτριες κατείχε εξ αρχής και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να κατέχει εξέχουσα θέση στο μείγμα των ΑΠΕ στην Ελλάδα, με την πρώτη ουσιαστική ώθηση να δίνεται την περίοδο 1999–2002 μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ενέργειας και τη δημιουργία 17 αιολικών πάρκων συνολικής ισχύος 123 MW⁴⁸. Η ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας είναι ευρεία λόγω του πλούσιου εγχώριου αιολικού δυναμικού, που καθίσταται προφανές και από το γεγονός ότι η κατασκευή του πρώτου πειραματικού αιολικού σταθμού στην Ευρώπη πραγματοποιήθηκε στην Κύθνο το 1983⁴⁹. Είναι φιλική προς το περιβάλλον, απαιτεί περιορισμένο χώρο για τις ανεμογεννήτριες και επιτρέπει παράλληλες χρήσεις γης, όπως η βοσκή⁵⁰.

Η αξιοποίηση της υπάγεται στη γενική νομοθεσία για τις ΑΠΕ, με τη διαδικασία αδειοδότησης να καθορίζεται από τη σχετική γενική νομοθεσία για σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ. Συγκεκριμένα, το θεσμικό πλαίσιο διαμορφώθηκε αρχικά με τον Ν. 1559/1985 και στη συνέχεια με τον Ν. 3468/2006, ο οποίος καθόρισε τις προϋποθέσεις αδειοδότησης μέσω της ΡΑΕ. Σήμερα, οι σχετικές ρυθμίσεις περιλαμβάνονται στα άρθρα 3 και 4 του Ν. 4951/2023. Παράλληλα, το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις Α.Π.Ε. καθορίζει ειδικούς κανόνες εγκατάστασης αιολικών σταθμών, διακρίνοντας μεταξύ Περιοχών Αιολικής Προτεραιότητας και Καταλληλότητας⁵¹.

Κομβικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης έχει η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, που υιοθετήθηκε το 2015 από τον ΟΗΕ και περιλαμβάνει 17 Στόχους και 169 επιμέρους υποστόχους με ορίζοντα το 2030. Αυτοί συνθέτουν ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο πλαίσιο δράσης σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, με διττό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας σε όλες τις μορφές και την προώθηση

⁴⁷Ιωάννου Θ. (Μάιος 2025). «Η Κοινωνική Αποδοχή ως Παράγοντας Επιτυχίας για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και την Αειφόρο Ανάπτυξη» (Διπλωματική εργασία) ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, σελ. 23-24. Ανακτήθηκε από : <https://apothesis.eap.gr/archive/item/229644>.

⁴⁸Δαλακούρας Κ. (2025). Ο Ενεργειακός Καταναλωτής ως Αυτοπαραγωγός. Θεσμικές προεκτάσεις και λειτουργικά προβλήματα. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 23.

⁴⁹Φορτσάκης Θ., Ηλιάδου Α. (2023). βλ. ό.π., σελ. 143.

⁵⁰Φορτσάκης Θ., Ηλιάδου Α. (2023). βλ. ό.π., σελ. 197

⁵¹Δαλακούρας Κ. (2025). βλ. ό.π., σελ. 23.

μιας χωρίς αποκλεισμούς βιώσιμης ανάπτυξης⁵². Η επίτευξή τους προϋποθέτει την ισόρροπη ικανοποίηση κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προτεραιοτήτων, οι οποίες βρίσκονται στο επίκεντρο των σύγχρονων κοινωνιών.

Ο Στόχος 7 της Ατζέντας 2030 εστιάζει στη διασφάλιση καθολικής πρόσβασης σε φθηνή, αξιόπιστη, βιώσιμη και σύγχρονη ενέργεια έως το 2030. Αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα για την οικονομική ανάπτυξη και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, αναδεικνύοντας την καθαρή ενέργεια ως βασική προϋπόθεση για ένα βιώσιμο μέλλον⁵³. Συμπληρωματικά με τον Στόχο 7, ο Στόχος 13 της Ατζέντας 2030 επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, μέσα από την ενίσχυση της ανθεκτικότητας, την ένταξη μέτρων στις εθνικές πολιτικές και την ενδυνάμωση της εκπαίδευσης και της διεθνούς συνεργασίας.⁵⁴ Μαζί, οι δύο στόχοι αναδεικνύουν την αλληλένδετη σχέση καθαρής ενέργειας και κλιματικής δράσης ως προϋπόθεση βιώσιμης ανάπτυξης.

Από την άλλη πλευρά, με τον 15^ο Στόχο, η διεθνής κοινότητα θέτει ως βασική προτεραιότητα τη διατήρηση και αποκατάσταση των χερσαίων οικοσυστημάτων, τη βιώσιμη διαχείριση των δασών, την αντιμετώπιση της απερίμωσης, καθώς και την αναχαίτιση και αντιστροφή της υποβάθμισης του εδάφους και της απώλειας βιοποικιλότητας⁵⁵. Η περίπλοκη σχέση ανάμεσα στη βιοποικιλότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η ανθρώπινη ευημερία εξαρτάται από την υγεία των οικοσυστημάτων του πλανήτη. Η βιοποικιλότητα δεν είναι μόνο περιβαλλοντική αξία, αλλά λειτουργεί ως προϋπόθεση για την επίτευξη πολλών Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), διασφαλίζοντας οικολογική ισορροπία, ανθεκτικότητα απέναντι στις κλιματικές αλλαγές και αειφορική χρήση των φυσικών πόρων⁵⁶.

Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται μια κρίσιμη αντίφαση: η ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας προωθεί την καθαρή ενέργεια (SDG 7) και τη δράση για το κλίμα

⁵² Καϊλής Α. (Δεκέμβριος 2020). Η Μετασχηματιστική Δυναμική των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ : Διεθνείς Δεσμεύσεις και πρωτογενές Δίκαιο της ΕΕ. Ευρωπαϊκό Δίκαιο 4/2020, σελ. 318-326.

⁵³ Γαλάνης Π., Σκαφτούρας Δ. (2024). Περιβαλλοντικές και πολεοδομικές διαστάσεις του δικαίου της Ενέργειας. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 26.

⁵⁴ Tutak M., Brodny J., and Bindzár P. (22.03.2021). Assessing the Level of Energy and Climate Sustainability in the European Union Countries in the Context of the European Green Deal Strategy and Agenda 2030. *Energies*, 2021, 14, 1767, p. 3-4. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/en14061767>

⁵⁵ Krauss J. (2022). Unpacking SDG 15, its targets and indicators: tracing ideas of conservation. *Institute for Global Sustainable Development, University of Sheffield, Western Bank, Sheffield, UK. GLOBALIZATIONS* 2022, VOL. 19, NO. 8, 1180-1181. Retrieved from : <https://doi.org/10.1080/14747731.2022.2035480>

⁵⁶ Καϊλής Α. (Δεκέμβριος 2020). βλ. ό.π., σελ 35.

(SDG 13), συμβάλλοντας στην παγκόσμια προσπάθεια απανθρακοποίησης, ωστόσο μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με τον στόχο της προστασίας της ζωής στη στεριά (SDG 15), όταν η εγκατάσταση ανεμογεννητριών επηρεάζει δασικά οικοσυστήματα και τη βιοποικιλότητα. Η ένταση αυτή αποτυπώνει το καίριο νομικό ερώτημα: πώς μπορεί να επιτευχθεί μια ορθή στάθμιση ανάμεσα στους στόχους της πράσινης μετάβασης και της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος⁵⁷.

1.5. Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των χερσαίων αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές

Η ανάπτυξη χερσαίων αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές αποτελεί μια σύνθετη πρόκληση για τη σύγχρονη περιβαλλοντική διακυβέρνηση. Παρά τη σημαντική συμβολή τους στη μείωση των εκπομπών CO₂ και στην προώθηση της ενεργειακής μετάβασης, οι εγκαταστάσεις αυτές επιφέρουν άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στα οικοσυστήματα, επηρεάζοντας τη δομή, τη λειτουργία και τη βιοποικιλότητα των δασικών περιοχών⁵⁸.

Οι περιοχές υψηλού αιολικού δυναμικού, πολλές εκ των οποίων υπάγονται στο δίκτυο Natura 2000, συχνά υφίστανται αποψιλώσεις, αλλοιώσεις του μικροκλίματος και αλλαγές στη σύνθεση χλωρίδας και πανίδας⁵⁹. Παράλληλα, η οπτική και τοπιακή όχληση δημιουργεί αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στην ανθρώπινη αντίληψη του τοπίου και στην οικολογική αξία των περιοχών. Η αβεβαιότητα σχετικά με τις μακροπρόθεσμες συνέπειες στα οικοσυστήματα, σε συνδυασμό με την αντιπαράθεση ανάμεσα σε ανθρωποκεντρικές και οικοκεντρικές προσεγγίσεις της βιοποικιλότητας, καθιστά αναγκαία μια προσεκτική και ισορροπημένη ανάλυση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των χερσαίων αιολικών έργων⁶⁰.

⁵⁷ Chaturvedi S. (29.10.2015). Biodiversity as the Keystone: Aligning Conservation Efforts with Sustainable Development Goals. ISSN 2455-5967, AIJRA Vol. IX Issue I. Retrieved from: <https://www.ijcms2015.co/file/2024/aijra-vol-9-issue-1/aijra-vol-9-issue-1-29.pdf>

⁵⁸ Hamed T., Alshare A. (June 2022). Environmental Impact of Solar and Wind energy- A Review. Journal of Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems Volume 10, Issue 2, June 2022, 1090387. Retrieved from: <https://doi.org/10.13044/j.sdewes.d9.0387>

⁵⁹ Illner H. (15.02.2011). Comments on the report “Wind Energy Developments and Natura 2000”, edited by the European Commission in October 2010. Retrieved from: https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/2019/01/Comments_EU-Guidance_wind_turbines_NATURA_2000.pdf

⁶⁰ Contesse E. (April 2017). Landscape Dimensions - Reflections and proposals for the implementation of the European Landscape Convention. CITIES TERRITORIES GOVERNANCE, 2.7. Retrieved from: https://www.citego.org/bdf_fiche-document-2715_en.html

Οι άμεσες επιπτώσεις των χερσαίων αιολικών πάρκων στα δασικά και αναδασωτέα οικοσυστήματα περιλαμβάνουν την αποψίλωση για διάνοιξη δρόμων και εγκατάσταση βάσεων ανεμογεννητριών, τον κατακερματισμό των οικοτόπων, τη διάβρωση και αλλοίωση του εδάφους, καθώς και την άμεση απώλεια βλάστησης. Οι παρεμβάσεις αυτές επηρεάζουν το μικροκλίμα, τη βιοποικιλότητα και την οικολογική συνοχή των περιοχών⁶¹.

Επιπλέον, στις έμμεσες επιπτώσεις συγκαταλέγεται η ηχορύπανση που δημιουργείται από τις ανεμογεννήτριες, η οποία επηρεάζει ακόμη και απομακρυσμένες περιοχές με κρίσιμους οικοτόπους, διαταράσσοντας μηχανισμούς ζωτικής σημασίας για την επιβίωση της πανίδας⁶². Προκαλεί φυσιολογικό στρες, απώλεια ακοής, αυξημένη επαγρύπνηση και αποφυγή των θορυβωδών περιοχών, μειώνοντας την αποτελεσματικότητα αναζήτησης τροφής και τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ ζώων. Οι επιπτώσεις ποικίλλουν ανά είδος, επηρεάζουν όμως τη σύνθεση και πυκνότητα των πληθυσμών και συμβάλλουν στη σταδιακή μείωση της βιοποικιλότητας⁶³.

Ακόμη, η οπτική και τοπιακή όχληση από τις χερσαίες αιολικές εγκαταστάσεις επηρεάζει την αισθητική αξία του φυσικού τοπίου και την αντίληψη του ανθρώπου για το περιβάλλον. Η παρουσία ανεμογεννητριών σε φυσικές περιοχές μπορεί να αλλοιώσει το φυσικό τοπίο, προκαλώντας αντιδράσεις από τις τοπικές κοινότητες, μειώνοντας ταυτόχρονα την τουριστική και πολιτιστική αξία των περιοχών αυτών⁶⁴.

Ωστόσο, η επιστημονική αβεβαιότητα για τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των αιολικών πάρκων στα οικοσυστήματα παραμένει υψηλή, καθώς το οικολογικό τους αποτύπωμα πρέπει να εξεταστεί συνολικά, από την αρχή έως το τέλος της ζωής τους. Η περιβαλλοντική επίδραση των αιολικών εγκαταστάσεων στο στάδιο «τέλους ζωής» τους συνδέεται στενά με τη διάρκεια λειτουργίας τους, η οποία για τα περισσότερα υφιστάμενα αιολικά πάρκα κυμαίνεται μεταξύ 20 και 25 ετών, ενώ οι νεότερης γενιάς ανεμογεννήτριες σχεδιάζονται για περίπου 30 έτη. Παρότι τα θεμέλια και ο πύργος μιας

⁶¹Mann, J., & Teilmann, J. (published 03/07/2013). Environmental impact of wind energy. *Environmental Research Letters*, 8(3) 3. Retrieved from: <https://doi.org/10.1088/1748-9326/8/3/035001>

⁶²Wanga S., Wang S. (15.05.2015) Impacts of wind energy on environment: A review. Elsevier, p.438. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.rser.2015.04.137>

⁶³ Teff-Seker Y., Berger-Tal O., Lehnardt Y., Teschner N.(2022). *Noise pollution from wind turbines and its effects on wildlife: A cross-national analysis of current policies and planning regulations*. ELSEVIER. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032122006852>

⁶⁴Sander L., Jung C., Schiendler D. (23.06.2024) Global Review on Environmental Impacts of Onshore Wind Energy in the Field of Tension between Human Society and Natural Systems. 2024, 17, 3098. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/1996-1073/17/13/3098>

ανεμογεννήτριας συχνά υπερβαίνουν την ονομαστική διάρκεια ζωής, βασικά εξαρτήματα (πτερύγια, κιβώτια ταχυτήτων, γεννήτριες) χρειάζονται νωρίτερα αντικατάσταση, με τη φθορά να επηρεάζεται από τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Μετά τη λήξη της διάρκειας ζωής, ο φορέας επιλέγει ανάμεσα σε παράταση λειτουργίας, repowering ή αποξήλωση⁶⁵.

Η παράταση λειτουργίας είναι περιβαλλοντικά ωφέλιμη, αλλά απαιτεί έλεγχο δομικής ακεραιότητας και συχνά δυσκολεύεται λόγω έλλειψης ανταλλακτικών. Το repowering, ενισχυόμενο και από την RED III, συνεπάγεται μερική ή πλήρη αντικατάσταση με πιο αποδοτικές ανεμογεννήτριες, με σημαντικές τεχνικές προσαρμογές. Αν καμία λύση δεν είναι εφικτή, η αποξήλωση οδηγεί σε μεταπώληση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση ή τελική διάθεση, ανάλογα με τα υλικά και τις διαθέσιμες υποδομές. Συνολικά, η ορθολογική διαχείριση της φάσης τέλους ζωής αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τον περιορισμό του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των αιολικών πάρκων⁶⁶.

Τα αιολικά πάρκα πολύ συχνά εγκαθίστανται και σε προστατευόμενες περιοχές, όπως είναι οι Natura 2000, καθώς συνήθως είναι περιοχές με υψηλό αιολικό δυναμικό. Στην Ελλάδα, ένα σημαντικό ποσοστό των αιολικών πάρκων (περίπου 1/3 από αυτά με άδεια παραγωγής) χωροθετείται εντός ή πλησίον περιοχών Natura 2000, κυρίως σε περιοχές με υψόμετρο πάνω από 500 μ. Τα αιολικά κρίνονται συμβατά με τις προστατευόμενες περιοχές, υπό την προϋπόθεση διατήρησης του προστατευτέου αντικειμένου, και μπορούν να συνεισφέρουν στη διαφύλαξη περιοχών που δεν έχουν ακόμη νομικό καθεστώς προστασίας⁶⁷. Παρά τις περιφερειακές ρυθμίσεις, όπως η αναθεώρηση του Χωροταξικού της Κρήτης που αρχικά απαγόρευε ΑΠΕ σε Natura 2000, η ανάπτυξη συνεχίζεται σύμφωνα με την εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία, ενώ οι απορριπτικές αποφάσεις παρατηρούνται κυρίως σε περιοχές με ήδη υψηλή εγκατεστημένη αιολική ισχύ⁶⁸.

⁶⁵ Bošnjaković M., Hrkać F., Stoić M. and Hradovi I. (16.11.2024). Environmental Impact of Wind Farms. *Environments* 2024, 11, 257, p.22 Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2076-3298/11/11/257>

⁶⁶ Bošnjaković M., Hrkać F., Stoić M. and Hradovi I. (16.11.2024). βλ. ό.π.,σελ p.23. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2076-3298/11/11/257>

⁶⁷ Κίτσος Κ. (Φεβρουάριος 2019). Α.Π.Ε. ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ : ΜΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ - ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ) σελ. 57-60. Ανακτήθηκε από: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/50039/18792.pdf?sequence=1>

⁶⁸ ΚΥΑ 42284/13.10.2017/29.9.2017 Έγκριση αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Κρήτης και έγκριση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού. ΦΕΚ ΑΑΠ/260. Άρθρο 6.

1.6.Συμπεράσματα

Έτσι, η πράσινη μετάβαση, αν και θεμελιώδης για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας, παράγει μια δομική ένταση ανάμεσα στην επιτάχυνση της ανάπτυξης ΑΠΕ και στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Η αιολική ενέργεια συμβάλλει ουσιαστικά στη μείωση των εκπομπών και στην υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, αλλά η εγκατάστασή της σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές δημιουργεί περιβαλλοντικό αποτύπωμα, ιδίως σε οικοσυστήματα υψηλής οικολογικής αξίας⁶⁹.

Παρά το γεγονός λοιπόν, ότι η παραγωγή ενέργειας από αιολικά πάρκα θεωρείται γενικά «καθαρή», δεν είναι απαραίτητα περιβαλλοντικά ουδέτερη, καθώς μπορεί να επιφέρει όλες τις παραπάνω άμεσες και έμμεσες συνέπειες στην χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής που χωροθετούνται. Υπάρχει επομένως μια έντονη εγγενής σύγκρουση ανάμεσα στην προώθηση της αιολικής ενέργειας και στην προστασία της βιοποικιλότητας. Μελέτες δείχνουν ότι οι περισσότεροι εμπλεκόμενοι φορείς αναγνωρίζουν τη σύγκρουση και ταυτόχρονα είναι θετικοί στην αναζήτηση λύσεων που θα εξασφαλίζουν οικολογικά βιώσιμη ενεργειακή μετάβαση⁷⁰.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο για την προώθηση των ΑΠΕ και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

2.1. Η Οδηγία 79/409 όπως αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2009/147/ΕΚ για την Προστασία των Πτηνών

Η Οδηγία 2009/147/ΕΚ για την Προστασία των Πουλιών, που αντικατέστησε την παλαιότερη Οδηγία 79/409, αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της ενωσιακής περιβαλλοντικής νομοθεσίας, με στόχο τη διατήρηση και προστασία όλων των ειδών άγριων πτηνών που απαντώνται στην Ε.Ε.. Η σημασία της έγκειται όχι μόνο στη διασφάλιση της βιοποικιλότητας, αλλά και στη θεμελίωση ενός ενιαίου πλαισίου

⁶⁹Καραμανώφ Μ. (Οκτώβριος 2025). Ενεργειακή Πολιτική εναντίον φυσικού Περιβάλλοντος, μια πύρρειος νίκη. Διοικητική Δίκη, Διδικ 5/2025, σελ.717

⁷⁰ Voigt C., Straka T., Fritze M. (26.11.2019). Producing wind energy at the cost of biodiversity : a stakeholder view on a green-green dilemma featured. Journal of Renewable and Sustainable Energy, Volume 11 Issue 6, November 2019. Retrieved from: <https://pubs.aip.org/aip/jrse/article-abstract/11/6/063303/284752/Producing-wind-energy-at-the-cost-of-biodiversity?redirectedFrom=fulltext>

κανόνων που δεσμεύουν τα κράτη-μέλη για την αποτροπή της υποβάθμισης των οικοτόπων και την αντιμετώπιση απειλών που προέρχονται από ανθρώπινες δραστηριότητες⁷¹.

Στο πλαίσιο αυτό, η Οδηγία καθίσταται ιδιαίτερα κρίσιμη σε σχέση με την ανάπτυξη αιολικών πάρκων, καθώς εγείρει νομικά και πρακτικά ζητήματα ως προς τη στάθμιση μεταξύ της προώθησης τους και της διατήρησης ειδών που προστατεύονται σε ενωσιακό επίπεδο. Η Οδηγία προστατεύει όλα τα πτηνά που ζουν σε άγρια κατάσταση στο έδαφος της Ε.Ε., μέσω της πρόληψης της θανάτωσης ή σύλληψής τους, της καταστροφής των φωλιών και των αυγών τους, καθώς και της απαγόρευσης εμπορίας τους⁷².

Αναλυτικότερα, το άρθρο 3 επιβάλλει στα κράτη-μέλη να λαμβάνουν μέτρα για να διαφυλάξουν ή να αποκαταστήσουν επαρκή ποικιλία και επιφάνεια οικοτόπων που απαιτούνται για τη διατήρηση των πληθυσμών των πτηνών⁷³. Αυτό έχει άμεση σχέση με την χωροθέτηση των αιολικών πάρκων, καθώς η εγκατάστασή τους σε δασικές ή ορεινές περιοχές μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια ή κατακερματισμό των οικοτόπων. Συνεπώς, κάθε αδειοδοτική διαδικασία οφείλει να εξετάζει αν το έργο θέτει σε κίνδυνο τη διατήρηση των παραπάνω⁷⁴.

Ακολούθως, για την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας, σύμφωνα με το άρθρο 4, τα κράτη-μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν τη διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση επαρκούς ποικιλίας και έκτασης οικοτόπων για όλα τα είδη άγριων πτηνών, μέσω της θέσπισης Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) για τα είδη του Παραρτήματος I και τα αποδημητικά είδη αλλά και της λήψης κατάλληλων μέτρων διατήρησης⁷⁵.

Γι' αυτό η χωροθέτηση νέων εγκαταστάσεων εντός ή πλησίον ΖΕΠ πρέπει να γίνεται με αυστηρή περιβαλλοντική εκτίμηση, ώστε να αποφευχθούν δυσμενείς

⁷¹ Schoukens H. (2014). Balancing wind energy and nature protection. From policy conflicts towards genuine sustainable development?, (Squintani, L.; Vedder, H.H.B. (ed.), Sustainable energy united in diversity, p.86. Retrieved from: <https://hdl.handle.net/2066/134129>

⁷² Natsouli A. (June 2021). The clash between biodiversity protection and renewable energy development in the European Union with reference to the Habitats and the Birds Directives. Thesis MSc National Hellenic University, p.13. Retrieved from: <https://tethys.pnnl.gov/sites/default/files/publications/Aikaterini-2022.pdf>.

⁷³ Άρθρο 3 της Οδηγίας 2009/147/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ης} Νοεμβρίου 2009 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών.

⁷⁴ Jackson A. (2011). 'Renewable Energy vs Biodiversity: Policy Conflicts and the Future of Nature Conservation'. 21 Global Environmental Change. ELSEVIER, p.1195.

⁷⁵ Άρθρο 4 της Οδηγίας 2009/147/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ης} Νοεμβρίου 2009 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών

επιπτώσεις στη διατήρηση ειδών όπως τα αρπακτικά και τα μεταναστευτικά πουλιά, που είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στις ανεμογεννήτριες.

Επιπροσθέτως, το άρθρο 5 απαγορεύει τη σκόπιμη θανάτωση, σύλληψη ή ενόχληση των πτηνών, καθώς και την καταστροφή φωλιών και αυγών⁷⁶. Συγκεκριμένα, επιβάλλει στα κράτη μέλη όχι μόνο την υιοθέτηση ενός ολοκληρωμένου νομοθετικού πλαισίου, αλλά και τη λήψη συγκεκριμένων, επαρκών και αποτελεσματικών μέτρων διατήρησης⁷⁷. Η διάταξη αυτή αποκτά ειδική σημασία όταν πρόκειται για αιολικά έργα, διότι είναι γνωστό ότι οι ανεμογεννήτριες προκαλούν θανάτους πτηνών (κυρίως λόγω πρόσκρουσης) και μπορούν να διαταράξουν κρίσιμες περιόδους αναπαραγωγής ή μετανάστευσης⁷⁸.

Ωστόσο, το άρθρο 9 της Οδηγίας παρέχει τη δυνατότητα στα κράτη-μέλη να παρεκκλίνουν από τα άρθρα 5–8 μόνο υπό αυστηρές προϋποθέσεις, όταν δεν υπάρχει άλλη ικανοποιητική λύση, για λόγους δημόσιας υγείας, ασφάλειας, έρευνας ή πρόληψης σοβαρών ζημιών⁷⁹. Στην περίπτωση των αιολικών, αυτό το άρθρο λειτουργεί ως μηχανισμός ισορροπίας, καθώς επιτρέπει μεν εξαιρέσεις, αλλά μόνο εφόσον αποδεικνύεται ότι η εγκατάσταση είναι απολύτως αναγκαία και ότι έχουν εξαντληθεί όλα τα εναλλακτικά σενάρια χωροθέτησης.

Τέλος, το άρθρο 13 ορίζει ότι τα μέτρα που θεσπίζονται από τα κράτη-μέλη δεν μπορούν να οδηγήσουν σε υποβάθμιση της κατάστασης διατήρησης των πτηνών⁸¹. Το άρθρο αυτό θέτει ένα σαφές όριο, ότι ακόμα και αν ένα έργο προάγει την κλιματική πολιτική, ήτοι τη μείωση εκπομπών CO₂, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό εάν προκαλεί σημαντική υποβάθμιση της βιοποικιλότητας.

Δεδομένου ότι η οδηγία 2009/147 επιδιώκει υψηλό επίπεδο προστασίας, οι διατάξεις της πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της αρχής της προφύλαξης, ιδίως ενόψει της υποχρέωσης αποτελέσματος που επιβάλλει αλλά και της επιστημονικής

⁷⁶ Άρθρο 5 της Οδηγίας 2009/147/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ης} Νοεμβρίου 2009 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών

⁷⁷ Μπάλιας Γ. (2018). Η νομική προστασία των δασών στις περιοχές του ευρωπαϊκού δικτύου NATURA 2000: η περίπτωση του δάσους Białowieża (Πολωνία). ΔιΔικ 5/2018 (30) σελ. 818. Ανακτήθηκε από: https://giorgosbalias.gr/sites/default/files/mpalias_dasi_natura_2000.pdf

⁷⁸ Nebel C., Stjernberg T., Tikkanen H., Laaksonen T. (2024). Reduced survival in soaring bird breeding in wind turbine proximity along the northern Baltic Sea coast. *Biological Conservation* 294 (2024), 110604, ELSEVIER, p. 2-3. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2024.110604>

⁷⁹ Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025) βλ. ό.π., σελ. 211

⁸⁰ Άρθρο 9 της Οδηγίας 2009/147/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ης} Νοεμβρίου 2009 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών

⁸¹ Άρθρο 13 της Οδηγίας 2009/147/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ης} Νοεμβρίου 2009 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών

αβεβαιότητας ως προς τους κινδύνους υποβάθμισης των προστατευόμενων τόπων και διατήρησης των πληθυσμών των άγριων πτηνών. Ως εκ τούτου, ακολούθησε η έκδοση της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τη διατήρηση των οικοτόπων⁸².

2.2. Η Οδηγία 92/43 ΕΟΚ για την προστασία των Οικοτόπων

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για την προστασία των οικοτόπων αποτελεί θεμέλιο λίθο της ενωσιακής πολιτικής για τη διατήρηση της φύσης. Με την υιοθέτησή της το 1992, καθιερώθηκε ένα συνεκτικό πλαίσιο προστασίας φυσικών οικοσυστημάτων και ειδών χλωρίδας και πανίδας, το οποίο συμπληρώνει την προγενέστερη προαναφερθείσα Οδηγία για τα πτηνά. Η ευρέως γνωστή καινοτομία της είναι η δημιουργία του δικτύου Natura 2000, που συνιστά τον πυρήνα της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα.

Η υλοποίηση του Natura 2000 εναπόκειται στα κράτη-μέλη, τα οποία υποχρεούνται να καθορίζουν και να εφαρμόζουν κατάλληλα μέτρα διαχείρισης για την αποτροπή της υποβάθμισης ή καταστροφής των προστατευόμενων τόπων. Τα μέτρα αυτά μπορεί να λάβουν τη μορφή ειδικών σχεδίων διαχείρισης ή να ενταχθούν σε άλλα υφιστάμενα εργαλεία χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού⁸³.

Η επίτευξη των σκοπών διατήρησης των φυσικών οικοτόπων προϋποθέτει τον προσδιορισμό των σχετικών τόπων και τον καθορισμό ειδικών μέτρων διαχείρισής τους. Έτσι, τα κράτη-μέλη οφείλουν να ορίζουν Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ), οι οποίες αποβλέπουν στη διασφάλιση της ευνοϊκής κατάστασης διατήρησης των φυσικών οικοτόπων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος. Οι ζώνες αυτές εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000, το οποίο συγκροτείται από χερσαίους και θαλάσσιους προστατευόμενους τόπους σε επίπεδο Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, στην Ελλάδα έχει θεσπιστεί εθνικός κατάλογος περιοχών Natura 2000⁸⁴.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 4 ορίζεται η διαδικασία όπου τα κράτη-μέλη προτείνουν Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ), η Επιτροπή εγκρίνει κατά κατάλογο και οφείλουν τα κράτη να μετατρέψουν τους ΤΚΣ σε ΕΖΔ μέσα σε

⁸² Μπάλιας Γ. (2020). Οι ευρωπαϊκές οδηγίες για τη φύση και τα προβλήματα εφαρμογής τους στην Ελλάδα. Περιβάλλον και Δίκαιο. ΠερΔικ 1/2020, σελ. 62-63.

⁸³ Καρατσώλης Κ. (2021). Προστατευόμενες Περιοχές: νομική θεώρηση του σύγχρονου πλαισίου. Η ορθολογική κατανομή και τα επιτρεπτά όρια των ανθρωπογενών παρεμβάσεων. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2021, σελ. 79.

⁸⁴ Μπάλιας Γ. (2020). Οι ευρωπαϊκές οδηγίες για τη φύση και τα προβλήματα εφαρμογής τους στην Ελλάδα. Περιβάλλον και Δίκαιο, ΠερΔικ 1/2020, σελ. 63.

συγκεκριμένη προθεσμία (έως έξι έτη σύμφωνα με την Οδηγία), καθορίζοντας προτεραιότητες και μέτρα διατήρησης. Σημασία εδώ έχει ότι ο χαρακτηρισμός συνοδεύεται από νομική υπόσταση και από την υποχρέωση λήψης μέτρων σύμφωνα με τους στόχους διατήρησης του κάθε τόπου⁸⁵.

Η πλέον κρίσιμη ρύθμιση για την καθημερινή λειτουργία των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 περιλαμβάνεται στο άρθρο 6, στην παρ. 2 του οποίου θεμελιώνεται η υποχρέωση αποτροπής υποβάθμισης και διατάραξης του φυσικού περιβάλλοντος⁸⁶, για την επίτευξη των οποίων η παρ. 3 εισάγει την υποχρέωση διεξαγωγής Δέουσας Εκτίμησης (Appropriate Assessment) για κάθε σχέδιο ή έργο που «πιθανολογείται» ότι μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τους στόχους διατήρησης ενός τόπου. Συγκεκριμένα, ως πρώτο στάδιο διεξάγεται η προκαταρκτική εξέταση (screening), η οποία αφορά τον αρχικό έλεγχο πιθανής επίπτωσης ενός σχεδίου ή έργου στον οικότοπο⁸⁷. Στο σημείο αυτό, δεν απαιτείται βεβαιότητα αρνητικών επιπτώσεων αλλά αρκεί η πιθανότητα ότι το σχέδιο είναι ικανό να επηρεάσει σημαντικά τον τόπο για να ακολουθήσει στην συνέχεια η εκπόνηση Δέουσας Εκτίμησης⁸⁸. Η σύνδεση με την αρχή της προφύλαξης είναι προφανής: σε περίπτωση αμφιβολίας, το σχέδιο δεν μπορεί να προχωρήσει («in dubio pro natura»)⁸⁹⁹⁰.

Στη συνέχεια, έπεται ως δεύτερο στάδιο η Δέουσα Εκτίμηση (Appropriate Assessment), κατά την οποία εφόσον πιθανολογούνται σημαντικές επιπτώσεις, ακολουθεί αναλυτική εκτίμηση των συνεπειών του σχεδίου στον οικότοπο. Η εκτίμηση εξετάζει ιδίως τα ιδιαίτερα οικολογικά χαρακτηριστικά του τόπου, τις σωρευτικές επιπτώσεις με άλλα έργα ή σχέδια αλλά και την «ακεραιότητα» του τόπου, δηλαδή τα οικολογικά του γνωρίσματα, όπως προσδιορίζονται από τους στόχους διατήρησης που δικαιολογούν την ένταξή του στο δίκτυο Natura 2000⁹¹.

⁸⁵ Άρθρο 4 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.

⁸⁶ Άρθρο 4 § 2 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας

⁸⁷ Balias G. (17.02.2018). The Appropriate Assessment under the European Habitats Directive: Interplay Between Science, Law and Policy. *Journal of International Wildlife Law & Policy*, p. 288-289. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/13880292.2018.1551477>

⁸⁸ Υποθ. ΔΕΚ C-127/02, Waddenzee της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 2004.

⁸⁹ Υποθ. ΔΕΚ C-117/03, Απόφ. της 13 Ιανουαρίου 2005, Società Italiana Dragaggi SpA και λοιποί.

⁹⁰ Υπόθ. ΔΕΚ C-83/97, Απόφ. της 11 Δεκεμβρίου 1997, Επιτροπή κατά Γερμανίας.

⁹¹ Söderman T. (10.06.2008). Natura 2000 appropriate assessment: Shortcomings and improvements in Finnish practice. *Environmental Impact Assessment Review* 29 (2009), ELSEVIER, p.79. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0195925508000589>

Έτσι, το ουσιαστικό κριτήριο που εισάγει η παράγραφος 3 του άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ συνίσταται στην απαίτηση απόλυτης προστασίας της ακεραιότητας των τόπων Natura 2000 ως προϋπόθεση αδειοδότησης. Το κριτήριο αυτό δεν αφορά απλώς τη διενέργεια μιας τυπικής διαδικασίας περιβαλλοντικής αξιολόγησης, αλλά αποτελεί καθεαυτό προϋπόθεση νομιμότητας της αδειοδότησης. Το βάρος απόδειξης της απουσίας επιβλαβών συνεπειών μετατοπίζεται έτσι στην αρχή που αδειοδοτεί, η οποία οφείλει να θεμελιώσει θετικά και πειστικά ότι το έργο είναι συμβατό με τους στόχους διατήρησης, κατά τα κριθέντα και στην απόφαση C-258/11, Sweetman, όπου το Δικαστήριο επανέλαβε ότι απαιτείται «εύλογη επιστημονική βεβαιότητα» περί μη πρόκλησης βλάβης⁹².

Επιπροσθέτως, το ΔΕΕ έχει κρίνει ότι το κρίσιμο στοιχείο δεν είναι η γεωγραφική θέση του έργου, αλλά το ενδεχόμενο οι επιπτώσεις του να επηρεάσουν έναν προστατευόμενο τόπο, ακόμη και από σημαντική απόσταση. Στην απόφαση C-98/03, Επιτροπή κατά Γερμανίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι ακόμη και έργα εκτός των ορίων του προστατευόμενου τόπου μπορούν να υπάγονται στην παράγραφο 3, εφόσον ενδέχεται να προκαλέσουν επιπτώσεις στους στόχους διατήρησης⁹³.

Σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 6, εάν η Δέουσα Εκτίμηση καταλήξει σε αρνητικό αποτέλεσμα, εξετάζονται εναλλακτικές λύσεις που θα μπορούσαν να επιτρέψουν την υλοποίηση του έργου χωρίς να βλάψουν τον προστατευόμενο τόπο. Ωστόσο, εάν δεν υπάρχουν εναλλακτικές και το έργο κρίνεται απαραίτητο για επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος⁹⁴, μπορεί να υλοποιηθεί μόνο με την υιοθέτηση αντισταθμιστικών μέτρων που διασφαλίζουν τη συνοχή του δικτύου Natura 2000 και λαμβάνονται μόνο για αντιστάθμιση της ζημίας και όχι για αποτροπή ή ελαχιστοποίηση της.

Ακόμη, σε περιπτώσεις τόπων ή ειδών «προτεραιότητας», τα επιχειρήματα περιορίζονται σε λόγους δημόσιας υγείας, ασφάλειας ή πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον, ή απαιτούν γνωμοδότηση της Επιτροπής⁹⁵.

Το ΔΕΕ έχει αναπτύξει σημαντική νομολογία ερμηνεύοντας το άρθρο 6. Ειδικότερα, έχει διακρίνει μεταξύ:

- μέτρων διατήρησης (άρθρο 6 παρ. 1),

⁹²Υποθ. ΔΕΚ C-258/11, Sweetman της 11^{ης} Απριλίου 2013.

⁹³Υποθ. ΔΕΚ. C-98/03, Απόφ. Της 10^{ης} Ιανουαρίου 2006, Επιτροπή κατά Γερμανίας.

⁹⁴Υποθ. ΔΕΚ C-44/95, Αποφ. της 11^{ης} Ιουλίου 1996, Lappel Bank.

⁹⁵ Παρ. 4 του άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.

- προληπτικών μέτρων (άρθρο 6 παρ. 2),
- μέτρων μετριασμού (άρθρο 6 παρ. 3) και
- αντισταθμιστικών μέτρων (άρθρο 6 παρ. 4).

Συγκεκριμένα στην υπόθεση C-721/21, απόφασης της 15^{ης}.6.2023 του ΔΕΕ, το Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου να διαπιστωθεί αν απαιτείται η διενέργεια δέουσας εκτίμησης, μπορούν να ληφθούν υπόψη τα «εγγενή» χαρακτηριστικά ενός έργου ή σχεδίου, δηλαδή μέτρα που είναι ενσωματωμένα στον σχεδιασμό του ανεξαρτήτως των επιπτώσεων του σε προστατευόμενη περιοχή. Εφόσον, με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά, κριθεί ότι δεν είναι πιθανό να προκληθούν αρνητικές επιπτώσεις σε συγκεκριμένο τόπο, δεν απαιτείται να προχωρήσει η διαδικασία της δέουσας εκτίμησης⁹⁶.

Στην πράξη, συχνά είναι δύσκολο να διαπιστωθεί εάν ένα μέτρο υιοθετήθηκε για την αποφυγή επιπτώσεων σε συγκεκριμένη περιοχή ή προϋπήρχε ως γενικό τεχνικό χαρακτηριστικό. Για το λόγο αυτό, η εκτίμηση πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια, όπως γενικές ρυθμίσεις ή διαδεδομένες πρακτικές, και όχι μόνο στις δηλώσεις του φορέα του έργου. Η διάκριση μεταξύ μέτρων μετριασμού και εγγενών μέτρων δεν είναι πάντα σαφής, με αποτέλεσμα τα εθνικά δικαστήρια και οι αρχές να επιλέγουν συχνά τη Δέουσα Εκτίμηση ως ασφαλέστερη λύση και πιο συμβατή με την αρχή της προφύλαξης⁹⁷.

Επίσης, στην υπόθεση του Αχελώου C-43/10 το κεντρικό νομικό ζήτημα εντοπίζεται στη μη τήρηση της αυτοτελούς διαδικασίας της δέουσας εκτίμησης που προβλέπεται στο άρθρο 6 § 3 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ⁹⁸. Ειδικότερα, η Διοίκηση και το ΣτΕ περιορίστηκαν στον έλεγχο της διαδικασίας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων της οδηγίας 85/337 (ΜΠΕ και ΑΕΠΟ), αντιμετωπίζοντάς την ως επαρκή, παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΔΕΕ, η διαδικασία αυτή δεν μπορεί να υποκαταστήσει την ειδική αξιολόγηση των επιπτώσεων ενός έργου στους στόχους διατήρησης και στην ακεραιότητα των τόπων Natura 2000. Η παράλειψη εφαρμογής του άρθρου 6 § 3, καθώς και της συναφούς διαδικασίας του άρθρου 6 § 4, οδήγησε σε ουσιώδη πλημμέλεια του δικαστικού ελέγχου και

⁹⁶ Opinion of Advocate General Kokkot, 19.01.2023 Case C-721/21. Info Curia. Retrieved from <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=00443B163491F07B6BC81E20C15A577A?text=&docid=269410&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=23760505>

⁹⁷ Τσουκαλά Α. (Σεπτέμβριος 2023). Παρατηρήσεις στην ΔΕΕ υπ. C-721/21, απόφ. της 15.6.2023 (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ)- Ειδικές Ζώνες Διατήρησης. Περ. Δικ. 3/2023, σελ. 437-438.

⁹⁸ Υποθ. ΔΕΚ C-43/10, Απόφ. της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2013, Αχελώος.

αποδυνάμωσε τον πρακτικό αντίκτυπο των προδικαστικών ερωτημάτων που υποβλήθηκαν στο ΔΕΕ⁹⁹.

Συνολικά, η Οδηγία για τους οικοτόπους συγκροτεί το πλέον συνεκτικό και δεσμευτικό νομικό πλαίσιο για την προστασία της βιοποικιλότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πιστή τήρησή της διασφαλίζει ότι ακόμη και εγκατάσταση αιολικών πάρκων σε περιοχές ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας θα είναι συμβατή με τις αρχές της αειφορίας και με το κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής.

2.3. Η Οδηγία 2018/2001 RED II και η τροπ. Οδηγία 2023/2413 RED III – νέα δεδομένα για την προώθηση των ΑΠΕ

Ο ενεργειακός τομέας ευθύνεται για περίπου το 71% των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην Ε.Ε., γεγονός που καθιστά σαφές ότι η αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης απαιτεί ένα πλήρως ενσωματωμένο και συνεκτικό νομικό πλαίσιο, ικανό να γεφυρώσει το περιβαλλοντικό με το ενεργειακό δίκαιο¹⁰⁰.

Οι Οδηγίες 2018/2001/ΕΕ (RED II) και 2023/2413/ΕΕ (RED III) εντάσσονται οργανικά σε αυτό το θεσμικό οικοδόμημα, προωθώντας μια συστημική ενεργειακή μετάβαση που συνδυάζει αύξηση της διείσδυσης των ΑΠΕ και ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας. Τα νομοθετήματα αυτά δεν αποτελούν απλώς ενεργειακές παρεμβάσεις αλλά συνδέονται άρρηκτα με την ευρύτερη κλιματική πολιτική της Ένωσης, καθώς και με στρατηγικές πρωτοβουλίες όπως το REPowerEU, το οποίο στοχεύει στη μείωση της εξάρτησης από τις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων και στην επιτάχυνση της πράσινης μετάβασης¹⁰¹.

Η Οδηγία 2018/2001/ΕΕ (RED II) αποτέλεσε σημαντική αναμόρφωση του προηγούμενου καθεστώτος που είχε διαμορφωθεί με την RED I, αυξάνοντας τον ενωσιακό στόχο συμμετοχής των ΑΠΕ στο 32% έως το 2030. Σε αντίθεση με την RED I, η οποία προέβλεπε δεσμευτικούς εθνικούς στόχους, η RED II καθιέρωσε έναν ενιαίο δεσμευτικό στόχο για το σύνολο της Ε.Ε., αφήνοντας στα κράτη-μέλη την ευθύνη να καθορίσουν τις εθνικές συνεισφορές τους μέσω των Εθνικών Σχεδίων για την Ενέργεια

⁹⁹Μπάλλιας Γ. (2012). Οι αποφάσεις του ΔΕΕ και του ΣτΕ για την εκτροπή του Αχελώου: Μια κριτική αποτίμηση. Νομικό Βήμα, Τόμος 60, σελ. 2012.

¹⁰⁰Πουϊκλή Γ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). βλ. ό.π.,σελ. 375.

¹⁰¹ Jevnaker T., Rossetto N., Nicolai S., Münchmeyer M.(2024). EU Green Deal 2024. Robert Schuman Centre for Advanced Studies – EUI, p.100. Retrieved from : <https://documentserver.uhasselt.be/bitstream/1942/45389/1/EU%20GReen%20Deal%202024%20edition-110-120.pdf>

και το Κλίμα (ΕΣΕΚ). Παράλληλα, διαμόρφωσε νέες μορφές συμμετοχής των πολιτών και των τοπικών κοινωνιών, όπως οι ενεργειακές κοινότητες και οι αυτοπαραγωγοί, προωθώντας ένα πιο αποκεντρωμένο και δημοκρατικό ενεργειακό μοντέλο¹⁰².

Ακόμη, στην Οδηγία RED II προβλέπεται μια πρώτη προσπάθεια εκ μέρους του ενωσιακού νομοθέτη να διασφαλιστεί ότι τα κράτη-μέλη αναθεωρούν τις διοικητικές διαδικασίες τους, ώστε να επιταχύνουν τη διαδικασία αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ. Όμως, η προσπάθεια αυτή περιορίζεται στον καθορισμό μέγιστων χρονικών ορίων για την έγκριση έργων ΑΠΕ στην ένωση, τα οποία συνήθως ορίζονται σε δύο έτη, με μείωση σε ένα έτος για μικρά έργα που δεν υπερβαίνουν ηλεκτρική ισχύ 150 kW. Αντιθέτως, η κατάσταση είναι εντυπωσιακά διαφορετική στην τροποποιητική Οδηγία 2023/2413/ΕΕ (RED III) , όπου θεσπίζεται ένα πλήρες σύνολο ειδικών στόχων και εργαλείων προκειμένου να προωθηθεί η αύξηση του μεριδίου ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές¹⁰³. Καθιερώνεται δηλαδή, ένας νέος δεσμευτικός στόχος συμμετοχής των ΑΠΕ τουλάχιστον 42,5% στην τελική κατανάλωση ενέργειας το 2030, με προοπτική επίτευξης του 45%¹⁰⁴.

Κεντρική καινοτομία αποτελεί η θέσπιση των «περιοχών επιτάχυνσης των ΑΠΕ», όπου οι διαδικασίες αδειοδότησης περιορίζονται σε αυστηρά χρονικά πλαίσια και αξιολογούνται βάσει προκαθορισμένων περιβαλλοντικών κριτηρίων¹⁰⁵. Συγκεκριμένα, εισάγει τρεις βασικές μεταρρυθμίσεις για την επιτάχυνση της ανάπτυξης έργων ΑΠΕ: τη θέσπιση «περιοχών επιτάχυνσης ΑΠΕ», τη δραστική μείωση των προθεσμιών αδειοδότησης και την αναγνώριση όλων των έργων ΑΠΕ ως υπηρετούντων υπέρτερο δημόσιο συμφέρον.

Οι μεταβολές που εισάγει η RED III σηματοδοτούν μια ουσιαστική μετατόπιση από τα παραδοσιακά προληπτικά εργαλεία του ενωσιακού περιβαλλοντικού δικαίου

¹⁰² European Commission. (n.d.). *Renewable Energy – Recast to 2030 (RED II)*. Retrieved from: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/welcome-jec-website/reference-regulatory-framework/renewable-energy-recast-2030-red-ii_en

¹⁰³ Montini M. (August 2024) Addressing the conflicts between climate-related renewable energy goals and environmental protection interests under the RED Directive. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-law-open/article/addressing-the-conflicts-between-climate-related-renewable-energy-goals-and-environmental-protection-interests-under-the-red-directive/812ED57076FAB87D61DECE5EE6B25536>

¹⁰⁴ European Commission. Renewables Energy Directive. Retrieved from: https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_en

¹⁰⁵ Πουϊκλή Γ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). βλ. ό.π., σελ. 376.

προς απλουστευμένες διαδικασίες, στοχεύοντας στη μείωση των διοικητικών σταδίων και στην επιτάχυνση της αδειοδότησης τέτοιων έργων¹⁰⁶.

Η RED III στο άρθρο 15β προβλέπει την αρχική χαρτογράφηση των ειδικών περιοχών επιτάχυνσης έργων ΑΠΕ (εγκαταστάσεις ΑΠΕ και αναγκαίες υποδομές) όπου οι περιβαλλοντικές απαιτήσεις απλουστεύονται σημαντικά, έως τον Μάιο του 2025, ώστε να επιτευχθούν οι εθνικές συνεισφορές στον ενωσιακό στόχο για το 2030¹⁰⁷. Ακολούθως, χαρτογραφώντας και αποκλείοντας προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 και οικοτόπους, σύμφωνα με το άρθρο 15γ γίνεται ο καθορισμός, έως τον Φεβρουάριο 2026, των “περιοχών επιτάχυνσης ΑΠΕ”, δηλαδή ζωνών όπου η ανάπτυξη συγκεκριμένων τεχνολογιών ΑΠΕ θεωρείται ότι έχει περιορισμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Τα κράτη-μέλη οφείλουν, όπως ορίζει η παρ. β του αρθρ. 15γ, να θεσπίσουν ειδικούς κανόνες και μέτρα μετριασμού των επιπτώσεων, ενώ η συμμόρφωση των έργων με αυτούς τους κανόνες δημιουργεί τεκμήριο περιβαλλοντικής συμβατότητας¹⁰⁸. Στις περιοχές αυτές, οι ΜΠΕ και οι δέουσες εκτιμήσεις αντικαθίστανται από έναν σύντομο προέλεγχο, ενώ τα έργα απαλλάσσονται από τις συνήθεις διαδικαστικές και ουσιαστικές υποχρεώσεις, εφόσον εφαρμόζονται κατάλληλα μέτρα μετριασμού ή, σε έσχατη ανάγκη, αντιστάθμισης. Παράλληλα, τεκμαίρεται η συμμόρφωσή τους με βασικές απαιτήσεις προστασίας ειδών και οικοτόπων¹⁰⁹. Επιπλέον, το άρθρο 15δ ενισχύει τη διαφάνεια, προβλέποντας δημόσια συμμετοχή στον σχεδιασμό των περιοχών επιτάχυνσης ΑΠΕ. Τα κράτη-μέλη οφείλουν να εφαρμόζουν τις διαδικασίες ενημέρωσης και διαβούλευσης της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ, αναγνωρίζοντας τα ενδιαφερόμενα μέρη και προωθώντας την κοινωνική αποδοχή μέσω συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων¹¹⁰.

¹⁰⁶ Davis A. (September 2025). The Renewable Energy Directive III and the streamlining of environmental procedures: a paradigm shift in EU environmental policy? *Journal of Environmental Law*, eqaf024. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/jel/eqaf024>

¹⁰⁷ Άρθρο 15β της υπ’ αριθμ. 2023/2413 ΟΔΗΓΙΑΣ (ΕΕ) ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Οκτωβρίου 2023 για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2018/2001, του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 και της οδηγίας 98/70/ΕΚ όσον αφορά την προώθηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, και την κατάργηση της οδηγίας (ΕΕ) 2015/652 του Συμβουλίου.

¹⁰⁸ Άρθρο 15γ της υπ’ αριθμ. 2023/2413 ΟΔΗΓΙΑΣ (ΕΕ) ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Οκτωβρίου 2023.

¹⁰⁹ Davis A. (September 2025). The Renewable Energy Directive III and the streamlining of environmental procedures: a paradigm shift in EU environmental policy? *Journal of Environmental Law*, eqaf024. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/jel/eqaf024>

¹¹⁰ Άρθρο 15δ της υπ’ αριθμ. 2023/2413 ΟΔΗΓΙΑΣ (ΕΕ) ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Οκτωβρίου 2023.

Επιπροσθέτως, τα άρθρα 16α και 16β διαμορφώνουν ένα διττό καθεστώς αδειοδότησης, διαφοροποιώντας έργα ΑΠΕ εντός και εκτός περιοχών επιτάχυνσης. Στις περιοχές επιτάχυνσης, η Οδηγία επιβάλλει σημαντικές επιταχύνσεις, ήτοι η αδειοδότηση νέων χερσαίων έργων περιορίζεται σε 12 μήνες ενώ η ανανέωση υφιστάμενων σταθμών και μικρότερες εγκαταστάσεις απαιτούν έως 6 μήνες. Παράλληλα, η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης απλουστεύεται ουσιωδώς μέσω γενικευμένης απαλλαγής από υποχρεώσεις ΕΠΕ και δέουσας εκτίμησης, υπό την προϋπόθεση συμμόρφωσης με τους κανόνες και τα μέτρα που έχουν τεθεί στο πλαίσιο του άρθρου 15γ.

Η μόνη εξαίρεση αφορά έργα με πιθανές διασυννοριακές επιπτώσεις ή όταν υπάρχει σοβαρή πιθανότητα μη προβλεπόμενων δυσμενών συνεπειών, οπότε ενεργοποιείται εκτίμηση επιπτώσεων εντός προθεσμίας έξι μηνών¹¹¹. Το άρθρο 16α εισάγει επίσης μηχανισμό «σιωπηρής έγκρισης» για ενδιάμεσα στάδια, ενισχύοντας τη διοικητική ταχύτητα, ενώ επιτρέπει σε ορισμένες περιπτώσεις την πλήρη εξαίρεση αιολικών έργων από περιβαλλοντικές εκτιμήσεις, με αντάλλαγμα μέτρα μετριασμού ή χρηματική αντιστάθμιση¹¹².

Το άρθρο 16β ρυθμίζει έργα εκτός περιοχών επιτάχυνσης, με μεγαλύτερες προθεσμίες (2–3 έτη), αλλά με ενιαία περιβαλλοντική διαδικασία για αποφυγή κατακερματισμού. Όταν απαιτείται ΕΠΕ δυνάμει της οδηγίας 2011/92/ΕΕ ή της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, αυτή διενεργείται με μια ενιαία διαδικασία που συνδυάζει όλες τις σχετικές εκτιμήσεις για ένα δεδομένο έργο ΑΠΕ, προβλέποντας τεκμήριο μη πρόκλησης βλάβης σε κάποια είδη όταν λαμβάνονται επαρκή μέτρα μετριασμού¹¹³.

Ακολούθως, το άρθρο 16γ επιταχύνει τις ανανεώσεις σταθμών ΑΠΕ, μειώνοντας τον χρόνο αδειοδότησης διασύνδεσης σε τρεις μήνες για αυξήσεις ισχύος έως 15%. Η περιβαλλοντική αξιολόγηση περιορίζεται μόνο στις αλλαγές του έργου. Το άρθρο 16στ χαρακτηρίζει τα έργα ΑΠΕ και τις υποδομές τους ως υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος έως την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας, διευκολύνοντας την αδειοδότηση ακόμη και υπό περιβαλλοντικούς περιορισμούς. Η ρύθμιση αυτή ενισχύει

¹¹¹ Άρθρο 16α της υπ' αριθμ. 2023/2413 ΟΔΗΓΙΑΣ (ΕΕ) 2023/2413 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Οκτωβρίου 2023.

¹¹² Μπάλιας Γ. (2025). Η προστασία του κλίματος και της βιοποικιλότητας: Δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Διοικητικό Δίκαιο ΔιΔικ 5/2025, σελ. 729.

¹¹³ Άρθρο 16β της υπ' αριθμ. 2023/2413 ΟΔΗΓΙΑΣ (ΕΕ) 2023/2413 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Οκτωβρίου 2023.

την επιτάχυνση έργων, προσδίδοντάς τους προτεραιότητα έναντι άλλων εννόμων συμφερόντων¹¹⁴.

Έτσι, οι περιοχές επιτάχυνσης καθορίζονται μέσω στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης και αποσκοπούν στη χωροθέτηση έργων με περιορισμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, ενώ εντός αυτών των ζωνών τα έργα εξαιρούνται, κατά κανόνα, από ΜΠΕ και ειδική οικολογική αξιολόγηση. Παράλληλα, οι διαδικασίες αδειοδότησης συμπιέζονται χρονικά, με ακόμη συντομότερες προθεσμίες για έργα αναβάθμισης.

Συνολικά, η RED III εγκαθιδρύει ένα νέο πλαίσιο που διευκολύνει την ταχεία ανάπτυξη ΑΠΕ, ενώ παράλληλα επανακαθορίζει την ισορροπία ανάμεσα στην ενεργειακή μετάβαση και την προστασία της φύσης¹¹⁵. Ωστόσο, οι ρυθμίσεις αυτές εγείρουν σημαντικές επιφυλάξεις, αφού η εξαίρεση από ΜΠΕ και ειδική αξιολόγηση μειώνει ουσιαστικά την ικανότητα εντοπισμού ειδικών περιβαλλοντικών κινδύνων σε επίπεδο έργου, ενώ οι ασφυκτικές προθεσμίες ενδέχεται να περιορίσουν τη συμμετοχή του κοινού.

Τέλος, το γενικό τεκμήριο υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος για τα έργα ΑΠΕ ενδέχεται να διαταράξει την αναγκαία ισορροπία μεταξύ κλιματικών και περιβαλλοντικών στόχων, οδηγώντας σε συστηματικό περιορισμό της προστασίας της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων. Συνολικά, η RED III, παρά τον θεμιτό σκοπό της ενίσχυσης των ΑΠΕ, ενσωματώνει ρυθμίσεις που ενδέχεται να υπονομεύσουν κρίσιμους μηχανισμούς περιβαλλοντικής προστασίας¹¹⁶.

2.4. Η Οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ)

Η Οδηγία 2001/42/ΕΚ εισήγαγε σε ενωσιακό επίπεδο την υποχρέωση ενσωμάτωσης περιβαλλοντικών παραμέτρων ήδη στο στάδιο σχεδιασμού και

¹¹⁴Άρθρο 16γ της υπ' αριθμ. 2023/2413 ΟΔΗΓΙΑΣ (ΕΕ) 2023/2413 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Οκτωβρίου 2023.

¹¹⁵Davis A. (September 2025). The Renewable Energy Directive III and the streamlining of environmental procedures: a paradigm shift in EU environmental policy? *Journal of Environmental Law*, eqaf024. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/jel/eqaf024>

¹¹⁶Montini M. (August 2024) Addressing the conflicts between climate-related renewable energy goals and environmental protection interests under the RED Directive. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-law-open/article/addressing-the-conflicts-between-climate-related-renewable-energy-goals-and-environmental-protection-interests-under-the-red-directive/812ED57076FAB87D61DECE5EE6B25536>

προγραμματισμού. Σε αντίθεση με την ΕΠΕ που αφορά μεμονωμένα έργα, η ΣΠΕ λειτουργεί προληπτικά, εξασφαλίζοντας ότι οι πιθανές επιπτώσεις αξιολογούνται πριν από την υλοποίηση σχεδίων και προγραμμάτων σε καίριους τομείς, όπως η ενέργεια και η χωροταξία¹¹⁷.

Η σημασία της καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής στην ανάπτυξη αιολικών πάρκων σε περιοχές Natura 2000, όπου η ανάγκη για ενεργειακή μετάβαση πρέπει να συνδυάζεται με την προστασία των οικοτόπων και της βιοποικιλότητας. Στόχος της είναι η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στον σχεδιασμό πολιτικών και η εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος¹¹⁸.

Συγκεκριμένα, το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις ΑΠΕ εγκρίθηκε το 2008 (ΚΥΑ 49828/08) και συνοδεύτηκε από ΣΠΕ, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ¹¹⁹. Η εκπόνηση ΣΠΕ αποτέλεσε προϋπόθεση για τη θεσμοθέτηση του Πλαισίου, διασφαλίζοντας ότι οι κατευθύνσεις χωροθέτησης των έργων ΑΠΕ αξιολογήθηκαν σε στρατηγικό επίπεδο ως προς τις πιθανές περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις. Η διαδικασία δηλαδή, περιλαμβάνει διαβούλευση με αρχές και κοινό, εξέταση εναλλακτικών σεναρίων, ενώ οι πληροφορίες της μελέτης συνεκτιμώνται κατά τη λήψη αποφάσεων, ώστε να διασφαλίζεται η πρόληψη ή ο μετριασμός των αρνητικών συνεπειών και τέλος δίδεται η τελική περιβαλλοντική έγκριση¹²⁰.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 6 της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ, το προκαταρκτικό σχέδιο ή πρόγραμμα, μαζί με την αντίστοιχη περιβαλλοντική μελέτη, τίθενται σε διαδικασία διαβούλευσης τόσο με τις αρμόδιες περιβαλλοντικές αρχές όσο και με το ενδιαφερόμενο κοινό, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις. Η διαβούλευση πρέπει να πραγματοποιείται σε πρώιμο στάδιο και να παρέχει πραγματική και έγκαιρη δυνατότητα διατύπωσης απόψεων πριν από την έγκριση του σχεδίου ή την έναρξη της σχετικής νομοθετικής διαδικασίας. Τα κράτη-μέλη καθορίζουν τις αρμόδιες αρχές, το εύρος του κοινού και τις ειδικότερες

¹¹⁷ Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (ΣΠΕ). 11.10.2018. EUR-LEX. An official website of the European Union. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/assessment-of-the-certain-effects-of-plans-and-programmes-on-the-environment-sea.html>

¹¹⁸ Vincent De Prez (2016). Wind energy in the EU: balancing wind farm siting and nature conservation. LLM paper, Ghent University, p.31. Retrieved from: https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/349/669/RUG01-002349669_2017_0001_AC.pdf

¹¹⁹ ΚΥΑ 49828/08 Έγκριση ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού. ΦΕΚ 2464/3-12-2008.

¹²⁰ Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κανελλοπούλου Θ., Κουσκούνα Μ., Παπαπετρόπουλος Α. (2021). Δίκαιο Περιβάλλοντος. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.838.

διαδικαστικές ρυθμίσεις, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την ουσιαστική συμμετοχή¹²¹.

Ωστόσο, σε περίπτωση που ένα σχέδιο ή πρόγραμμα ενδέχεται να έχει σημαντικές διασυνοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, ενεργοποιείται σύμφωνα με το άρθρο 7 ειδική διαδικασία διασυνοριακών διαβουλεύσεων μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών μελών, με ανταλλαγή του σχεδίου και της περιβαλλοντικής μελέτης και συζήτηση των πιθανών επιπτώσεων και των μέτρων αντιμετώπισής τους¹²². Τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων, τόσο σε εθνικό όσο και σε διασυνοριακό επίπεδο, συνεκτιμώνται υποχρεωτικά κατά το στάδιο λήψης της απόφασης, μαζί με την περιβαλλοντική μελέτη, πριν από την τελική έγκριση του σχεδίου ή προγράμματος, σύμφωνα με το άρθρο 8 της Οδηγίας¹²³.

Η ΣΠΕ εφαρμόζεται σε τομείς όπως η ενέργεια, οι μεταφορές, η χωροταξία και η χρήσεις γης, ενώ καλύπτει και σχέδια ή προγράμματα που επηρεάζουν περιοχές Natura 2000, σε σύνδεση με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ¹²⁴. Το ΔΕΕ έχει επισημάνει με την απόφαση του στην υπόθεση C-567/10, ότι παράλειψη διενέργειας ΣΠΕ συνεπάγεται την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να λάβουν μέτρα αποκατάστασης, ακόμη και την ακύρωση του σχεδίου. Η ΣΠΕ, σε συνδυασμό με την ΕΠΕ, συγκροτεί το βασικό πλαίσιο προληπτικής περιβαλλοντικής προστασίας στην Ε.Ε., λειτουργώντας ως εργαλείο βιώσιμης ανάπτυξης και εξισορρόπησης ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και την προστασία της βιοποικιλότητας¹²⁵.

Η ΣΠΕ λειτουργεί σε ανώτερο επίπεδο σχεδιασμού σε σχέση με την ΕΠΕ, επιτρέποντας την πρόωπη ενσωμάτωση περιβαλλοντικών παραμέτρων και την αποφυγή ή μείωση των επιπτώσεων στα μελλοντικά έργα, όπως η εγκατάσταση αιολικών πάρκων. Σε συνδυασμό με τις διατάξεις της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους, η διαδικασία διασφαλίζει ότι η ανάπτυξη των έργων ενέργειας δεν υποβαθμίζει την ισχύουσα κατάσταση διατήρησης των προστατευόμενων περιοχών, ενώ η συμμετοχή

¹²¹ Άρθρο 6 της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων.

¹²² Άρθρο 7 της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων.

¹²³ Άρθρο 8 της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων.

¹²⁴ Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). βλ. ό.π., σελ. 186-187.

¹²⁵ Υπόθ. C-567/10, απόφαση του Δικαστηρίου (τέταρτο τμήμα) της 22^{ης} Μαρτίου 2012.

του κοινού και η διαφάνεια ενισχύουν τη νομιμότητα και τη βιωσιμότητα των αποφάσεων.

2.5. Η Οδηγία 2011/92/ΕΕ για την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

Η αρχική Οδηγία 85/337/ΕΟΚ, όπως αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2011/92/ΕΕ για την ΕΠΕ αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε. που καθιέρωσε την υποχρέωση αξιολόγησης των περιβαλλοντικών συνεπειών έργων και δραστηριοτήτων πριν από την αδειοδότησή τους. Η ΕΠΕ συνιστά προληπτικό μηχανισμό που εφαρμόζεται σε κάθε έργο ή δραστηριότητα, δημόσια ή ιδιωτική, όταν ενδέχεται να προκληθούν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Με την τροποποίηση διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής της προηγούμενης Οδηγίας ΕΠΕ αυξάνοντας τα είδη των έργων που καλύπτονται και τον αριθμό των έργων που απαιτούν υποχρεωτική ΕΠΕ¹²⁶. Η διαδικασία βασίζεται λοιπόν πρώτα στην ολοκλήρωση της ΜΠΕ, η οποία περιγράφει και αξιολογεί τις πιθανές συνέπειες ενός έργου, προκειμένου να καθοριστεί εάν και υπό ποιους όρους είναι συμβατό με την περιβαλλοντική προστασία¹²⁷. Η μελέτη πρέπει να περιλαμβάνει λεπτομερή περιγραφή των στοιχείων του περιβάλλοντος που ενδέχεται να θιγούν από το προτεινόμενο έργο (Παράρτημα ΙΙΙ)¹²⁸.

Η ΕΠΕ αποτελεί κατ' εξοχήν εφαρμογή της αρχής της πρόληψης, καθώς διενεργείται προ της υλοποίησης ενός έργου ώστε να αποτραπεί περιβαλλοντική ζημία. Η Οδηγία 85/337/ΕΟΚ καθιέρωσε την προσέγγιση αυτή σε ενωσιακό επίπεδο, αναγνωρίζοντας ότι η προστασία του περιβάλλοντος επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερα μέσω της πρόληψης παρά με εκ των υστέρων κατασταλτικά μέτρα. Παράλληλα, η ΕΠΕ συνδέεται με την αρχή της προφύλαξης, καθώς επιτρέπει τη λήψη μέτρων ακόμη και σε συνθήκες επιστημονικής αβεβαιότητας, όταν υπάρχει

¹²⁶ Αρβανιτάκη Ε. (Σεπτέμβριος 2019). Αξιολόγηση Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε μεγάλα τεχνικά έργα. (Διπλωματική εργασία) Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, σελ. 18. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/85828>

¹²⁷ GHK, Technopolis (14.01.2008). EVALUATION ON EU LEGISLATION – DIRECTIVE 85/337/EEC (ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT, EIA) AND ASSOCIATED AMENDMENTS, p.120. Retrieved from: https://www.commissiomer.nl/docs/mer/diversen/os_evaluation_eu_regulation_2008.pdf

¹²⁸ Θεοφιλίδης Β. (Μάρτιος 2024). Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στο ενωσιακό δίκαιο περιβάλλοντος. Περιβάλλον & Δίκαιο. ΠερΔικ.1/2024, σελ. 73-85.

εύλογος κίνδυνος σοβαρών ή μη αναστρέψιμων επιπτώσεων¹²⁹. Έτσι, η διαδικασία αυτή λειτουργεί ως βασικό εργαλείο για την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος.

Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία 2011/92/ΕΕ αποτελεί το βασικό ενωσιακό πλαίσιο που ρυθμίζει τη διαδικασία αξιολόγησης των πιθανών συνεπειών δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Μεταξύ των έργων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της περιλαμβάνονται και τα αιολικά πάρκα, τα οποία, λόγω της χωροθέτησής τους σε περιοχές υψηλής περιβαλλοντικής ευαισθησίας —όπως δασικές ή αναδασωτέες εκτάσεις— απαιτούν ειδική περιβαλλοντική αξιολόγηση. Η οδηγία διασφαλίζει ότι πριν από την αδειοδότηση ενός τέτοιου έργου εξετάζονται διεξοδικά οι επιπτώσεις του στη βιοποικιλότητα, στο τοπίο, στους φυσικούς πόρους και στις κοινωνικοοικονομικές παραμέτρους, ενσωματώνοντας την περιβαλλοντική διάσταση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων¹³⁰.

Τα άρθρα 2 και 3 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ θεμελιώνουν τον πυρήνα της διαδικασίας ΕΠΕ και έχουν άμεση εφαρμογή στα έργα εγκατάστασης αιολικών πάρκων ιδίως μεγάλης κλίμακας ή σε ευαίσθητες περιοχές (π.χ. δασικές, αναδασωτέες, Natura 2000), τα οποία εντάσσονται στα έργα του Παραρτήματος II της Οδηγίας¹³¹. Στην Ελλάδα, η υποχρέωση ΕΠΕ έχει καθολική εφαρμογή για αιολικά έργα άνω συγκεκριμένου μεγέθους, σύμφωνα με τον ν. 4014/2011.

Ειδικότερα, το άρθρο 2 επιβάλλει στα κράτη-μέλη την υποχρέωση να διασφαλίζουν ότι πριν από τη χορήγηση άδειας, τα έργα που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον υποβάλλονται σε τέτοια διαδικασία¹³². Το άρθρο 3, από την άλλη, καθορίζει το αντικείμενο της εκτίμησης, προβλέποντας ότι η ΕΠΕ πρέπει να εντοπίζει, να περιγράφει και να αξιολογεί τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις του έργου, ήτοι:

- α) στον άνθρωπο, στην πανίδα και στη χλωρίδα·
- β) στο έδαφος, στα ύδατα, στον αέρα, στο κλίμα και στο τοπίο·

¹²⁹ Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). βλ. ό.π., σελ. 166-167.

¹³⁰ European Parliament and Council. (2011). Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment (codification). Official Journal of the European Union, L 26, 1–21. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0092>

¹³¹ Άρθρο 4 και Παράρτημα II, 30 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

¹³² Άρθρο 2 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

γ) στα υλικά αγαθά και στην πολιτιστική κληρονομιά·
δ) στην αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων που αναφέρονται στα στοιχεία α), β) και γ).¹³³

Επιπροσθέτως, στο άρθρο 5 της Οδηγίας καθορίζεται το περιεχόμενο και η διαδικασία σύνταξης της ΕΠΕ. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι ο κύριος του έργου παρέχει τις πληροφορίες του Παραρτήματος IV, στο μέτρο που αυτές είναι αναγκαίες και εύλογα συλλέξιμες. Ο φορέας του έργου μπορεί να ζητήσει προκαταρκτική γνωμοδότηση από την αρμόδια αρχή σχετικά με το εύρος και το είδος των απαιτούμενων πληροφοριών. Οι ελάχιστες πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται είναι:

- περιγραφή έργου (θέση, σχεδιασμός, μέγεθος),
- μέτρα πρόληψης ή μείωσης επιπτώσεων,
- στοιχεία για αξιολόγηση των βασικών επιπτώσεων,
- εξέταση εναλλακτικών λύσεων και λόγοι επιλογής,
- μη τεχνική περίληψη.

Οι δημόσιες αρχές που διαθέτουν σχετικές πληροφορίες οφείλουν να τις θέτουν στη διάθεση του κυρίου του έργου¹³⁴. Με την τροποποίηση της Οδηγίας με την 2014/52/ΕΕ, η αναδιατύπωση του άρθρου 5 υποδηλώνει μια μετατόπιση από την υποχρεωτική αντιμετώπιση των θεμάτων κλιματικής αλλαγής προς μια πιο γενική εφαρμογή της «καλής πίστης» κατά την υλοποίηση της ΕΠΕ, αφήνοντας στον φορέα του έργου και στην αρμόδια αρχή εκτεταμένο περιθώριο ευελιξίας¹³⁵.

Ακόμη, σημαντική ρύθμιση αποτελεί το άρθρο 6, το οποίο ρυθμίζει τη διαβούλευση με αρμόδιες αρχές και κοινό κατά τη διαδικασία της εκτίμησης, όπως προαναφέρθηκε. Τα κράτη-μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε οι αρμόδιες αρχές, λόγω ειδικής αρμοδιότητας σε θέματα περιβάλλοντος ή τοπικής/περιφερειακής διοίκησης, να μπορούν να γνωμοδοτήσουν για την αίτηση χορήγησης άδειας του

¹³³ Άρθρο 3 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

¹³⁴ Άρθρο 5 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

¹³⁵ Neimane L.(2015). Concept of reverse Environmental Impact Assessment. IAIA15 Conference Proceedings Impact Assessment in the Digital Era, 35th Annual Conference of the International Association for Impact Assessment 20-23 April 2015, Firenze Fiera Congress and Exhibition Center, Florence, Italy. Retrieved from: <https://conferences.iaia.org/2015/Final-Papers/Neimane,%20Leila%20-%20Concept%20of%20Reverse%20Environmental%20Impact%20Assessment.pdf>

έργου¹³⁶. Οι αρμόδιες αρχές καθορίζονται από το κράτος-μέλος και ενημερώνονται για όλες τις σχετικές πληροφορίες, ενώ η λεπτομερής διαδικασία γνωμοδότησης ορίζεται επίσης από τα κράτη-μέλη. Η ρύθμιση αυτή στοχεύει στην εξασφάλιση αντικειμενικής και αρμόδιας περιβαλλοντικής αξιολόγησης πριν τη λήψη απόφασης αδειοδότησης.

Ωστόσο, το ΔΕΕ, ερμηνεύοντας το άρθρο 6 παρ. 3 της οδηγίας 2001/42/ΕΚ για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ), έκρινε ότι δεν απαιτείται η σύσταση νέας αρχής για τη διαβούλευση, εφόσον η γνωμοδοτούσα υπηρεσία διαθέτει λειτουργική αυτονομία και τα κατάλληλα διοικητικά και ανθρώπινα μέσα για να παρέχει ανεξάρτητη γνώμη, ακόμη κι αν οργανικά υπάγεται στην ίδια αρχή που εγκρίνει το σχέδιο ή πρόγραμμα. Το Γαλλικό Conseil d'État υιοθέτησε την ίδια ερμηνεία και για το άρθρο 6 παρ. 1 της οδηγίας 2011/92, ενώ αντίστοιχες πρακτικές εφαρμόζονται σε Ηνωμένο Βασίλειο (Environment Agency, Natural England) και Βέλγιο (fonctionnaire technique), όπου η αρμόδια περιβαλλοντική αρχή γνωμοδοτεί ανεξάρτητα, αλλά τα αποτελέσματα αξιοποιούνται από την αδειοδοτούσα αρχή¹³⁷.

Το ενδιαφερόμενο κοινό ενημερώνεται έγκαιρα και με κατάλληλα μέσα (όπως ηλεκτρονικά μέσα), για την ύπαρξη του έργου υπό ΕΠΕ, την αίτηση για συναίνεση ανάπτυξης, τις αρμόδιες αρχές, τη δυνατότητα υποβολής παρατηρήσεων, τη φύση των πιθανών αποφάσεων και τα χρονοδιαγράμματα¹³⁸. Τα κράτη-μέλη διασφαλίζουν ότι οι πληροφορίες τίθενται στη διάθεση του κοινού σε εύλογο χρονικό διάστημα, περιλαμβανομένων των εκθέσεων και συμβουλών των αρχών¹³⁹.

Το κοινό έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και να υποβάλλει παρατηρήσεις και γνώμες όσο οι επιλογές για το έργο παραμένουν ανοιχτές, πριν τη λήψη απόφασης για τη συναίνεση ανάπτυξης¹⁴⁰. Οι αναλυτικές ρυθμίσεις για την ενημέρωση και διαβούλευση του κοινού, όπως δημοσιεύσεις σε τοπικές εφημερίδες ή υποβολή γραπτών προτάσεων, καθορίζονται από τα κράτη μέλη¹⁴¹. Τέλος, προβλέπονται εύλογα χρονικά πλαίσια για κάθε στάδιο της

¹³⁶ Άρθρο 6 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

¹³⁷ Μπάλιας Γ. (Σεπτέμβριος 2025). Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση : σκέψεις για την ερμηνεία της από το ΔΕΕ και το ΣτΕ. Περιβάλλον & Δίκαιο. ΠερΔικ 3/2025, σελ. 299-319.

¹³⁸ Άρθρο 6 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ.

¹³⁹ Άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ.

¹⁴⁰ Άρθρο 6 παρ. 4 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ.

¹⁴¹ Άρθρο 6 παρ. 5 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ.

διαδικασίας, ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική συμμετοχή και η έγκαιρη ενημέρωση του κοινού¹⁴².

Με την τροποποίηση της Οδηγίας με την 2014/52/ΕΕ, διατηρήθηκαν και ενισχύθηκαν περεταίρω οι προβλέψεις για την πρόσβαση του κοινού στη διαδικασία ΕΠΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 11, τα κράτη-μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι το ενδιαφερόμενο κοινό, είτε έχει επαρκές έννομο συμφέρον είτε επικαλείται προσβολή δικαιώματος, έχει πρόσβαση σε δίκαιη και αμερόληπτη διαδικασία ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου αρμόδιου οργάνου, με στόχο τη «ευρεία» πρόσβαση στη δικαιοσύνη¹⁴³.

Συνοψίζοντας, η Οδηγία 85/337/ΕΟΚ, όπως έχει αντικατασταθεί από την Οδηγία 2011/92/ΕΕ, αποτέλεσε θεμέλιο για τη διαμόρφωση του εθνικού πλαισίου περιβαλλοντικής αδειοδότησης, όπως αυτό αποτυπώνεται στον Ν. 1650/1986 και στις σχετικές κανονιστικές πράξεις. Μέσω της ενσωμάτωσης αυτής, διασφαλίζεται ότι η ανάπτυξη έργων ΑΠΕ προχωρά με σεβασμό στις αρχές της πρόληψης και της βιώσιμης ανάπτυξης, συμβάλλοντας στη συνύπαρξη της ενεργειακής μετάβασης με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

2.6. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2018/841 για LULUCF και προστασία των δασών ως αποβάθρες άνθρακα, όπως έχει τροποποιηθεί από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2023/839

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2018/841 για τις χρήσεις γης, τις αλλαγές χρήσεων γης και τη δασοπονία (LULUCF), όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2023/839 στο πλαίσιο της δέσμης μέτρων Fit for 55¹⁴⁴, αποτελεί θεμελιώδες εργαλείο της Ε.Ε. για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Θέτει δεσμευτικούς στόχους στα κράτη μέλη για τη διατήρηση και ενίσχυση των φυσικών αποβαθρών άνθρακα, αναγνωρίζοντας τη σημασία των δασών ως βασικών μηχανισμών απορρόφησης διοξειδίου του άνθρακα, συμβάλλοντας έτσι στην επίτευξη των δεσμεύσεων της Συμφωνίας των Παρισίων¹⁴⁵.

¹⁴² Άρθρο 6 παρ. 6 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ.

¹⁴³ Άρθρο 11 της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον

¹⁴⁴ Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). βλ. ό.π., σελ. 367.

¹⁴⁵ Savaresi A., Perugini L., Vincenza Chiriaco M. (21.04.2020). Making sense of the LULUCF Regulation: Much ado about nothing? Volume29, Issue2Special Issue:Assessing the EU 2030 Climate

Τα μέτρα του αρχικού Κανονισμού LULUCF (ΕΕ) 2018/841 εξακολουθούν να ισχύουν, διατηρώντας τον κανόνα «no debit», σύμφωνα με τον οποίο κάθε κράτος-μέλος οφείλει να αντισταθμίζει τις εκπομπές από τη χρήση γης με ισοδύναμες απορροφήσεις. Η αναθεώρηση προσθέτει μηχανισμούς για την αντιμετώπιση και προσαρμογή στις φυσικές καταστροφές. Για την περίοδο 2026–2030, ο Κανονισμός επεκτείνεται σε όλη τη διαχειριζόμενη γη και θεσπίζει έναν ενωσιακό στόχο καθαρών απορροφήσεων για το 2030¹⁴⁶, επιδιώκοντας αύξηση κατά περίπου 15% και αντιστροφή της πτωτικής τάσης¹⁴⁷.

Ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος θέτοντας έναν σημαντικό στόχο για το 2040, ενίσχυσε περαιτέρω τη σημασία της απορρόφησης διοξειδίου του άνθρακα στην Ε.Ε. μέσω τη θέσπισης του Κανονισμού LULUCF. Ο Κανονισμός πέρα από τις χρήσεις γης και τη δασοπονία, ρυθμίζει επίσης τη λογιστική καταγραφή εκπομπών και απορροφήσεων, καθώς και τον μηχανισμό ελέγχου συμμόρφωσης των κρατών-μελών. Σύμφωνα με τον IPCC, οι ανθρώπινες δραστηριότητες στον τομέα LULUCF επηρεάζουν σημαντικά τον κύκλο του άνθρακα, καθώς η γεωργία, η δασοπονία και άλλες χρήσεις γης ευθύνονται για περίπου το 23% των ανθρωπογενών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου¹⁴⁸.

Οι δραστηριότητες μετριασμού στον τομέα LULUCF μπορούν να συμβάλουν ταυτόχρονα στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), ενισχύοντας τη βιοποικιλότητα, τις λειτουργίες των οικοσυστημάτων και την τοπική απασχόληση. Ωστόσο, ο IPCC επισημαίνει ότι ορισμένες πρακτικές, όπως η τεχνητή δάσωση περιοχών που δεν ήταν φυσικά δασικές, ενδέχεται να επιφέρουν αρνητικές συνέπειες στη βιοποικιλότητα, την ασφάλεια υδάτων και τροφίμων, εάν δεν λαμβάνονται υπόψη οι τοπικές συνθήκες. Επιπλέον, βασική πρόκληση του τομέα παραμένει η

and Energy Policy Framework July 2020, p. 212-220. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/reel.12332>

¹⁴⁶ Άρθρο 3 Άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/839 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Απριλίου 2023 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/841 όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής, την απλούστευση των κανόνων υποβολής εκθέσεων και συμμόρφωσης, και τον καθορισμό των στόχων των κρατών μελών για το 2030, και του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 όσον αφορά τη βελτίωση της παρακολούθησης, της υποβολής εκθέσεων, της παρακολούθησης της προόδου και της επανεξέτασης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

¹⁴⁷ European Commission. (n.d.). *Land use sector: EU action*. Retrieved from: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/land-use-sector_en

¹⁴⁸ European Union. (2024, September 24). *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Retrieved from: <https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/media/climate-change-2023-synthesis-report-contribution-working-groups-i-ii-and-iii-sixth>

αναστρεψιμότητα και η μη μονιμότητα των αποθεμάτων άνθρακα, καθώς φυσικές ή ανθρωπογενείς διαταραχές—όπως πυρκαγιές και απώλεια δασικής κάλυψης— μπορούν να αναιρέσουν τα οφέλη δέσμευσης CO₂¹⁴⁹. Ο IPCC τονίζει ότι ο περιορισμός της υπερθέρμανσης κοντά στον 1,5°C είναι κρίσιμος για τη μείωση αυτών των κινδύνων και την προστασία των φυσικών αποβλήτων άνθρακα¹⁵⁰.

Το άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/839 εισάγει ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, όπως πυρκαγιές, καταιγίδες, ξηρασίες ή επιδημίες παρασίτων, που μπορούν να επηρεάσουν τα αποθέματα άνθρακα στα οικοσυστήματα και να προκαλέσουν αναστροφή των ωφελειών του τομέα LULUCF. Η διάταξη αυτή αναγνωρίζει ότι, παρά τις προσπάθειες των κρατών-μελών για διατήρηση ή αύξηση των απορροφήσεων CO₂, απρόβλεπτα φυσικά φαινόμενα μπορούν να οδηγήσουν σε ακούσιες εκπομπές¹⁵¹. Για τον λόγο αυτό, ο Κανονισμός προβλέπει μηχανισμούς προσαρμογής και αναπλήρωσης, δηλαδή τα κράτη-μέλη οφείλουν να τεκμηριώνουν τις επιπτώσεις τέτοιων διαταραχών, να υποβάλλουν αναλυτικά δεδομένα και, όπου είναι δυνατόν, να εφαρμόζουν διορθωτικά μέτρα (π.χ. αναδάσώσεις, φυσική αποκατάσταση, πρόληψη διάβρωσης).

Τα δάση αποτελούν κρίσιμες δεξαμενές άνθρακα, των οποίων η απώλεια ή η μη βιώσιμη διαχείριση οδηγεί σε αύξηση των εκπομπών, ενώ η ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση, η αποκατάσταση υποβαθμισμένων δασών και η αποθήκευση άνθρακα σε προϊόντα ξύλου μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, η αναστρεψιμότητα των αποθεμάτων άνθρακα και η αυξανόμενη πίεση από την κλιματική μεταβολή καθιστούν αναγκαία τη διαμόρφωση μακροπρόθεσμων στρατηγικών προστασίας και ενίσχυσης των φυσικών αποβλήτων άνθρακα¹⁵².

¹⁴⁹ United Nations. Land Use, Land Use Change and Forestry (LULUCF). United Nations Climate Change. Retrieved from <https://unfccc.int/topics/land-use/workstreams/land-use--land-use-change-and-forestry-lulucf>

IPCC (2022). Global Warming of 1,5oC. Summary for Policymakers, Intergovernmental panel on Climate Change Retrieved from: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2022/06/SR15_Summary_Volume_HR.pdf

¹⁵¹ Άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/839 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Απριλίου 2023 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/841 όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής, την απλούστευση των κανόνων υποβολής εκθέσεων και συμμόρφωσης, και τον καθορισμό των στόχων των κρατών μελών για το 2030, και του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 όσον αφορά τη βελτίωση της παρακολούθησης, της υποβολής εκθέσεων, της παρακολούθησης της προόδου και της επανεξέτασης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

¹⁵² Γαλάνης Π. (2024). Δασικό Δίκαιο, Το δάσος ως σκοπός και μέσο περιβαλλοντικής προστασίας. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2024, σελ. 36-37.

Για τον λόγο αυτό το άρθρο 11 του Κανονισμού ενθαρρύνει την ανάπτυξη συστημάτων παρακολούθησης κινδύνου και στρατηγικών ανθεκτικότητας των δασών, ώστε να μειώνεται η πιθανότητα μελλοντικών απωλειών άνθρακα¹⁵³. Στο πλαίσιο αυτό, συνδέεται έμμεσα και με την πολιτική ανάπτυξης ΑΠΕ, καθώς η προστασία των δασών ως αποβάθρων άνθρακα λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη μείωση εκπομπών μέσω καθαρής ενέργειας, ενισχύοντας τη συνολική ανθεκτικότητα του ευρωπαϊκού συστήματος κλιματικής ουδετερότητας.

Η πολιτική της Ε.Ε. επιδιώκει ταυτόχρονα την επιτάχυνση της ανάπτυξης των ΑΠΕ και τη διατήρηση των δασών ως φυσικών αποβάθρων άνθρακα, δύο στόχους που, αν και αλληλένδετοι στο πλαίσιο της κλιματικής ουδετερότητας, συχνά δημιουργούν αντίφαση στην πράξη. Από τη μία πλευρά, η Ε.Ε., μέσω της Οδηγίας RED III¹⁵⁴ και του ευρύτερου πλαισίου της Πράσινης Συμφωνίας, προωθεί την ταχεία εγκατάσταση αιολικών και φωτοβολταϊκών έργων για τη μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα. Από την άλλη, το κανονιστικό πλαίσιο για τον τομέα LULUCF¹⁵⁵ επιβάλλει στα κράτη-μέλη την υποχρέωση διατήρησης ή αύξησης των καθαρών απορροφήσεων CO₂, αναγνωρίζοντας τα δάση ως κρίσιμα οικοσυστήματα για τη σταθεροποίηση του κλίματος.

Η πρόκληση, επομένως, έγκειται στην εύρεση ισορροπίας μεταξύ της ενεργειακής μετάβασης και της προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων, ώστε η ανάπτυξη των ΑΠΕ να μην οδηγεί σε απώλεια φυσικών αποβάθρων άνθρακα ή υποβάθμιση της βιοποικιλότητας, αλλά να συνδυάζεται με χωροταξικό σχεδιασμό και βιώσιμη διαχείριση γης¹⁵⁶.

¹⁵³ Άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/839 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Απριλίου 2023 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/841 όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής, την απλούστευση των κανόνων υποβολής εκθέσεων και συμμόρφωσης, και τον καθορισμό των στόχων των κρατών μελών για το 2030, και του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 όσον αφορά τη βελτίωση της παρακολούθησης, της υποβολής εκθέσεων, της παρακολούθησης της προόδου και της επανεξέτασης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

¹⁵⁴ Βλ. Οδηγία (ΕΕ) 2023/2413 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18^{ης} Οκτωβρίου του 2023 για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2018/2001, του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 και της οδηγίας 98/70/ΕΚ όσον αφορά την προώθηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, και την κατάργηση της οδηγίας (ΕΕ) 2015/652 του Συμβουλίου.

¹⁵⁵ Βλ. Κανονισμό (ΕΕ) 2023/839 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Απριλίου 2023 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/841 όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής, την απλούστευση των κανόνων υποβολής εκθέσεων και συμμόρφωσης, και τον καθορισμό των στόχων των κρατών μελών για το 2030, και του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 όσον αφορά τη βελτίωση της παρακολούθησης, της υποβολής εκθέσεων, της παρακολούθησης της προόδου και της επανεξέτασης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

¹⁵⁶ Μπάλιας Γ. (Δεκέμβριος 2025). Η προστασία του κλίματος και της βιοποικιλότητας: Δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Διοικητικό Δίκαιο ΔιΔικ 5/2025, σελ. 731.

2.7. Η νέα στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δάση για το 2030

Η Νέα Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δάση για το 2030 (New European Union Forest Strategy for 2030) παρουσιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2021 και αποτελεί βασικό πυλώνα της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και του στόχου για κλιματική ουδετερότητα έως το 2050. Οι δεσμεύσεις και οι δράσεις που εμπεριέχει η στρατηγική στοχεύουν να συμβάλλουν στην επίτευξη του απώτερου στόχου της δέσμης μέτρων “fit for 55” και του Ευρωπαϊκού Κλιματικού Νόμου για μείωση των εκπομπών αερίων του Θερμοκηπίου κατά 55% έως το 2030 και την τελική επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας¹⁵⁷.

Η στρατηγική αυτή, που αντικατέστησε την στρατηγική του 2013, παρότι έχει τη νομική μορφή ανακοίνωσης της Επιτροπής (soft law), περιλαμβάνει πλήθος αναφορών σε δεσμευτικά νομοθετήματα της ΕΕ, όπως οι οδηγίες για τους Οικοτόπους και τα Πτηνά, καθώς και μηχανισμούς παρακολούθησης και αναφοράς, γεγονός που υποδηλώνει μια τάση ενίσχυσης του ελέγχου της Ένωσης επί των κρατών μελών στον τομέα της δασικής πολιτικής. Παρά το εύρος των στόχων της, η Στρατηγική δεν καθορίζει συγκεκριμένα μέσα ή δείκτες παρακολούθησης για την αξιολόγηση της προόδου, ενώ προβλέπει την ανάπτυξη νέων δεικτών, ορίων και “επιπέδων βιωσιμότητας” για την υγεία των οικοσυστημάτων, τη βιοποικιλότητα και το κλίμα. Σε αντίθεση με το πανευρωπαϊκό σύνολο δεικτών βιώσιμης δασικής διαχείρισης που έχει συμφωνηθεί στο πλαίσιο του «Forest Europe», η Νέα Στρατηγική δίνει προτεραιότητα σε συγκεκριμένες πολιτικές επιδιώξεις και πρακτικές, λειτουργώντας περισσότερο ως κατευθυντήρια πολιτική πρωτοβουλία παρά ως ολοκληρωμένο πλαίσιο διαχείρισης¹⁵⁸.

Κεντρικοί στόχοι είναι η διατήρηση, αποκατάσταση και βιώσιμη διαχείριση των δασών της ΕΕ, αναγνωρίζοντας τον καίριο ρόλο τους ως αποβάθρων άνθρακα, αλλά και ως οικοσυστημάτων ζωτικής σημασίας για τη βιοποικιλότητα, την ποιότητα του αέρα και των υδάτων. Πρόκειται δηλαδή, για οικοσυστήματα υψηλής

¹⁵⁷ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Νέα Δασική Στρατηγική της ΕΕ για το 2030. Βρυξέλλες, 16.07.2021.

¹⁵⁸ Lier M., Köhl M., Korhonen K., Linser S., Prins K. and Talarczyk A. (05.02.2022) The New EU Forest Strategy for 2030: A New Understanding of Sustainable Forest Management ? Forests 2022, 13, p. 245. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/f13020245>

βιοποικιλότητας, σημαντικής ικανότητας αποθήκευσης άνθρακα και παροχής κρίσιμων οικοσυστημικών υπηρεσιών· γι' αυτό απαιτούνται περιορισμοί ανθρώπινης παρέμβασης¹⁵⁹. Παράλληλα, προωθεί μια ισορροπημένη προσέγγιση ανάμεσα στην περιβαλλοντική προστασία και τη χρήση δασικών πόρων για την πράσινη οικονομία, εντάσσοντας τα δάση στο ευρύτερο πλαίσιο της ενεργειακής μετάβασης και της κυκλικής οικονομίας¹⁶⁰.

Σε πιο εξειδικευμένο επίπεδο, οι σημαντικότεροι στόχοι της Στρατηγικής για τα δάση περιλαμβάνουν:

1. Την προστασία και αποκατάσταση των δασικών οικοσυστημάτων, ήτοι να τεθούν υπό αυστηρή προστασία (strict protection) όλα τα εναπομείναντα πρωτογενή ή παλαιά δάση και να φυτευτούν τουλάχιστον 3 δισ. δέντρα μέχρι το 2030, με σεβασμό σε οικολογικές αρχές και συμβολή στην αύξηση του δασικού καλύμματος και στο αποτύπωμα άνθρακα¹⁶¹

2. Επίτευξη ανθεκτικότητας μέσω της αέναης κλιματικής δράσης, ώστε να ενισχυθεί ο ρόλος των δασών ως αποθήκες άνθρακα, μέσω της αύξησης της δασικής βιομάζας και της διατήρησης του άνθρακα στα δασικά οικοσυστήματα και στα προϊόντα ξύλου. Ακόμη, αναφέρει τη στήριξη πρακτικών διαχείρισης που να ενισχύουν την αντοχή των δασών σε ακραία καιρικά φαινόμενα, πυρκαγιές, ξηρασία και ασθένειες¹⁶².

3. Βιωσιμότητα της δασικής βιοοικονομίας, μέσω της προώθησης της χρήσης ξύλου για μακροχρόνια προϊόντα (π.χ. κατασκευές) ώστε να υποκαθιστά υλικά έντασης άνθρακα. Ορίζει απαραίτητη τη διασφάλιση ότι η χρήση του ξύλου για βιοενέργεια θα είναι από βιώσιμες πηγές και θα συμμορφώνεται με τις αρχές κυκλικής οικονομίας και την ιεραρχική χρήση (cascade principle)¹⁶³.

4. Παρακολούθηση, συλλογή δεδομένων και διακυβέρνηση, μέσω της καθιέρωσης ενός ενιαίου πλαισίου παρακολούθησης και συλλογής δεδομένων (Forest Observation, Reporting and Data Collection framework) ώστε να υπάρχει καλή βάση δεδομένων για τις

¹⁵⁹ Chiti E. (12.08.2024). Legal changes: ecosystem health and the redefinition of sustainability in the Green Deal. *European Law Open* (2024), 3, 190–198, p.195. Retrieved from: <https://doi.org/10.1017/elo.2024.10>

¹⁶⁰ European Commission. (2021). EU Forest Strategy for 2030: Improving the quantity and quality of EU forests. Retrieved from: https://environment.ec.europa.eu/strategy/forest-strategy_en

¹⁶¹ Παρ. 3.1 της Ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Νέα Δασική Στρατηγική της ΕΕ για το 2030. Βρυξέλλες, 16.07.2021.

¹⁶² Παρ. 2.1 της Ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Νέα Δασική Στρατηγική της ΕΕ για το 2030. Βρυξέλλες, 16.07.2021.

¹⁶³ European Commission. (n.d.). EU Forest Strategy for 2030: Improving the quantity and quality of EU forests. Retrieved from: https://environment.ec.europa.eu/strategy/forest-strategy_en

εξελιξείς στα δάση της ΕΕ¹⁶⁴. Η Στρατηγική προβλέπει την ενοποίηση οργάνων και επιτροπών (π.χ. συνένωση Standing Forestry Committee και Working Group on Forest and Nature) για καλύτερη διακυβέρνηση και συντονισμό αλλά και προσπάθεια ενίσχυσης της έρευνας και καινοτομίας στο δασικό πεδίο (μέσω Horizon Europe κ.ά.) ώστε να καλυφθούν επιστημονικά κενά και να υποστηριχθούν πρακτικές¹⁶⁵

5. Κίνητρα, χρηματοδότηση και εφαρμογή, δηλαδή να δοθούν χρηματοδοτικά εργαλεία προς τους ιδιοκτήτες δασών για να προχωρήσουν σε οικολογικά πιο φιλικές πρακτικές, μέσω των προγραμμάτων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (CAP), εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων, καθώς και ιδιωτικών επενδύσεων (βιώσιμα χρηματοοικονομικά εργαλεία). Αναγκαία θεωρείται και η ενίσχυση της εφαρμογής και της επιβολής της υπάρχουσας σχετικής νομοθεσίας (Οδηγίες Οικοτόπων, Πτηνών, κανονισμοί για παράνομη υλοτομία, κ.ά.). Τέλος, αναφέρεται η προώθηση υιοθέτησης κατευθυντηρίων γραμμών (guidelines) για πρακτικές όπως «πλησίον της φύσης δασική διαχείριση», φυτεύσεις φιλικές προς τη βιοποικιλότητα, και άλλες τεχνικές¹⁶⁶

Όμως, η Στρατηγική έχει δεχθεί εκτεταμένη κριτική από κράτη-μέλη (ιδίως της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης), ενώσεις ιδιοκτητών δασών και τη δασική βιομηχανία, οι οποίοι θεωρούν ότι υπερτονίζει την περιβαλλοντική διάσταση εις βάρος της οικονομικής και κοινωνικής, παραβλέπει την αρχή της επικουρικότητας και επιβάλλει υπερβολική γραφειοκρατία και συγκεντρωτισμό. Οι επικριτές ζητούν μεγαλύτερη ευελιξία και αναγνώριση των εθνικών ιδιαιτεροτήτων στη διαχείριση των δασών.

Συνολικά, η Νέα Δασική Στρατηγική της Ε.Ε. για το 2030 αποτυπώνει τη διαρκή ένταση μεταξύ της προστασίας της φύσης και της αξιοποίησης των φυσικών πόρων, επιχειρώντας να την εξισορροπήσει μέσα από την έννοια της «βιωσιμότητας», χωρίς ωστόσο να αίρει πλήρως τις αντιφάσεις της¹⁶⁷.

2.8.Συμπεράσματα

¹⁶⁴ Aggestam F., Giurca A. (04.05.2021). The asrt of the “green deal” : Policy pathways for the EU Forest Strategy. 1389-9341, 4.3. ELSEVIER. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102456>

¹⁶⁵ Caprile A., (February 2022). New EU Strategy for 2030. EPRS. European Parliament Research Service. P E698.936 . Retrieved from: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698936/EPRS_ATA\(2022\)698936_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698936/EPRS_ATA(2022)698936_EN.pdf)

¹⁶⁶ Παρ. 5 της Ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Νέα Δασική Στρατηγική της ΕΕ για το 2030. Βρυξέλλες, 16.07.2021.

¹⁶⁷ Gordeeva E., Weber N., Wolfslehner B.(16.09.2022) The New EU Forest Strategy for 2030 – An Analysis of Major Interests. Forests 2022, 13, 1503. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/f13091503>

Η ενωσιακή νομοθεσία επιδιώκει ταυτόχρονα δύο θεμελιώδεις αλλά ενίοτε αντικρουόμενους στόχους: την ταχεία προώθηση των ΑΠΕ και τη διασφάλιση της βιοποικιλότητας και της οικολογικής ακεραιότητας. Ενώ οι Οδηγίες Πτηνών, Οικοτόπων, ΣΠΕ και ΕΠΕ διαμορφώνουν ένα αυστηρό πλαίσιο προστασίας της φύσης, άλλες ενωσιακές πράξεις –όπως η RED II/RED III και το πλαίσιο για τις «renewables acceleration areas»– ενθαρρύνουν τη γρήγορη αδειοδότηση έργων ΑΠΕ, ακόμη και σε περιοχές με περιβαλλοντική ευαισθησία. Η αντίθεση ανάμεσα στη λογική της επιτάχυνσης και στη λογική της προστασίας δεν έχει επιλυθεί πλήρως, οδηγώντας σε μια νομοθετική ασυμμετρία που απαιτεί εξισορρόπηση μέσω αυστηρών περιβαλλοντικών εγγυήσεων¹⁶⁸.

Το ευρωπαϊκό δίκαιο, αν και θέτει ψηλά τον πήχη της περιβαλλοντικής προστασίας, επιτρέπει πλέον διαδικαστικές διευκολύνσεις που ενδέχεται να αποδυναμώσουν το περιβαλλοντικό κεκτημένο, αν δεν συνοδευτούν από ουσιαστικό έλεγχο.

Ωστόσο, η ενσωμάτωσή αυτών των ενωσιακών κανόνων στην ελληνική έννομη τάξη δημιουργεί πρόσθετες προκλήσεις, καθώς το εθνικό δίκαιο καλείται να ευθυγραμμίσει τις επιταγές της πράσινης μετάβασης με μια αυστηρή, συνταγματικά θεμελιωμένη προστασία των δασών και των αναδασωτέων εκτάσεων, όπως θα εξεταστεί στο ακόλουθο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Εθνικό νομικό πλαίσιο για την προώθηση των ΑΠΕ και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

3.1.1 Συνταγματική προστασία των δασών (άρθρο 24 Σ)

Η προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων αποτελεί θεμελιώδη συνταγματική επιταγή, ρητώς κατοχυρωμένη στο άρθρο 24 του Συντάγματος, το οποίο αναγνωρίζει το δάσος ως πολύτιμο στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος και της εθνικής κληρονομιάς. Η διάταξη αυτή θεμελιώνει τη δημόσια ευθύνη για τη διατήρηση και την αποκατάσταση των δασικών οικοσυστημάτων, τα οποία συνιστούν αντικείμενο γενικού και υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος¹⁶⁹.

¹⁶⁸ Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). βλ. ό.π., σελ. 373-374

¹⁶⁹ Σιούτη Γ. (2022). Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 72.

Παράλληλα, το άρθρο 117 §2 Σ κατοχυρώνει ρητή υποχρέωση αναδάσωσης κάθε έκτασης που αποψιλώνεται ή καταστρέφεται, απαγορεύοντας οποιαδήποτε μεταβολή του νομικού καθεστώτος των αναδασωτέων εκτάσεων. Μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, επιτρέπονται πλέον κατ' εξαίρεση επεμβάσεις και σε ιδιωτικά δάση, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τα δημόσια¹⁷⁰.

Το άρθρο 24 Σ κατοχυρώνει ρητά την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων, αναγνωρίζοντάς τα ως ζωντανά οικοσυστήματα με ιδιαίτερη οικολογική, κοινωνική και οικονομική αξία. Σύμφωνα με την ερμηνευτική δήλωση «αναγκαία επιφάνεια του δάσους», που προστέθηκε κατά την αναθεώρηση του 2001, ως δάσος νοείται ένα οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό, που σε συνδυασμό με τη χλωρίδα και την πανίδα συγκροτούν μια δασοβιοκοινότητα και ένα ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον. Αντίστοιχα, δασική έκταση υπάρχει όταν η βλάστηση είναι πιο αραιή¹⁷¹.

Η συνταγματική αυτή πρόβλεψη καθιστά σαφές ότι το δάσος προστατεύεται ανεξάρτητα από την οικονομική του εκμετάλλευση, καθώς η αξία του εδράζεται στο ίδιο το οικοσύστημα. Επιπροσθέτως, η απαγόρευση μεταβολής του προορισμού των δασών και δασικών εκτάσεων είναι κατά κανόνα απόλυτη, επιτρεπτή μόνο κατ' εξαίρεση και υπό αυστηρές προϋποθέσεις υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, όπως λόγοι εθνικής άμυνας ή δημόσιας υγείας¹⁷². Συνολικά, η νομολογία αναγνωρίζει το φυσικό περιβάλλον ως αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, απαραίτητο για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και την προστασία των επόμενων γενεών¹⁷³.

Ωστόσο, περιορίζεται από τη ρήτρα απαγόρευσης καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος (άρθρο 25 §3 Σ) και την αρχή της αναλογικότητας, ώστε να μην προσβάλλεται ο πυρήνας του δικαιώματος. Το Σύνταγμα επιδιώκει ισορροπία μεταξύ προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και οικονομικής ανάπτυξης, αναγνωρίζοντας ότι το περιβάλλον αποτελεί αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό. Οι περιορισμοί που επιβάλλονται σε δικαιώματα, όπως η ιδιοκτησία ή η οικονομική

¹⁷⁰ Βλαχόπουλος Σ. (επιμέλεια) (2022). Θεμελιώδη Δικαιώματα. Ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 205.

¹⁷¹ Αντωνίου Θ., Γεραπετρίτης Γ., Γώγος Κ., Ηλιάδου Αικ., Θεοχαροπούλου Ελ., Μαυρομούστακου Η., Μουστάκας Μ., Πρεβεστούρου Ε., Σαρμάς Ι., Τσικρικιάς Δ., Τσιλιώτης Χ., Τσιφονιάς Α. (2014). Γενικές Αρχές Δημοσίου Δικαίου. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 260-261.

¹⁷² Σταματίου Ε. (2009). Δασολόγιο – Θεσμικό πλαίσιο, διοικητική παθογένεια και πρακτική στην Ελλάδα – Η διεθνής εμπειρία. Περ.Δικ 1/2009, σελ. 34-51.

¹⁷³ Βλαχόπουλος Σ. (επιμέλεια) (2022). βλ. ό.π., σελ. 205

ελευθερία, είναι επιτρεπτοί μόνο όταν δικαιολογούνται από το δημόσιο συμφέρον και δεν αναιρούν τον πυρήνα των δικαιωμάτων. Η διοίκηση, πριν εγκρίνει επέμβαση σε φυσικό περιβάλλον, οφείλει να προβεί σε στάθμιση των περιβαλλοντικών συνεπειών και να διαπιστώσει ότι η επέμβαση συνιστά το μόνο πρόσφορο μέσο για την επίτευξη του σκοπού¹⁷⁴. Έτσι, το άρθρο 24 λειτουργεί ως μηχανισμός στάθμισης μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της άσκησης ατομικών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα της βιώσιμης ανάπτυξης.

Παράλληλα, από το άρθρο 24 Σ απορρέει η αρχή του περιβαλλοντικού κεκτημένου, η οποία εκφράζει την υποχρέωση της πολιτείας να διατηρεί το υπάρχον καθεστώς προστασίας του περιβάλλοντος και να μην επιτρέψει την περεταίρω υποβάθμισή του. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, σε περίπτωση αδυναμίας βελτίωσης του περιβάλλοντος, πρέπει τουλάχιστον να διατηρείται το υφιστάμενο επίπεδο προστασίας του, αποτρέποντας οποιαδήποτε οπισθοδρόμηση¹⁷⁵.

Το περιβαλλοντικό κεκτημένο, σε συνδυασμό με τις συναφείς αρχές της φέρουσας ικανότητας, της ήπιας ανάπτυξης και της δυνατότητας αποκατάστασης του φυσικού κεφαλαίου, διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ περιβαλλοντικής προστασίας και οικονομικής ανάπτυξης. Η συνταγματική κατοχύρωση της βιώσιμης ανάπτυξης στο άρθρο 24 Σ επιβάλλει τον συνολικό και ορθολογικό χωρικό σχεδιασμό και την εφαρμογή ολοκληρωμένων εργαλείων πολιτικής γης, ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και η μακροχρόνια βιωσιμότητα των φυσικών πόρων, με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον και τις ανάγκες των επόμενων γενεών¹⁷⁶.

Ακόμη, για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος το κράτος υποχρεούται να λαμβάνει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας. Πιο συγκεκριμένα η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα κάθε πολίτη¹⁷⁷.

Η νομολογία του ΣτΕ (2805/1997, 2940/2000) υπογραμμίζει ότι από την διάταξη του Συντάγματος, προέρχεται ρητά η υποχρέωση προστασίας όλων των φυσικών οικοσυστημάτων και ιδιαίτερα των ευπαθών οικοσυστημάτων, στα οποία επιτρέπονται μόνο ήπιες παρεμβάσεις, με εξαίρεση όμως τα έργα ΑΠΕ, που

¹⁷⁴Παυλάκη Σ., (13.03.2017) Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος (άρθρο 24 Συντ.) Ανακτήθηκε από: <https://dasarxeio.com/2017/03/13/42574/>

¹⁷⁵Κουτούπα- Ρεγκάκου Ε. (2008). Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα,, σελ. 55.

¹⁷⁶Παπαπετρόπουλος Α. (2025). Σχεδιασμός του Χώρου, ιστορικές, θεσμικές και νομικές διαστάσεις. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 93-94.

¹⁷⁷Ποικιλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). βλ. ό.π., σελ. 43-44.

επιτρέπονται σε αυτά τα μέρη, ως προσφορότερα μέρη για την εγκατάστασή τους, όπως προάγονται και από το άρθρο 106 Σ., το οποίο προβλέπει την υποχρέωση του Κράτους για αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, περιλαμβανομένων των ΑΠΕ, με σκοπό την περιφερειακή ανάπτυξη και την ενίσχυση της οικονομίας, ιδίως σε ορεινές, νησιωτικές και παραμεθόριες περιοχές, ενώ παρέχει τη νομική βάση για ρυθμίσεις σχετικά με επιχειρήσεις, κρίσιμες για την αξιοποίηση αυτών των πόρων¹⁷⁸.

Διαμορφώνεται έτσι ένα ισχυρό προστατευτικό πλαίσιο για τα δάση, που ενσωματώνει την αρχή του περιβαλλοντικού κεκτημένου και καθιστά την αλλαγή του προορισμού ενός δάσους δυνατή μόνο για λόγους υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, κατόπιν αυστηρής στάθμισης και περιοριστικά ερμηνευόμενων εξαιρέσεων, ώστε οι επεμβάσεις σε αυτές να προκαλέσουν ανεπανόρθωτη φθορά στο περιβάλλον¹⁷⁹.

3.1.2. Συνταγματική προστασία αναδασωτέων περιοχών (άρθρο 117 §3 Σ) και η σχετική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας

Η συνταγματική προστασία των αναδασωτέων περιοχών, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 117 §3 Σ, αποτελεί ειδική έκφανση της γενικότερης προστασίας του δασικού περιβάλλοντος του άρθρου 24 Σ. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι τα δάση και οι δασικές εκτάσεις που έχουν καταστραφεί ή αποψιλωθεί, από πυρκαγιά ή άλλη αιτία, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και ότι απαγορεύεται οποιαδήποτε μεταβολή του προορισμού τους¹⁸⁰. Με τον τρόπο αυτό, ο συντακτικός νομοθέτης επιδιώκει τη διασφάλιση της αποκατάστασης του δασικού οικοσυστήματος και τη διατήρηση του δασικού χαρακτήρα των περιοχών αυτών, θεσπίζοντας έναν από τους αυστηρότερους κανόνες περιβαλλοντικής προστασίας του ελληνικού δικαίου, συνιστώντας ταυτόχρονα θεμιτό περιορισμό του δικαιώματος της ιδιοκτησίας κατ' επιταγή του άρθρου 117 παρ. 3 Σ¹⁸¹.

Σύμφωνα με τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 117 Σ και των συναφών νομοθετικών διατάξεων, προκύπτει ότι οι εκτάσεις που έχουν παράνομα αποψιλωθεί ή καταστραφεί, είτε πριν είτε μετά το 1975, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες για

¹⁷⁸ Ηλιάδου Α., Φορτσάκης Θ. (2023) Δίκαιο της Ενέργειας. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 150-151.

¹⁷⁹ Σιούτη Γ. (2022). βλ. ό.π., σελ 94.

¹⁸⁰ Βλαχόπουλος Σπ., Κοντιάδης Ξ., Τασόπουλος Γ. (2024). Σύνταγμα, ερμηνεία κατ' άρθρο, άρθρο 117 Σ. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 497.

¹⁸¹ Ρόζος Ν. (Επιμέλεια), (2025). Αναγκαστική Απαλλοτρίωση, ερμηνεία-νομολογία-νομοθεσία. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 370-371.

αποκατάσταση της δασικής βλάστησης που προϋπήρχε¹⁸². Η κήρυξη τους γίνεται κατόπιν εισήγησης του αρμόδιου δασάρχη και έπειτα με απόφαση της Διοίκησης, κατόπιν αντικειμενικής διαπίστωσης των προϋποθέσεων του άρθρου 117 παρ. 3 Σ, και η αιτιολογία της μπορεί να συμπληρώνεται από τα στοιχεία του διοικητικού φακέλου¹⁸³.

Παλαιότερα, ερμηνεύοντας το γράμμα του νόμου, οι περιοχές αυτές, που αποκτούσαν τον χαρακτηρισμό «αναδασωτέες», απαγορευόταν απολύτως κάθε μορφή επέμβασης ή αλλοίωσης, ακόμη και όταν προβάλλονταν λόγοι υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, όπως η εγκατάσταση μονάδων παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

Ωστόσο, πλέον με την απόφαση 2499/2012 της Ολομέλειας του ΣτΕ, έγινε δεκτό ότι επιτρέπεται πλέον η εγκατάσταση μονάδων ΑΠΕ σε αναδασωτέες περιοχές, υπό αυστηρούς όρους, ήτοι η εγκατάσταση να περιορίζεται στην απολύτως αναγκαία έκταση, να μην εμποδίζει την εξέλιξη της αναδάσωσης και να εξυπηρετεί σκοπό εθνικής, κοινωνικής ή οικονομικής σημασίας. Παράλληλα, ο φορέας του έργου οφείλει να λάβει κατάλληλα μέτρα προστασίας της δασικής βλάστησης¹⁸⁴, δηλαδή η έγκριση αυτή δεν μεταβάλλει τον νομικό χαρακτήρα της αναδασωτέας έκτασης, αλλά παρέχει μόνο προσωρινό δικαίωμα χρήσης για συγκεκριμένη δραστηριότητα, με υποχρέωση αποκατάστασης της δασικής μορφής μετά τη λήξη της.

Το ΣτΕ έκρινε τις σχετικές διατάξεις συνταγματικώς ανεκτές, δεδομένης της μεγάλης σημασίας των ΑΠΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την εκπλήρωση διεθνών και ενωσιακών δεσμεύσεων της Ελλάδας (Ολ. ΣτΕ 2499/2012, 696/2016, 3164/2015, 2579/2018)¹⁸⁵. Η συνταγματική προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων ερμηνεύεται, κατά τη νομολογία, σε συνδυασμό με το άρθρο 24 παρ. 1 Συντ., το οποίο επιτρέπει κατ' εξαίρεση επεμβάσεις υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Έτσι, η πάγια θέση της Ολομέλειας του ΣτΕ παραμένει ότι, εφόσον συντρέχει επιτακτικός λόγος σοβαρού δημοσίου συμφέροντος, είναι συνταγματικά ανεκτή η κατ' εξαίρεση διάθεση δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων για την εξυπηρέτηση άλλων δημοσίων σκοπών, ακόμη και

¹⁸²Κουστένη Σ. (2023). Τοπική Αυτοδιοίκηση και προστασία του περιβάλλοντος, Δημοσιονομικές και Φορολογικές προεκτάσεις. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 15.

¹⁸³ Ρόζος Ν. επιμ. (2025). βλ. ό.π., σελ. 370-371.

¹⁸⁴ Κουστένη Σ. βλ. ό.π., σελ. 15.

¹⁸⁵ Ηλιάδου Α., Φορτσάκης Θ.(2023). βλ. ό.π., σελ. 220.

πριν από την πλήρη επίτευξη του σκοπού της αναδάσωσης, υπό την προϋπόθεση ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας¹⁸⁶.

Κατά την ίδια λογική, επιτρέπεται χωρίς άρση του αναδασωτέου χαρακτήρα η διέλευση δημόσιων οδών, αυτοκινητοδρόμων ή έργων υποδομής, εφόσον τηρούνται οι αναγκαίες προϋποθέσεις προστασίας του περιβάλλοντος¹⁸⁷. Γι' αυτό και με την απόφαση ΣτΕ 2028/2023 κρίθηκε ότι η ένταξη αναδασωτέας έκτασης σε ρυμοτομικό σχέδιο για τη διάνοιξη οδού παραβιάζει το άρθρο 24 παρ. 1 Σ αλλά και τις διατάξεις του Ν. 998/1979, καθώς κατά την έκδοση του σχετικού διατάγματος δεν ελήφθη υπόψη ο δασικός χαρακτήρας της περιοχής ούτε τεκμηριώθηκε η απόλυτη ανάγκη της συγκεκριμένης επέμβασης. Το Δικαστήριο ακύρωσε το προσβαλλόμενο διάταγμα κατά το μέρος αυτό και ανέπεμψε την υπόθεση στη Διοίκηση, προκειμένου να επανεξετάσει σταθμίζοντας αυτή τη φορά το δημόσιο συμφέρον με την υποχρέωση προστασίας του δασικού οικοσυστήματος¹⁸⁸.

Το ίδιο συνέβη και με την απόφαση ΣτΕ 3012/2015, με την οποία απορρίφθηκε αίτημα εγκατάστασης αιολικού σταθμού σε αναδασωτέα έκταση που λειτουργούσε ταυτόχρονα ως καταφύγιο άγριας ζωής, καθώς η προστασία είναι απόλυτη σε περιοχές που τελούν υπό καθεστώς πολλαπλής ή αυξημένης προστασίας. Εκεί η διοίκηση δύναται, συνεκτιμώντας σωρευτικά τα προστατευτικά καθεστώτα, να απαγορεύσει την εγκατάσταση αιολικών πάρκων, ακόμη και αν οι επιπτώσεις δεν είναι κατ' αρχήν απολύτως απαγορευτικές¹⁸⁹.

Οι ως άνω αποφάσεις επαναβεβαιώνουν ότι οι αναδασωτέες εκτάσεις απολαμβάνουν αυξημένης συνταγματικής προστασίας και ότι κάθε μεταβολή του χαρακτήρα τους επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση και με πλήρη, ειδική και τεκμηριωμένη αιτιολογία, αναδεικνύοντας την προτεραιότητα της περιβαλλοντικής προστασίας έναντι της πολεοδομικής ή αναπτυξιακής αξιοποίησης.

Συμπερασματικά, η προστασία των αναδασωτέων εκτάσεων παραμένει ευαίσθητο ζήτημα. Η απόφαση ΣτΕ (Ολομ) 2499/2012 δεν μπορεί να εφαρμόζεται γενικά σε κάθε έργο ΑΠΕ, καθώς οι συνθήκες και οι όροι διαφέρουν. Κάθε περίπτωση πρέπει να εξετάζεται ξεχωριστά, λαμβάνοντας υπόψη τη ΜΠΕ και τη νομοθεσία, ώστε

¹⁸⁶ Σιούτη Γ. βλ. ό.π., σελ 97.

¹⁸⁷ Κουστένη Σ. βλ. ό.π., σελ. 15.

¹⁸⁸ Χλύκα Φ. (Μάρτιος 2024). Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 2028/2023 - Ειδική αιτιολόγηση μεταβολής προορισμού αναδασωτέας έκτασης για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Περιβάλλον και Δίκαιο. ΠερΔικ 1/2024, σελ. 98-100.

¹⁸⁹ Γ. Σιούτη βλ. ό.π., σελ 98.

να διασφαλίζεται ότι η επέμβαση δεν εμποδίζει την αναγέννηση της βλάστησης. Μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να διασφαλιστεί η προστασία των αναδασωτέων εκτάσεων και η αποτροπή υπερβολικής ή λανθάνουσας εφαρμογής της νομολογίας, προστατεύοντας ουσιαστικά το περιβάλλον και ιδιαίτερα τα εναπομείναντα δασικά οικοσυστήματα¹⁹⁰.

3.2. Ο Ν.998/1979, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει για την προστασία δασών και δασικών εκτάσεων

Ο Ν. 998/1979, προς επίρρωση των συνταγματικών διατάξεων προστασίας του περιβάλλοντος, αποτελεί το βασικό νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων στην Ελλάδα. Καθορίζει τα όρια προστασίας, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ιδιοκτητών και Δημοσίου, καθώς και τις διαδικασίες κήρυξης αναδασωτέων εκτάσεων. Παράλληλα, ενσωματώνει συνταγματικές επιταγές, όπως η προστασία του δασικού οικοσυστήματος και η αναδάσωση, θέτοντας αυστηρούς όρους για τυχόν μεταβολή του προορισμού των δασών και την άσκηση δραστηριοτήτων σε αυτά¹⁹¹.

Αρχικώς, το πρώτο ολοκληρωμένο νομοθέτημα για τα δάση ήταν ο Ν. 4173/1929, με τον οποίο κυρώθηκε και τροποποιήθηκε το Ν.Δ. της 11.5.1929 «Περί Δασικού Κώδικος». Με αυτόν θεσπίστηκε η ταξινόμηση των δασικών εκτάσεων σε τρεις κατηγορίες (δάση, δασικά εδάφη και δασικές εκτάσεις) και επιχειρήθηκε συνολική ρύθμιση της δασικής νομοθεσίας. Ακολούθησε το Ν.Δ. 86/1969, που αποτέλεσε τον μετέπειτα «Δασικό Κώδικα» και αντιμετώπιζε το δάσος κυρίως ως οικονομικό πόρο, επιτρέποντας επεμβάσεις και παραχωρήσεις υπό προϋποθέσεις. Με το Σύνταγμα του 1975 η προστασία των δασών αναβαθμίστηκε σε συνταγματική υποχρέωση. Ο Ν. 998/1979, που εκδόθηκε στη συνέχεια, εισήγαγε νέους ορισμούς, καθόρισε δύο μόνο κατηγορίες εκτάσεων (δάση και δασικές εκτάσεις) και καθιέρωσε την αρχή της απαγόρευσης επεμβάσεων, εκτός αν προβλέπονται ρητά από το νόμο και εφόσον δεν υπάρχουν μη δασικές εκτάσεις κατάλληλες για τον ίδιο σκοπό¹⁹².

¹⁹⁰ Γ. Σιούτη βλ. ό.π., σελ 128.

¹⁹¹ Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κανελλοπούλου Θ., Κουσκουνά Μ., Παπαπετρόπουλος Α. (2021). Το Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Μέσα από τη Νομολογία του ΣτΕ. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 69.

¹⁹² Καρατσώλης Κ. (2023). Δασικοί Χάρτες, Νομοθετικό πλαίσιο και Πρακτική εφαρμογή. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 6-8.

Το άρθρο 3 του Ν. 998/1979 περιλάμβανε τον ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης, ωστόσο οι ορισμοί του δασικού χώρου με τον Ν. 3208/2003 στη συνέχεια αναμορφώθηκαν και επαναδιατυπώθηκαν, εισάγοντας νέες και εν μέρει πιο περιοριστικές ρυθμίσεις. Το δάσος ορίζεται πλέον ως οργανικό σύνολο άγριων ξυλωδών φυτών, που μαζί με τη χλωρίδα και την πανίδα του συνθέτουν ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και φυσικό περιβάλλον (δασογενές οικοσύστημα). Η νομολογία του ΣτΕ (2086/1995) και του ΑΕΔ (27/1999)¹⁹³ είχε ήδη προσεγγίσει αυτή την αντίληψη, δίνοντας έμφαση στην οργανική ενότητα της βλάστησης ως καθοριστικό στοιχείο της έννοιας του δάσους¹⁹⁴.

Ωστόσο, ο νέος ορισμός του δάσους, όπως θεσπίστηκε με τον Ν. 3208/2003, αναδείχθηκε αντισυνταγματικός από την απόφαση ΣτΕ 32/2013, καθώς κρίθηκε ότι παραβιάζει το άρθρο 24 Σ, διότι εισήγαγε κριτήρια ξένα προς τη δασική επιστήμη και περιοριστικά ως προς την έννοια του δασικού οικοσυστήματος. Τα κριτήρια αυτά αντίκεινται στη συνταγματική επιταγή για προστασία όλων των δασικών εκτάσεων, ανεξάρτητα από την πυκνότητα ή το είδος της βλάστησης (ΣτΕ 2994/2003, 2743/2011, 4550/2011). Συνεπώς, η νομολογία του ΣτΕ επιβεβαίωσε ότι ο ορισμός του Ν. 3208/2003 αντιβαίνει στις συνταγματικές αρχές, καθώς περιορίζει αδικαιολόγητα το πεδίο προστασίας του δασικού περιβάλλοντος¹⁹⁵.

Επίσης, το άρθρο 19 του Ν. 998/1979 αφορά την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας που συνδέεται άρρηκτα με τα δάση, αφού συνυπάρχει με αυτά. Με τις τροποποιήσεις του Ν. 2637/1998 προστέθηκαν ρυθμίσεις για την προστασία των βιοτόπων και τη συνεργασία της δασικής υπηρεσίας με άλλους φορείς, ενώ με τον Ν. 3208/2003 ενισχύθηκε το πλαίσιο προστασίας με πρόβλεψη για διατήρηση της βιοποικιλότητας και έλεγχο εισαγωγής ή χρήσης επιβλαβών ουσιών και υλικών που μπορεί να βλάψουν τη δασική βλάστηση¹⁹⁶.

Το άρθρο 38 του Ν. 998/1979 καθιερώνει την υποχρεωτική αναδάσωση των δασών και δασικών εκτάσεων που καταστρέφονται από πυρκαγιά, αποψίλωση ή άλλη αιτία, ανεξαρτήτως θέσης ή κατηγορίας. Με τις τροποποιήσεις του Ν. 4280/2014 και του Ν. 4342/2015 προστέθηκε εξαίρεση για εκτάσεις που διέθεταν έγκριση

¹⁹³ Βλ. απόφαση 27/1999 του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου.

¹⁹⁴ Παπαγιάννης Γ. (2011). Η Δασική Ιδιοκτησία. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 11.

¹⁹⁵ Πουϊκλή Κ. (2013) ΣτΕ Ολ. 32/2013. Αντισυνταγματικότητα του ν. 3147/2003 ως προς τον ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης. Νόμος και Φύση. Ανακτήθηκε από https://dasarxeio.com/wp-content/uploads/2013/03/32_2013.pdf

¹⁹⁶ Άρθρο 19 του Ν.998/1979 όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 2637/1998 και τον Ν. 3208/2003.

επέμβασης πριν από την καταστροφή τους. Ωστόσο, η συγκεκριμένη διάταξη κρίθηκε αντισυνταγματική από το ΣτΕ (αποφάσεις ΣτΕ 2188/2005, 2858/2007, 2895/2004, 3980/2011), καθώς παραβίαζε το άρθρο 24 του Συντάγματος περί προστασίας των δασών¹⁹⁷.

Επιπλέον, το άρθρο προβλέπει ότι υποχρεωτικά αναδασωτές κηρύσσονται και εκτάσεις χωρίς βλάστηση ή με υποβαθμισμένη βλάστηση, όταν αυτό επιβάλλεται για προστατευτικούς, υδρονομικούς ή περιβαλλοντικούς λόγους (όπως πρόληψη διάβρωσης, αποπλύσεων ή προστασία οικισμών και μνημείων). Παρέχεται, τέλος, η δυνατότητα προαιρετικής αναδάσωσης για αισθητικούς, υγειονομικούς λόγους ή για ενοποίηση δασικών οικοσυστημάτων¹⁹⁸.

Η διαδικασία κήρυξης και πραγματοποίησης αναδασώσεων ρυθμίζεται στα άρθρα 41 και 42 του Ν. 998/1979. Όπως προβλέπεται αναλυτικά στο άρθρο 41 του Νόμου, η κήρυξη μιας έκτασης ως αναδασωτέας γίνεται με απόφαση του αρμόδιου νομάρχη, συνοδευόμενη από σχεδιάγραμμα που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ενώ μετά από πυρκαγιά ή άλλη καταστροφή, η απόφαση πρέπει να εκδίδεται υποχρεωτικά εντός 30 ημερών (σύμφωνα με την Π.Ν.Π. της 13.8.2021). Παράλληλα, η δασική υπηρεσία καταρτίζει πενταετές πρόγραμμα αναδασώσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες προστασίας και αποκατάστασης της δασικής βλάστησης¹⁹⁹.

Η πραγματοποίηση της αναδάσωσης γίνεται βάσει μελέτης της δασικής υπηρεσίας για τα δημόσια δάση, ενώ για τα ιδιωτικά πραγματοποιείται με ευθύνη και δαπάνη των ιδιοκτητών ή των συνεταιρισμών, υπό την εποπτεία του Δημοσίου. Αν δεν υπάρχει υπαιτιότητα των ιδιοκτητών, μπορεί να χορηγηθεί επιδότηση ή να αναλάβει το κράτος την εκτέλεση των έργων (Ν. 1892/1990). Με την Π.Ν.Π. της 13.8.2021 προστέθηκε η δυνατότητα ορισμού αναδόχου αναδάσωσης (δημόσιου ή ιδιωτικού φορέα) για την ταχεία αποκατάσταση των καμένων εκτάσεων, υπό την επίβλεψη της δασικής υπηρεσίας και χωρίς απώλεια των δικαιωμάτων του Δημοσίου²⁰⁰.

Ακόμη, όσον αφορά την επέμβαση με έργα υποδομής σε δασικές περιοχές (άρθρο 53, § 3α και 3γ), με τον Ν. 4280/2014 (άρθρο 36) αντικαταστάθηκαν τα άρθρα 45 έως 61 του Ν. 998/1979. Η νέα ρύθμιση επεδίωξε την προσαρμογή του δασικού

¹⁹⁷ Άρθρο 38 του Ν. 998/1979 με τις τροποποιήσεις του Ν. 4280/2014 και του Ν. 4342/2015.

¹⁹⁸ Άρθρο 38 του Ν. 998/1979 με τις τροποποιήσεις του Ν. 4280/2014 και του Ν. 4342/2015.

¹⁹⁹ Άρθρο 41 του Ν. 998/1979 με τις τροποποιήσεις του Ν. 4280/2014 και του Ν. 4342/2015.

²⁰⁰ Άρθρο 42 παρ. 3 του Ν. 998/1979 που προστέθηκε με το από 13.08.2021 Π.Ν.Π./ ΦΕΚ Α'143/13.08.2021

δικαίου στις ανάγκες ανάπτυξης έργων δημοσίου συμφέροντος, όπως ενεργειακά, επιτρέποντας επεμβάσεις υπό προϋποθέσεις²⁰¹. Ωστόσο, το άρθρο 53, όπως τροποποιήθηκε, επέκτεινε σημαντικά τις επιτρεπόμενες παρεμβάσεις στον δασικό χώρο, γεγονός που προκάλεσε έντονη κριτική ως προς τη συνταγματικότητά του. Η ρύθμιση αυτή φαίνεται να αντιμετωπίζει το δάσος περισσότερο ως χώρο ανάπτυξης έργων παρά ως οικοσύστημα υπό αυστηρή προστασία, υπονομεύοντας έτσι την αρχή της βιώσιμης διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος.

Με βάση λοιπόν, το ισχύον συνταγματικό και νομοθετικό πλαίσιο, επιτρέπεται η επέμβαση σε δάση και δασικές εκτάσεις όταν επιβάλλεται από λόγους δημοσίου συμφέροντος, υπό την προϋπόθεση ότι τηρείται η αρχή της στάθμισης και αιτιολογείται ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση χωρίς αλλοίωση της δασικής μορφής. Ο Ν. 998/1979, καθορίζει περιπτώσεις επιτρεπτών επεμβάσεων για την εξυπηρέτηση σημαντικών αναγκών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ, όπως οι αιολικοί σταθμοί, οι οποίοι θεωρούνται δραστηριότητες δημοσίου συμφέροντος λόγω της συμβολής τους στην προστασία του περιβάλλοντος και στη μείωση της εξάρτησης από ρυπογόνες μορφές ενέργειας.

Συγκεκριμένα, με το Ν. 2941/2001, προστέθηκε νέα διάταξη (άρθρο 58 παρ. 3 Ν. 998/1979) με αναδρομική ισχύ, η οποία πλέον επιτρέπει την εγκατάσταση αιολικών σταθμών σε δασικές εκτάσεις, αναγνωρίζοντας ότι τέτοια έργα εξυπηρετούν λόγους δημοσίου συμφέροντος, καθώς συμβάλλουν στην προώθηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές²⁰². Έτσι, καθιερώθηκε ένα νέο, πάγιο νομοθετικό καθεστώς που επιτρέπει υπό προϋποθέσεις επεμβάσεις σε δάση για περιβαλλοντικά ωφέλιμες δραστηριότητες.

Ωστόσο, όσον αφορά τις αναδασωτέες περιοχές, μέχρι την απόφαση 2499/2012 της Ολομέλειας του ΣτΕ, που επέτρεψε την εγκατάσταση μονάδων ΑΠΕ, υπό αυστηρούς όρους²⁰³, βάσει του συντάγματος και του Νόμου εξαιρούνταν απολύτως οι αναδασωτέες εκτάσεις, μέχρι να ολοκληρωθεί η αναγέννηση της βλάστησης, καθώς η συνταγματική προστασία τους είναι απόλυτη και δεν επιτρέπει οποιαδήποτε αλλαγή

²⁰¹ Άρθρο 53 του Ν.4280/2014, Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση – Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών – Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις. ΦΕΚ Α' 159/8.8.2014.

²⁰² Καρακώστας Ι. (2011) Περιβάλλον και Δίκαιο. Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 256.

²⁰³ Κουστένη Σ. (2023). βλ. ό.π., σελ. 14.

χρήσης ή εγκατάσταση έργου, ακόμη και εάν αυτό εξυπηρετεί σκοπούς δημοσίου συμφέροντος, όπως η ανάπτυξη αιολικών πάρκων²⁰⁴.

Η επέμβαση σε δάση, δασικές, δημόσιες χορτολιβαδικές και βραχώδεις εκτάσεις επιτρέπεται μόνο κατόπιν έγκρισης επέμβασης, η οποία σήμερα ενσωματώνεται στην ΑΕΠΟ του Ν. 4014/2011. Η δασική υπηρεσία εξετάζει τη συμβατότητα του έργου με τη δασική νομοθεσία, τη διαθεσιμότητα μη δασικών εκτάσεων, και εισηγείται σχετικά στον Γενικό Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ο οποίος εκδίδει την πράξη έγκρισης. Στο πλαίσιο της ΑΕΠΟ, οι δασικές αρχές θέτουν όρους και περιορισμούς για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και όρους αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος. Κάθε επέμβαση συνοδεύεται από ανταποδοτικά μέτρα, όπως αναδάσωση ή δάσωση ίσης έκτασης με εκείνη που εκχερσώθηκε, ή ελλείψει διαθέσιμης έκτασης, ο φορέας οφείλει να εκτελέσει δασοκομικά έργα ή έργα βελτίωσης των υφιστάμενων δασικών οικοσυστημάτων, ενώ το σχετικό κόστος καταβάλλεται στο Πράσινο Ταμείο και διατίθεται αποκλειστικά για σκοπούς αναδάσωσης²⁰⁵.

Συνοψίζοντας, ο Ν. 998/1979 με τις τροποποιήσεις προβλέπει απόλυτα την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων, καθώς και τις δυνατότητες επέμβασης για λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως η εγκατάσταση έργων ΑΠΕ. Κεντρικός στόχος παραμένει η διασφάλιση της ακεραιότητας του φυσικού περιβάλλοντος. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η ισορροπία ανάμεσα στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων και τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας.

3.3. Ο Νόμος 3937/2011 για τη Διατήρηση της βιοποικιλότητας

Η βιοποικιλότητα αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη σταθερότητα και τη λειτουργία των οικοσυστημάτων, καθώς και για την παροχή οικολογικών υπηρεσιών απαραίτητων για την ανθρώπινη ζωή και την οικονομική δραστηριότητα. Ως «βιοποικιλότητα» νοείται η ποικιλία της ζωής σε όλα τα επίπεδα, ειδών και οικοσυστημάτων, τόσο στα χερσαία όσο και στα υδάτινα περιβάλλοντα²⁰⁶.

²⁰⁴ Μέλισσας Δ. (Ιούλιος 2011) Η εγκατάσταση αιολικών πάρκων σε αναδασωτέες εκτάσεις. Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου, ΘΠΔΔ 7/2011, σελ. 674-675.

²⁰⁵ Γαλάνης Π. (2024). Δασικό Δίκαιο, βλ. ό.π., σελ. 179-180.

²⁰⁶ European Environment Agency. (n.d.). Τι είναι η βιοποικιλότητα και γιατί είναι σημαντικό να διατηρηθεί; Ανακτήθηκε από: <https://www.eea.europa.eu/el/help/sychnes-erotiseis/ti-einai-i-biopoikilotita-kai>

Σε εθνικό επίπεδο, το πρώτο συνεκτικό νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος εισήχθη με τον Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α' 160/1986), ο οποίος αποσκοπούσε, σύμφωνα με την αιτιολογική του έκθεση, στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων, στη διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας και στην προστασία της φύσης και του τοπίου²⁰⁷, ιδίως περιοχών με ιδιαίτερη βιολογική, οικολογική ή αισθητική αξία²⁰⁸.

Ωστόσο, καθώς ο νόμος αυτός προηγήθηκε της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ²⁰⁹ και της δημιουργίας του δικτύου Natura 2000, κατέστη αναγκαία η αναθεώρηση του καθεστώτος προστασίας. Έτσι εκδόθηκε ο Ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α' 60/2011), που θεσπίζει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας στην Ελλάδα, εναρμονισμένο με τις ενωσιακές υποχρεώσεις της χώρας. Μέσω της νομοθεσίας αυτής επιδιώκεται η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας, καθώς και η ορθολογική διαχείριση των περιοχών που χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας, εξασφαλίζοντας παράλληλα την ισορροπία μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος²¹⁰.

Στόχος του νομοθετήματος είναι η αειφόρος διαχείριση και η αποτελεσματική διατήρηση της βιοποικιλότητας²¹¹, η οποία αναγνωρίζεται ως εθνικό κεφάλαιο με ουσιώδη περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική αξία²¹². Οι επιμέρους στόχοι ορίζονται στην παρ. 3 του άρθρου 1, μεταξύ των οποίων είναι η αποτελεσματική εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, μέσα από τη βέλτιστη διάρθρωση και λειτουργία του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών²¹³. Ακόμη, προωθείται η πλήρης ενσωμάτωση των στόχων διατήρησης σε όλες τις δημόσιες πολιτικές και αναπτυξιακές δραστηριότητες, που μπορεί να επιτευχθεί με την απόκτηση αξιόπιστων επιστημονικών δεδομένων για τα είδη και τους

²⁰⁷ Άρθρο 1 του Ν.1650/1986 Για την Προστασία του Περιβάλλοντος, (ΦΕΚ Α' 160/1986).

²⁰⁸ Γανταδάκη Α. (2024) Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων. Νομοθετικό πλαίσιο και νομολογική αντιμετώπιση. Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, σελ. 103.

²⁰⁹ Η Οδηγία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με την ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ Β' 1289/28.12.1998).

²¹⁰ Κουστένη Σ. (2023) βλ. ό.π., σελ. 103.

²¹¹ Άρθρο 1 του Ν. 3937/2011: Διατήρηση της βιοποικιλότητας, Δίκτυα NATURA, πολεοδομικές ρυθμίσεις.

²¹² Γανταδάκη Α. (2024) βλ. ό.π., σελ. 104.

²¹³ Άρθρο 1 § 3 του Ν. 3937/2011: Διατήρηση της βιοποικιλότητας, Δίκτυα NATURA, πολεοδομικές ρυθμίσεις.

οικοτόπους, καθώς και με την ενίσχυση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης και συμμετοχής²¹⁴.

Ο Ν. 3937/2011, ως ο πλέον σύγχρονος νόμος-πλαίσιο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, όρισε ότι με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής τηρεί βάση δεδομένων με την οικολογική κατάσταση και την κατάσταση διαχείρισης όλων των προστατευόμενων περιοχών, δίνει κατευθύνσεις για την αειφορική διαχείριση των περιοχών αυτών μετά από γνωμοδότηση της Επιτροπής «Natura 2000»²¹⁵. Έτσι, καθορίζονται εθνικοί, μετρήσιμοι και συνεκτικοί στόχοι διατήρησης για τα είδη και τους οικοτόπους κοινοτικής σημασίας, με σκοπό την επίτευξη ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησής τους έως το 2020²¹⁶.

Η ευθύνη λοιπόν, για την προστασία της βιοποικιλότητας ανήκει στο κράτος, το οποίο οφείλει να λαμβάνει προληπτικά και επανορθωτικά μέτρα για την αποφυγή υποβάθμισης των οικοσυστημάτων. Κεντρικός αρμόδιος φορέας είναι το ΥΠΕΝ και η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών πραγματοποιείται μέσω ειδικών φορέων, δημοσίων υπηρεσιών ή νομικών προσώπων, με γνώμονα την ορθολογική διατήρηση και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων²¹⁷.

Με το άρθρο 3 θεσπίστηκε το Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών με αρμοδιότητα κεντρικής εποπτείας από το ΥΠΕΝ²¹⁸, ενώ τα άρθρα 4, 5 και 6 αντικατέστησαν πλήρως τα αντίστοιχα άρθρα του Ν. 1650/1986. Στο νέο αυτό πλαίσιο προστέθηκαν νέες κατηγορίες περιοχών, όπως οι Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ) και οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) του δικτύου Natura 2000, καθώς και τα Καταφύγια Άγριας Ζωής (ΚΑΖ). Για όλες τις προστατευόμενες περιοχές προβλέφθηκε η κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης και δράσης, στα οποία εξειδικεύονται τα μέτρα οργάνωσης, οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες και οι προτεραιότητες προστασίας και αποκατάστασης των οικοσυστημάτων²¹⁹.

²¹⁴ Δαηλάτου Α. (2014) ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ & ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Ερμηνεία - Νομολογία – Υποδείγματα. Δημιουργία κοινόχρηστων χώρων. Ιδιαίτερα δικαιώματα και προστασία κοινόχρηστων χώρων. Ιδιωτικοί χώροι κοινής χρήσεως. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 405

²¹⁵ Άρθρο 5 ΚΥΑ. της 11.12.1998, ΦΕΚ 1289 Β

²¹⁶ Καρατσώλης Κ. (2021). Προστατευόμενες περιοχές: νομική θεώρηση του σύγχρονου πλαισίου. Η ορθολογική κατανομή και τα επιτρεπτά όρια των ανθρωπογενών παρεμβάσεων. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 55.

²¹⁷ Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κανελλοπούλου Θ., Κουσκούνια Μ., Παπαπετρόπουλος Α. (2021). βλ. ό.π., σελ. 87-89.

²¹⁸ Άρθρο 3 § 1 του Ν. 3937/2011: Διατήρηση της βιοποικιλότητας, Δίκτυα NATURA, πολεοδομικές ρυθμίσεις.

²¹⁹ Γανταδάκη Α. (2024) βλ. ό.π., σελ. 104.

Επιπροσθέτως, το άρθρο 9 του Ν. 3937/2011 αποτελεί τον βασικό κανόνα για την προστασία και διαχείριση των περιοχών του Δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα. Ορίζει το γενικό πλαίσιο επιτρεπτών και απαγορευμένων δραστηριοτήτων, καθώς και τις διαδικασίες χωροθέτησης έργων και χρήσεων γης μέσα ή κοντά σε αυτές τις περιοχές. Τα έργα πρέπει να υποβάλλονται σε δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων πριν εγκριθούν, η οποία οφείλει να αποδεικνύει ότι δεν τίθεται σε κίνδυνο η ακεραιότητα της προστατευόμενης περιοχής²²⁰, σύμφωνα με τις αρχές της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ (άρθρο 6 παρ. 3–4).

Εν ολίγοις, το άρθρο 9 ενισχύει τη θεσμική υποδομή του συστήματος Natura 2000, διασφαλίζοντας ότι οι αποφάσεις για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων, όπως τις εγκαταστάσεις παραγωγής αιολικής ενέργειας, στηρίζονται σε τεκμηριωμένα και επικαιροποιημένα γεωχωρικά δεδομένα. Ενώ γενικά τίθενται περιορισμοί και απαγορεύσεις για δραστηριότητες που αλλοιώνουν το περιβάλλον σε περιοχές προστασίας, δεν αποκλείονται απόλυτα τα αιολικά έργα. Αντιθέτως, μπορούν να εγκριθούν υπό αυστηρές προϋποθέσεις, με τεκμηρίωση του δημοσίου συμφέροντος, έλλειψη εναλλακτικής λύσης αλλά και χρήση αντισταθμιστικών μέτρων²²¹.

Σύμφωνα με το ΠΔ 59/2018, οι περιοχές του δικτύου Natura 2000 χαρακτηρίζονται πλέον ως περιοχές προστασίας της βιοποικιλότητας και διακρίνονται σε ΕΖΔ, ΖΕΠ και Προτεινόμενους Τόπους Ενωσιακής Σημασίας (ΠΤΕΣ). Εντός αυτών θεσπίζονται, με προεδρικό διάταγμα, ζώνες προστασίας, ήτοι :

- α) Ζώνη απόλυτης προστασίας της φύσης,
- β) Ζώνη προστασίας της φύσης,
- γ) Ζώνη διατήρησης οικοτόπων και ειδών, στην οποία επιτρέπονται μόνο ορισμένες κατηγορίες χρήσεων, οι οποίες επιλέγονται και δύναται να εξειδικεύονται, κατά περίπτωση, για κάθε προστατευόμενη περιοχή, βάσει της ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης της παραγράφου 2 του άρθρου 21 του ν. 1650/1986 (Α' 160), με το προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 21 του ν. 1650/1986 (Α' 160). Σε αυτή τη κατηγορία ζώνης προστασίας προβλέπονται οι εγκαταστάσεις Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.
- δ) Ζώνη βιώσιμης διαχείρισης φυσικών πόρων²²²,

²²⁰ Άρθρο 9 του Ν. 3937/2011: Διατήρηση της βιοποικιλότητας, Δίκτυα NATURA, πολεοδομικές ρυθμίσεις.

²²¹ ΔΕφΑθ 1184/2021 (Ακυρ) Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας - Χορήγηση άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από αιολικό σταθμό - Προστατευόμενες περιοχές δικτύου Natura 2000.

²²² Άρθρο 14 γ του ΠΔ 59/2018 Κατηγορίες και Περιεχόμενο Χρήσεων Γης

καθεμία από τις οποίες αντιστοιχεί σε ειδικές κατηγορίες χρήσεων, όπως ορίζονται στα άρθρα 14α–14δ του ΠΔ 59/2018.

Τέλος, με τις προσθήκες αυτές στο ΠΔ 59/2018, οι γενικές κατηγορίες χρήσεων γης περιλαμβάνουν πλέον ρητά τις ζώνες προστασίας, διαμορφώνοντας ένα ολοκληρωμένο και ιεραρχημένο σύστημα νομικής προστασίας της βιοποικιλότητας²²³. Το ΕΧΠ για τις ΑΠΕ θεσπίστηκε το 2008²²⁴ και σήμερα έχει επικαιροποιηθεί με τον Ν.4759/2020. Σκοπός του είναι η χωρική διάρθρωση των ΑΠΕ και η προώθηση φιλικών προς το περιβάλλον μορφών ενέργειας, μειώνοντας την εξάρτηση από ρυπογόνες και μη ανανεώσιμες πηγές (π.χ. πετρέλαιο). Η εφαρμογή του Ε.Χ.Π. διασφαλίζει ότι οι μονάδες ΑΠΕ δεν θα προκαλούν σημαντικές επιπτώσεις στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον και ότι ανάπτυξη τους θα γίνεται με βάση σαφή χωροταξικά κριτήρια, όπως η έννοια των Περιοχών Αιολικής Προτεραιότητας και των Περιοχών Αιολικής Καταλληλότητας²²⁵.

Μέσω του πλαισίου αυτού, ο νομοθέτης επιδιώκει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της ανθρώπινης δραστηριότητας και της διατήρησης των φυσικών πόρων, ως προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

3.4. Εθνικός Κλιματικός Νόμος (Ν.4936/2022)

Η θέσπιση του Εθνικού Κλιματικού Νόμου 4936/2022 αποτελεί ορόσημο για την ελληνική έννομη τάξη, καθώς εισάγει για πρώτη φορά ένα ολοκληρωμένο, δεσμευτικό πλαίσιο για τη σταδιακή επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας της χώρας με ορίζοντα το 2050. Σκοπός είναι η μείωση των καθαρών ανθρωπογενών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55% το 2030 και κατά 80% το 2040 σε σχέση με τα επίπεδα του έτους 1990. Για την επίτευξη των στόχων λαμβάνεται υπόψη το ΕΣΕΚ²²⁶.

Ο νόμος ενσωματώνει τις βασικές κατευθύνσεις του ευρωπαϊκού κλιματικού δικαίου, ευθυγραμμίζοντας την Ελλάδα με τους ενωσιακούς στόχους μείωσης

²²³ Γανταδάκη Α. (2024) βλ. ό.π., σελ. 104.

²²⁴ ΚΥΑ 49828/2008 – Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.

²²⁵ Μέλισσας Δ., Ασπρογέρακας Ε. (2025). Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αιολική Ενέργεια. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 56-57.

²²⁶ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Εθνικός Κλιματικός Νόμος. Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/perivallon/klimatiki-allagi/ethnikos-klimatikos-nomos/>

εκπομπών, τον Ευρωπαϊκό Κλιματικό Νόμο και την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, δημιουργώντας θεσμούς, μηχανισμούς παρακολούθησης και υποχρεώσεις για όλους τους τομείς της οικονομίας²²⁷.

Τα άρθρα 4, 5 και 6 του ν. 4936/2022 που αφορούν την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή θεσπίζουν δύο βασικά εργαλεία πολιτικής: την Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή (ΕΣΠΚΑ) και τα Περιφερειακά Σχέδια Προσαρμογής (ΠεΣΠΚΑ). Η ΕΣΠΚΑ, που εγκρίνεται σε εθνικό επίπεδο, θέτει τις γενικές κατευθύνσεις προσαρμογής και περιλαμβάνει την εκτίμηση κλιματικών μεταβολών, την ανάλυση τρωτότητας και την ανάγκη προστασίας οικοσυστημάτων, βιοποικιλότητας, υδάτων και παράκτιων ζωνών. Τα ΠεΣΠΚΑ εξειδικεύουν αυτές τις κατευθύνσεις σε περιφερειακό επίπεδο, αξιολογώντας τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και ορίζοντας τομεακές και χωρικές προτεραιότητες²²⁸.

Ακολούθως, το άρθρο 10 προσδιορίζει ως βασική πολιτική κατεύθυνση την αύξηση της διείσδυσης των ΑΠΕ και τη σταδιακή εξάλειψη των ορυκτών καυσίμων, με την υιοθέτηση σχετικών πολιτικών στο πλαίσιο του ΕΣΕΚ²²⁹. Ενώ, το άρθρο 11 θεσπίζει την απαγόρευση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από στερεά ορυκτά καύσιμα από την 31^η Δεκεμβρίου 2028. Προβλέπεται επίσης η δυνατότητα επιτάχυνσης αυτής της ημερομηνίας έως το 2025 με κοινή υπουργική απόφαση, εφόσον το επιτρέπουν η επάρκεια ισχύος και η ασφάλεια εφοδιασμού²³⁰.

Με το άρθρο 18 τροποποιήθηκε το Παράρτημα II του Ν. 4014/2011 για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, με την προσθήκη κατ' ελάχιστον αναφορών επί των επιπτώσεων ενός έργου ή μιας δραστηριότητας στο κλίμα. Εισάγει λοιπόν μια σημαντική καινοτομία, ενσωματώνοντας τη «κλιματική διάσταση» στη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης των έργων Κατηγορίας Α', με την υποχρεωτική εκτίμηση άμεσων και έμμεσων εκπομπών καθ' όλο τον κύκλο ζωής ενός έργου και τη

²²⁷ Παιδακάκης Γ. (Ιούνιος 2023). Κλιματική Ουδετερότητα για τις Επιχειρήσεις – Απαιτήσεις συμμόρφωσης και εργαλεία πιστοποίησης. ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ, ΣΥΝ 157/2023, σελ. 14-15.

²²⁸ Χασιώτης Γ., Μουλόπουλος Α., Κόπελα Σ., Νάντσου Θ. (Νοέμβριος 2022). Πολιτικά και Θεσμικά Κενά προς την Κλιματική Ουδετερότητα. WWF Ελλάς, σελ. 64. Ανακτήθηκε από: https://wwf.eu.awsassets.panda.org/downloads/climate_policy_gap_analysis.pdf

²²⁹ Άρθρο 10 του Ν. 4936/2022, Εθνικός Κλιματικός Νομός - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος.

²³⁰ Άρθρο 11 του Ν. 4936/2022, Εθνικός Κλιματικός Νομός - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος.

σύνδεσή του με τους εθνικούς και ενωσιακούς στόχους μείωσης εκπομπών²³¹. Ωστόσο, η μη κάλυψη των έργων Κατηγορίας Β' αποτελεί αξιοσημείωτη παράλειψη, καθώς, παρά τον μικρότερο βαθμό περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ο μεγάλος αριθμός έργων που υπάγονται στις Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις θα δικαιολογούσε την εισαγωγή έστω αναλογικών υποχρεώσεων ως προς τη συνεισφορά στη μείωση εκπομπών και την κλιματική προσαρμογή²³².

Τέλος, στο άρθρο 24 προβλέπονται φορολογικά κίνητρα για επενδύσεις με σημαντική συμβολή στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Συγκεκριμένα, τροποποιείται η παρ. 10 του άρθρου 24 του ν. 4172/2013, ώστε να συμπεριλάβει ως επιλέξιμες δαπάνες και εκείνες που αφορούν επενδύσεις στην ενεργειακή απόδοση, στην εξοικονόμηση νερού ή σε τεχνολογίες που συμβάλλουν στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής²³³. Η ρύθμιση αυτή δημιουργεί ένα οικονομικό πλαίσιο ενίσχυσης επενδύσεων στον τομέα των ΑΠΕ και της ενεργειακής αναβάθμισης, ενισχύοντας την ελκυστικότητα του επενδυτικού περιβάλλοντος.

3.5.Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ 2023)

Με την υπ' αριθμ. 3/18.12.2024 Απόφαση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Οικονομικής Πολιτικής (ΦΕΚ Β' 4893) εγκρίθηκε το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, το οποίο αποτελεί το βασικό στρατηγικό πλαίσιο της Ελλάδας για την ενεργειακή και κλιματική πολιτική έως το 2030 και τη μετάβαση σε ένα βιώσιμο ενεργειακό σύστημα²³⁴.

Στο αναθεωρημένο ΕΣΕΚ 2021-2030 αποτυπώνεται η στρατηγική της Ελλάδας για την επιτάχυνση της διείσδυσης των ΑΠΕ, με ιδιαίτερη έμφαση στην αιολική ενέργεια. Το Σχέδιο προβλέπει την αναθεώρηση και επικαιροποίηση του πλαισίου χωροθέτησης των αιολικών εγκαταστάσεων, ιδίως μέσω του εκσυγχρονισμού των κριτηρίων φέρουσας ικανότητας και των ζωνών αποκλεισμού. Τίθεται λοιπόν, ο στόχος

²³¹ Άρθρο 18 του Ν. 4936/2022, Εθνικός Κλιματικός Νομός - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος.

²³² Βασιλοπούλου Ι., Τσακαλογιάννη Ι. (2022). Εθνικός Κλιματικός Νόμος: Μια πρώτη χαρτογράφηση και αξιολόγηση. Περιβάλλον & Δίκαιο, ΠερΔικ 4/2022, σελ. 520.

²³³ Άρθρο 24 του Ν. 4936/2022, Εθνικός Κλιματικός Νομός - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος.

²³⁴ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα. Ανακτήθηκε από <https://ypen.gov.gr/energeia/esek/>

περεταίρω μείωσης του χρόνου αδειοδότησης και εγκατάστασης, ώστε να επιταχυνθούν και να αυξηθούν οι επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας.

Προβλέπεται επίσης, έπειτα από περιβαλλοντική και στρατηγική αξιολόγηση, η διαμόρφωση περιοχών αιολικής προτεραιότητας (go-to-areas), δηλαδή ζωνών, όπου η ανάπτυξη αιολικών πάρκων θα ενθαρρύνεται λόγω της χαμηλής περιβαλλοντικής ή κοινωνικής επιβάρυνσης, εντός των οποίων τα έργα θα υπόκεινται σε ειδική, επιταχυνόμενη αδειοδοτική διαδικασία με σαφές και προκαθορισμένο χρονοδιάγραμμα. Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΣΕΚ αναγνωρίζει ότι ο ορθολογικός χωρικός σχεδιασμός αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη συμβατότητα των έργων ΑΠΕ με την περιβαλλοντική νομοθεσία και τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας²³⁵.

Όσον αφορά τις δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις, το Σχέδιο αναφέρεται στην ανάγκη εξισορρόπησης της προστασίας των οικοσυστημάτων με την ανάπτυξη ενεργειακών υποδομών, στο πλαίσιο του τομέα LULUCF. Επιδιώκεται η ενίσχυση των δράσεων απορρόφησης άνθρακα μέσω αναδασώσεων και βιώσιμης διαχείρισης των δασών, χωρίς να παρακωλύεται η ανάπτυξη έργων ΑΠΕ που πληρούν τις περιβαλλοντικές προϋποθέσεις²³⁶. Παράλληλα, τονίζεται η ανάγκη για επιτάχυνση των αδειοδοτικών διαδικασιών, ώστε η εγκατάσταση αιολικών μονάδων να ολοκληρώνεται ταχύτερα, με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων και την απλοποίηση των διοικητικών σταδίων.

Έτσι, η επιτάχυνση αυτή κρίνεται αναγκαία για την επίτευξη των στόχων του 2030 και την έγκαιρη μετάβαση της χώρας προς ένα βιώσιμο και κλιματικά ουδέτερο ενεργειακό σύστημα.

3.6. Οι Ν.4685/2020 και Ν. 4951/2022 για την τροποποίηση του πλαισίου αδειοδότησης των ΑΠΕ

Η ανάπτυξη των ΑΠΕ στην Ελλάδα εξελίχθηκε σταδιακά μέσα από την υιοθέτηση ενός ολοένα και πιο εκτεταμένου νομοθετικού πλαισίου, το οποίο

²³⁵ Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος – Προσχέδιο Αναθεωρημένης Έκδοσης (Οκτώβριος 2023). ΥΠΠΕΝ. Ανακτήθηκε από <https://commission.europa.eu/system/files/2023-11/GREECE%20-%20DRAFT%20UPDATED%20NECP%202021-2030%20EL.pdf>

²³⁶ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2023, Οκτώβριος). Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ): Προσχέδιο αναθεωρημένης έκδοσης 2021–2030. Ανακτήθηκε από: <https://commission.europa.eu/system/files/2023-11/GREECE%20-%20DRAFT%20UPDATED%20NECP%202021-2030%20EL.pdf>

διαμορφώθηκε σε άμεση συνάρτηση με τις επιταγές της ευρωπαϊκής ενεργειακής και περιβαλλοντικής πολιτικής. Η αρχική νομοθεσία, όπως οι πρώτες ρυθμίσεις για την ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ (Ν. 2244/1994), έθεσαν το θεμέλιο για την ενσωμάτωση των ΑΠΕ στο ενεργειακό ισοζύγιο. Το πλαίσιο ενισχύθηκε σημαντικά με τον Ν. 2773/1999, ο οποίος αποτέλεσε σημείο καμπής λόγω της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά και με τον Ν. 2941/2001 που στόχευε στην απλοποίηση των διαδικασιών αδειοδότησης²³⁷.

Ωστόσο, η συστηματοποίηση του αδειοδοτικού πλαισίου επιτεύχθηκε κυρίως με τον Ν. 3468/2006, ο οποίος καθιέρωσε το βασικό μοντέλο τριών αδειών (Άδεια Παραγωγής – Άδεια Εγκατάστασης – Άδεια Λειτουργίας) και αποτέλεσε τη νομική βάση της ανάπτυξης των ΑΠΕ για πάνω από μία δεκαετία. Οι μεταγενέστερες τροποποιήσεις, όπως ο Ν. 3851/2010 που επιδίωξε την επιτάχυνση της ανάπτυξης των ΑΠΕ και ο Ν. 4414/2016 που εισήγαγε νέο πλαίσιο στήριξης μέσω ανταγωνιστικών διαδικασιών, επιχείρησαν να εξορθολογίσουν το σύστημα, χωρίς ωστόσο να αντιμετωπιστούν πλήρως τα προβλήματα καθυστερήσεων, γραφειοκρατίας και πολυπλοκότητας²³⁸. Έτσι, μέχρι το 2020, το αδειοδοτικό καθεστώς χαρακτηριζόταν από μεγάλο αριθμό διαδοχικών σταδίων, εμπλοκή πολλών υπηρεσιών και σημαντικές καθυστερήσεις, γεγονός που δημιούργησε την ανάγκη για βαθιές τομές.

Οι Ν. 4685/2020 και Ν. 4951/2022 σηματοδότησαν μια εκτεταμένη αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για τις ΑΠΕ, ανταποκρινόμενοι στην ανάγκη για επιτάχυνση της ενεργειακής μετάβασης και απλούστευση της αδειοδοτικής διαδικασίας. Επιδιώκεται η μείωση της γραφειοκρατίας, η ενίσχυση της διαφάνειας και της ασφάλειας δικαίου για τους επενδυτές, καθώς και η ευθυγράμμιση με τους στόχους της Ενεργειακής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας²³⁹.

Αρχικά, ο Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/2011), όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4685/2020, ρυθμίζει την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων μέσω της ΑΕΠΟ. Με τη διαδικασία εκτίμησης των δυνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση έργων/δραστηριοτήτων και την Απόφαση που

²³⁷ Φορτσάκης Θ., Ηλιάδου Α. (2023). βλ. ό.π., σελ. 152.

²³⁸ Δαλακούρας Κ. (2025). Ο Ενεργειακός Καταναλωτής ως Αυτοπαραγωγός, θεσμικές προεκτάσεις και λειτουργικά προβλήματα. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 20.

²³⁹ Μήτσιος Σ. (Σεπτέμβριος 2022). Ν. 4951/2022 - Εκσυγχρονισμός της Αδειοδοτικής Διαδικασίας έργων ΑΠΕ & Αδειοδότηση Αποθήκευσης Ηλεκτρικής Ενέργειας ΕΥ. Ανακτήθηκε από: https://www.ey.com/el_gr/technical/tax/tax-alerts/law-4951-2022-modernization-of-the-licensing-process-for-res-projects-and-licensing-of-energy-storage

εκδίδεται ως αποτέλεσμα της αξιολόγησης και εκτίμησης, θεσπίζονται τα αναγκαία μέτρα, οι όροι και οι περιορισμοί μέσω των οποίων εξασφαλίζεται ότι το έργο/δραστηριότητα θα υλοποιηθεί σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η ΑΕΠΟ αποτελεί ατομική διοικητική πράξη²⁴⁰ και ισχύει για 15 έτη, με δυνατότητα παράτασης κατά 4 ή 6 έτη για έργα που διαθέτουν πιστοποιημένα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ISO 14001 ή EMAS). Η μη διατήρηση του συστήματος οδηγεί σε αυτοδίκαιη λήξη της ΑΕΠΟ, ενώ η ύπαρξή της απαιτείται τουλάχιστον για πέντε έτη πριν από τη λήξη της αρχικής διάρκειας²⁴¹.

Για νέα έργα κατηγορίας Α ή τη μετεγκατάσταση ήδη υφισταμένων απαιτείται διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης με τη διεξαγωγή ΜΠΕ και την έκδοση ΑΕΠΟ, όπως ορίζεται στο άρθρο 19α του ν. 4014/2011 (Α' 209), καθώς και στην Κ.Υ.Α. 21398/2012 (Β' 1470)²⁴².

Αναλυτικότερα, η ΜΠΕ εφαρμόζεται σε επιμέρους έργα και δραστηριότητες, τα οποία προβλέπονται ή διευκολύνονται από εγκεκριμένα χωροταξικά ή πολεοδομικά σχέδια και αποτελεί προϋπόθεση για την έκδοση ΑΕΠΟ. Είναι αναγκαία για έργα που προκύπτουν από τον εφαρμοσμένο χωροταξικό σχεδιασμό, όπως π.χ. εγκαταστάσεις ΑΠΕ. Η ΜΠΕ αποτιμά τις συγκεκριμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις ενός έργου (π.χ. αιολικού πάρκου) και υποβάλλεται στο πλαίσιο της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Η ύπαρξη εγκεκριμένου χωροταξικού σχεδίου δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση ΜΠΕ, αλλά καθορίζει το κατά πόσο ένα έργο είναι χωρικά συμβατό με τις στρατηγικές κατευθύνσεις του σχεδιασμού²⁴³.

Παράλληλα, ο Ν. 4685/2020 εισήγαγε σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην αδειοδοτική διαδικασία των έργων ΑΠΕ, αντικαθιστώντας στο άρθρο 11 την Άδεια Παραγωγής του Ν. 3468/2006 με τη βεβαίωση παραγωγού, η οποία εκδίδεται πλέον μέσω αυτοματοποιημένου Ηλεκτρονικού Μητρώου. Η αλλαγή αυτή στοχεύει στην επιτάχυνση, διαφάνεια και απλούστευση της Α' φάσης αδειοδότησης, με σαφείς χρονικές προθεσμίες και πρόβλεψη ειδικών διαδικασιών για ειδικά έργα. Παράλληλα,

²⁴⁰Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Περιβαλλοντική Αδειοδότηση Έργων. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/perivallon/perivallontiki-adeiodotisi/perivallontiki-adeiodotisi-ergon/>

²⁴¹Γαλάνης Π. (Ιανουάριος 2021). Η περιβαλλοντική αδειοδότηση - θεωρία και πράξη – Συμπλήρωμα Ι (θεμέλια, αρχές, ισχύον νομικό πλαίσιο εγχώριο και ενωσιακό). ΤΝΠ QUALEX.

²⁴²Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών. Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) για έργα/δραστηριότητες Α Κατηγορίας. Ανακτήθηκε από: [https://mitos.gov.gr/index.php/ΔΔ:Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων \(ΑΕΠΟ\) για έργα/δραστηριότητες Α Κατηγορίας](https://mitos.gov.gr/index.php/ΔΔ:Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) για έργα/δραστηριότητες Α Κατηγορίας)

²⁴³ Παπαπετρόπουλος Α. (2025). βλ. ό.π., σελ. 117

θεσπίστηκε Κανονισμός Βεβαιώσεων για την εξειδίκευση των κριτηρίων και διαδικασιών²⁴⁴.

Επιπροσθέτως, το άρθρο 13 του Ν. 4685/2020 καθορίζει συγκεκριμένους περιορισμούς χωροθέτησης σταθμών ΑΠΕ, με στόχο την ορθολογική εγκατάσταση και την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ειδικότερα, για τους χερσαίους αιολικούς σταθμούς τίθενται κανόνες σχετικά με τις αποστάσεις μεταξύ ανεμογεννητριών και τα όρια εγκατάστασης, ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία και η ασφάλεια του έργου²⁴⁵.

Παράλληλα, το άρθρο 14 του ίδιου νόμου περιλαμβάνει διατάξεις για τις περιοχές με κορεσμένα δίκτυα, που αποσκοπούν στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του ηλεκτρικού συστήματος και της ισόρροπης ανάπτυξης των έργων ΑΠΕ. Η ΡΑΑΕΥ είναι αρμόδια να διαπιστώνει ετησίως, κατόπιν εισήγησης των Διαχειριστών, τις περιοχές του δικτύου όπου η δυνατότητα απορρόφησης ισχύος είναι περιορισμένη. Στις περιοχές αυτές καθορίζεται το διαθέσιμο περιθώριο απορρόφησης ανά τεχνολογία ΑΠΕ, ενώ δεν επιτρέπεται η αύξηση της ισχύος παραγωγής υφιστάμενων σταθμών.²⁴⁶

Ο Ν. 4685/2020 αφιερώνει ειδικό κεφάλαιο στις προστατευόμενες περιοχές, καθορίζοντας στο άρθρο 46 τα κριτήρια χαρακτηρισμού και τις αρχές προστασίας τους. Ως περιοχές προστασίας της βιοποικιλότητας ορίζονται οι χερσαίοι, υδάτινοι ή μεικτοί οικοτόποι που απαιτούν διατήρηση, περιλαμβάνοντας κυρίως τις περιοχές Natura 2000, καθώς και τα εθνικά πάρκα, τα καταφύγια άγριας ζωής και τα προστατευόμενα τοπία και φυσικούς σχηματισμούς²⁴⁷.

Επιπλέον, το άρθρο 47 του Ν. 4685/2020 προβλέπει ότι έργα (όπως χερσαία αιολικά πάρκα) εντός ή κοντά σε προστατευόμενες περιοχές και Εθνικά Πάρκα, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα σχέδια διαχείρισης και τις Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες, οι οποίες καθορίζουν ζώνες προστασίας, οικολογικούς διαδρόμους, επιτρεπόμενες δραστηριότητες και μέτρα διατήρησης της βιοποικιλότητας²⁴⁸. Υφιστάμενα νόμιμα έργα μπορούν να συνεχίσουν να λειτουργούν, ενώ για νέες ή τροποποιούμενες

²⁴⁴ Γαλάνης Π. (Ιανουάριος 2021). Η περιβαλλοντική αδειοδότηση - θεωρία και πράξη – Συμπλήρωμα II (νομολογία εγχώρια και ενωσιακή, ειδικά ζητήματα αδειοδότησης: ΑΠΕ, Natura 2000). ΤΝΠ QUALEX.

²⁴⁵ Άρθρο 13 του Ν. 4685/2020. Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 κλπ. διατάξεις

²⁴⁶ Άρθρο 14 του Ν. 4685/2020. Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 κλπ. διατάξεις

²⁴⁷ Σιούτη Γ. βλ. ό.π., σελ. 352

²⁴⁸ Άρθρο 47 του Ν. 4685/2020. Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 κλπ. διατάξεις

εγκαταστάσεις, οι προτεινόμενες δραστηριότητες περιορίζονται ώστε να μην διακινδυνεύεται η προστασία του περιβάλλοντος²⁴⁹.

Ακολούθως, ο Ν. 4951/2022, σε συνέχεια του Ν. 4685/2020, σηματοδοτεί τον εκσυγχρονισμό της β' φάσης της αδειοδοτικής διαδικασίας των έργων Α.Π.Ε., ήτοι από την υποβολή αίτησης στον αρμόδιο διαχειριστή για χορήγηση οριστικής προσφοράς σύνδεσης έως την έκδοση Άδειας Λειτουργίας²⁵⁰, αποσκοπώντας στην περαιτέρω επιτάχυνση και απλοποίηση των διαδικασιών, μέσω ψηφιοποίησης, αυτοματοποίησης και ενίσχυσης της διαφάνειας. Ο νόμος εστιάζει στη μείωση της γραφειοκρατίας και στη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ αδειοδοτουσών αρχών και επενδυτών, συμβάλλοντας στην ταχύτερη υλοποίηση των έργων και στην επίτευξη των στόχων του ΕΣΕΚ. Παράλληλα, προβλέπει συγκεκριμένες προθεσμίες για την πρόοδο των έργων ΑΠΕ, θεσπίζοντας μηχανισμούς διασφάλισης της υλοποίησής τους, όπως την αυτόματη παύση ισχύος της Βεβαίωσης Παραγωγού σε περίπτωση αδράνειας²⁵¹.

Τροποποιήθηκε λοιπόν, το πλαίσιο προτεραιότητας για τη χορήγηση δεσμευτικών προσφορών σύνδεσης σταθμών Α.Π.Ε. και Σ.Η.Θ.Υ.Α., προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του περιορισμένου ηλεκτρικού χώρου λόγω της υπερσυσσώρευσης αιτήσεων και της ανεπαρκούς χωρητικότητας των δικτύων. Με τον Ν. 5106/2024 επήλθε περαιτέρω αυστηροποίηση, καθώς δόθηκε η δυνατότητα επιβολής περιορισμών, ακόμη και πλήρους περικοπής της εγγεόμενης ενέργειας από σταθμούς Α.Π.Ε., γεγονός που οδήγησε ορισμένους παραγωγούς σε προσφυγές ενώπιον της ΠΑΑΕΥ για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων²⁵².

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τη διαδικασία αδειοδότησης, στο άρθρο 4 του Ν. 4951/2022 καθορίζεται αναλυτικά. Προβλέπει λοιπόν, τη δυνατότητα προγενέστερης γνωμοδότησης για την περιβαλλοντική αδειοδότηση και καθορίζει τα στάδια που ακολουθούν, τα οποία είναι : α) έκδοση Απόφασης Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης,

²⁴⁹Κόπελα Σ. , Βαφειάδου Α. (Οκτώβριος 2020) Ο νέος περιβαλλοντικός νόμος (Ν.4685/2020) και η θεσμοθέτηση αναγκαίων προστατευτικών μέτρων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000. Ανακτήθηκε από:

[https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=O+NEOS+ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ+ΝΟΜΟΣ+\(N.+4685%2F2020\)+ΚΑΙ+Η+ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ+ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ+ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ+ΜΕΤΡΩΝ+ΓΙΑ+ΤΙΣ+ΠΕΡΙΟΧΕΣ+ΤΟΥ+ΔΙΚΤΥΟΥ+NATURA+2000&ie=UTF-8&oe=UTF-8](https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=O+NEOS+ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ+ΝΟΜΟΣ+(N.+4685%2F2020)+ΚΑΙ+Η+ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ+ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ+ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ+ΜΕΤΡΩΝ+ΓΙΑ+ΤΙΣ+ΠΕΡΙΟΧΕΣ+ΤΟΥ+ΔΙΚΤΥΟΥ+NATURA+2000&ie=UTF-8&oe=UTF-8)

²⁵⁰ Άρθρο 2 του Ν.4951/2022. Εκσυγχρονισμός Αδειοδοτικής Διαδικασίας Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας - Β' φάση / Προστασία Περιβάλλοντος κλπ.

²⁵¹ Παιδακάκης Γ. (Ιούλιος 2022). Ν 4951/2022: Επιτάχυνση των Α.Π.Ε. & Συγκράτηση των τιμών Η/Ε. ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ, ΣΥΝ. 151/2022, σελ. 29.

²⁵² Ηλιάδου Α. (επιμέλεια) (2025). POWER PURCHASE AGREEMENTS (PPAS). Οι συμβάσεις αγοραπωλησίας ενέργειας από ΑΠΕ ως εργαλείο για την πράσινη μετάβαση. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 189-190.

β) έκδοση της Οριστικής Προσφοράς Σύνδεσης από τον αρμόδιο Διαχειριστή, γ) έκδοση της έγκρισης επέμβασης σε δάσος ή δασική έκταση, του άρθρου 45 του ν. 998/1979 (Α' 289) μέχρι την αποδοχή της οριστικής προσφοράς²⁵³.

Ακόμη, επιτρέπεται η εγκατάσταση τέτοιων σταθμών σε δάση, δασικές εκτάσεις ή θαλάσσιους χώρους, υπό τις προϋποθέσεις των σχετικών νομοθεσιών (Ν.998/1979, Ν.2971/2001), ενώ με τον Ν. 5037/2023 διευκρινίστηκε ότι όπου επιτρέπονται σταθμοί ΑΠΕ, επιτρέπεται και η εγκατάσταση σταθμών αποθήκευσης²⁵⁴. Επίσης, τα έργα αυτά χαρακτηρίζονται ως δημόσιας ωφέλειας με θετικές επιδράσεις στο περιβάλλον, διευκολύνοντας διαδικασίες απαλλοτρίωσης και σύνδεσης, ενώ πρόσφατες τροποποιήσεις (Ν. 5151/2024) απλοποιούν τις οικοδομικές άδειες υποσταθμών σε εκτός σχεδίου περιοχές²⁵⁵.

Σκοπός των αλλαγών ήταν η απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών έκδοσης, ανανέωσης και τροποποίησης των ΑΕΠΟ, στο πλαίσιο ενός πιο «επενδυτικά φιλικού» περιβάλλοντος. Ωστόσο, η σύντμηση των προθεσμιών και η εισαγωγή του τεκμηρίου πληρότητας του φακέλου ενδέχεται να μειώσουν την ποιότητα του ελέγχου και να αυξήσουν τον κίνδυνο πλημμελούς αξιολόγησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον. Παρότι προβλέπεται η συνδρομή πιστοποιημένων ιδιωτών αξιολογητών και η αναδιάρθρωση των αρμοδιοτήτων των συμβουλίων αδειοδότησης, οι νέες ρυθμίσεις φαίνεται να ευνοούν την ταχύτητα έναντι της ουσιαστικής προστασίας του περιβάλλοντος. Τέλος, η εισαγωγή της έννοιας της «ουσιώδους γνωμοδότησης» και η δυνατότητα ενσωμάτωσης της ΑΕΠΟ σε άλλες διοικητικές πράξεις προκαλούν ερμηνευτικές ασάφειες και κινδύνους υποβάθμισης του περιβαλλοντικού ελέγχου²⁵⁶.

3.7. Συμπεράσματα

Η ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας στην Ελλάδα υπόκειται σε ένα σύνθετο εθνικό νομικό πλαίσιο, το οποίο επιχειρεί να συνδυάσει την επιτάχυνση της ενεργειακής μετάβασης με τη συνταγματικά κατοχυρωμένη προστασία των δασών και

²⁵³ Άρθρο 4 §3 του Ν.4951/2022. Εκσυγχρονισμός Αδειοδοτικής Διαδικασίας Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας - Β' φάση / Προστασία Περιβάλλοντος κλπ.

²⁵⁴ Άρθρο 4 §4 του Ν.4951/2022. Εκσυγχρονισμός Αδειοδοτικής Διαδικασίας Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας - Β' φάση / Προστασία Περιβάλλοντος κλπ.

²⁵⁵ Φορτσάκης Θ., Φαραντούρης Ν. (2016) Δίκαιο της Ενέργειας. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 154.

²⁵⁶ Γκούμας Β. (Ιούλιος 2020) Μια πρώτη ματιά στην περιβαλλοντική αδειοδότηση μετά το Ν 4685/2020. ΘΠΔΔ 7/2020, σελ. 587-600.

των αναδασωτέων εκτάσεων. Τα άρθρα 24 Σ. και 117 §2 του Συντάγματος καθώς και η νομοθεσία για την Προστασία των Δασών και την Διατήρηση της Βιοποικιλότητας καθορίζουν σαφή όρια στις επεμβάσεις σε δασικές εκτάσεις, θέτοντας ως πρωταρχικό στόχο την ολοκληρωμένη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος.

Ωστόσο, οι νόμοι και οι πολιτικές για την προώθηση των ΑΠΕ και τον καθορισμό της εν γένει κλιματικής πολιτικής (Ν. 4685/2020, Ν. 4951/2022, ΕΣΕΚ 2023, Ν. 4936/2022) συχνά προκρίνουν την ταχύτητα ανάπτυξης έργων, περιλαμβάνοντας και περιοχές με ιδιαίτερη περιβαλλοντική αξία, γεγονός που δημιουργεί εντάσεις μεταξύ ενεργειακών και περιβαλλοντικών στόχων. Η υλοποίηση έργων ΑΠΕ μπορεί να οδηγήσει σε υποβάθμιση οικοτόπων, κατακερματισμό οικοσυστημάτων και αυξημένη θνησιμότητα ειδών, γεγονός που αποδεικνύει ότι η ανάπτυξή τους ενδέχεται να επηρεάζει αρνητικά τη βιοποικιλότητα. Η αναμενόμενη επέκταση των έργων ΑΠΕ, σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του δικτύου Natura 2000, καθιστά αναπόφευκτη τη σύγκρουση μεταξύ των πολιτικών για την ενεργειακή μετάβαση και την προστασία της φύσης. Για τον λόγο αυτό, απαιτείται η εξεύρεση ισορροπημένης προσέγγισης μεταξύ των δύο αυτών εξίσου σημαντικών πολιτικών. της αποφυγής δραστηριοτήτων που ενδέχεται να έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις²⁵⁷.

Σε σύγκριση με το ενωσιακό δίκαιο, η ελληνική έννομη τάξη υιοθετεί τις γενικές κατευθύνσεις για την αδειοδότηση και την προώθηση των ΑΠΕ, αλλά στην πράξη ανακύπτουν σημαντικές συγκρούσεις μεταξύ της ανάπτυξης των έργων και της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς η εφαρμογή των κανόνων της Ε.Ε. αφήνεται σε μεγάλο βαθμό στη διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών. Η εθνική έννομη τάξη οφείλει όχι μόνο να διασφαλίζει την ορθή ενσωμάτωση των ενωσιακών διατάξεων για την ανάπτυξη των ΑΠΕ, αλλά και να μεριμνά για την εξισορρόπηση αυτών με την ήδη υφιστάμενη εθνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος και του δασικού κεφαλαίου, σε πλήρη εναρμόνιση με τις αυστηρές συνταγματικές επιταγές του άρθρου 24 και του άρθρου 117 §2 του Συντάγματος.

Στο πλαίσιο αυτό, αναγνωρίζεται στον νομοθέτη και στη Διοίκηση διακριτική ευχέρεια ως προς τον τρόπο επίτευξης της προστασίας του περιβάλλοντος, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή δεν αναιρεί τον πυρήνα της συνταγματικής εγγύησης.

²⁵⁷ Πανάγος Θ., Κόμνιος Κ. (2022). Κλιματική Κρίση, Τομεακές Επιπτώσεις. Εκδόσεις Σάκκουλας. σελ. 110.

Δραστηριότητες με δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις δεν αποκλείονται εκ των προτέρων, αλλά επιτρέπονται κατ' αρχήν μόνο κατόπιν στάθμισης, αξιολόγησης των επιπτώσεων και επιβολής αναγκαίων περιορισμών, ώστε να διασφαλίζεται η αρχή της βιωσιμότητας²⁵⁸.

Έτσι, ο εθνικός νομοθέτης καλείται να ερμηνεύσει και να ισορροπήσει την προστασία των δασών, των αναδασωτέων περιοχών και της βιοποικιλότητας με τους στόχους της κλιματικής ουδετερότητας, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα κρίσιμη τη συμβολή της νομολογίας του ανώτατου ακυρωτικού Δικαστηρίου, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, για την επίλυση πρακτικών συγκρούσεων και για την καθοδήγηση της αδειοδοτικής διαδικασίας με τρόπο που να συνδυάζει περιβαλλοντική προστασία και ενεργειακή ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για τη χωροθέτηση ΑΠΕ σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές

4.1. Πρώιμη προσέγγιση – Απόλυτη προστασία των δασών

Η νομολογιακή προσέγγιση του ΣτΕ κατά τις πρώτες δεκαετίες εφαρμογής του Συντάγματος του 1975 χαρακτηρίστηκε από μια αυστηρή και αδιάλλακτη στάση ως προς την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο αξιοποιώντας το άρθρο 24 Σ, διαμόρφωσε ήδη από τη δεκαετία του 1980 το λεγόμενο «δόγμα της απόλυτης προστασίας των δασών». Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης, η δασική γη θεωρήθηκε συνταγματικά προορισμένη για τη διατήρηση και ανάπτυξη της δασικής βλάστησης, με αποτέλεσμα κάθε απόπειρα αλλαγής του προορισμού της να θεωρείται κατ' αρχήν απαγορευμένη²⁵⁹.

Η συγκεκριμένη περίοδος της νομολογίας του ΣτΕ αποτυπώνει την πρωταρχική επιδίωξη της έννομης τάξης να διασφαλίσει την περιβαλλοντική προστασία ως θεμελιώδη συνταγματική αξία, σε μια εποχή που ζητήματα όπως η κλιματική πολιτική ή η ενεργειακή μετάβαση δεν είχαν ακόμη αναδειχθεί στο προσκήνιο.

²⁵⁸ Σημαντήρας Ν. (2024). Το συνταγματικό δίκαιο ενώπιον των προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής. Από την κλασική δογματική των συγκρούσεων στις ερμηνευτικές υπερβάσεις, σε: Συλλογικό Έργο, Τιμητικός Τόμος για τον Προκόπιο Παυλόπουλο. Εκδόσεις Σάκουλας, σελ. 727.

²⁵⁹ Βλαχόπουλος Σπ., Κοντιάδης Ξ., Τασόπουλος Γ. (Επιμέλεια) (2024). Άρθρο 24 Σύνταγμα, ερμηνεία κατ' άρθρο. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 501.

Η υπ' αριθμ. 3754/1981 απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ αφορούσε τη νομιμότητα διοικητικής πράξης με την οποία είχε επιτραπεί η εκχέρσωση δασικής έκτασης που είχε προηγουμένως αναγνωριστεί διοικητικά ως ιδιωτική δασική και η οποία, σύμφωνα με παλαιότερα στοιχεία, φερόταν να είχε καλλιεργηθεί στο παρελθόν. Η εκχέρσωση επιτράπηκε βάσει του άρθρου 67 παρ. 4 περ. β' του Ν. 998/1979, διάταξη που παρείχε τη δυνατότητα μεταβολής του χαρακτήρα ιδιωτικών δασικών εκτάσεων σε αγροτικές, προκειμένου να αποδοθούν σε γεωργική εκμετάλλευση.

Το ΣτΕ ωστόσο, έκρινε ότι η συγκεκριμένη διάταξη αντίκειται στις συνταγματικές επιταγές του άρθρου 24 παρ. 1 και του άρθρου 117 παρ. 3 Σ, οι οποίες κατοχυρώνουν την απόλυτη προστασία των δασικών εκτάσεων. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, η δυνατότητα αλλαγής του προορισμού δασικών εκτάσεων, ακόμη και όταν αυτές είναι ιδιωτικές, αντιβαίνει στην υποχρέωση του Κράτους να διαφυλάσσει το δασικό πλούτο και να αποτρέπει τη μεταβολή της μορφής του δάσους σε άλλη χρήση, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος²⁶⁰.

Κατά συνέπεια, το ΣτΕ ακύρωσε τη νομαρχιακή απόφαση που είχε επιτρέψει την εκχέρσωση, διαμορφώνοντας έτσι τη νομολογιακή αρχή της απόλυτης προστασίας των δασών, ανεξαρτήτως ιδιοκτησιακού καθεστώτος²⁶¹.

Με την απόφαση ΣτΕ 1362/1981 και ιδίως την ΣτΕ (Ολομ) 3754/1981, το Δικαστήριο προσδιόρισε την έννοια των ιδιωτικών δασών ως εκείνων που δεν ανήκουν στο Δημόσιο και υπογράμμισε ότι η προστασία τους, κατ' εφαρμογή του άρθρου 24 του Συντάγματος του 1975, είναι απόλυτη, αποκλείοντας κάθε δυνατότητα αλλαγής της χρήσης ή του χαρακτήρα τους²⁶² και χωρίς να παρέχεται στον κοινό νομοθέτη καμία ευχέρεια μεταβολής του προορισμού τους²⁶³.

Η νομολογιακή στροφή που επήλθε με την απόφαση ΣτΕ 1675/1999 και η επακολουθήσασα συνταγματική αναθεώρηση του 2001 οδήγησαν στην αφαίρεση του επιθετικού προσδιορισμού «δημόσια» από το άρθρο 24 παρ. 1 Σ., με αποτέλεσμα η συνταγματική προστασία να καλύπτει πλέον ενιαία όλα τα δάση και τις δασικές εκτάσεις, ανεξαρτήτως ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Η ρύθμιση αυτή δεν αποδυνάμωσε

²⁶⁰ Μπουγάτσος Δ. (2022). Οι συνταγματικές δεσμεύσεις ως προς την κατάρτιση δασολογίου και το περιεχόμενο των δασικών χαρτών. Συλλογικό Έργο, Σύ και δικαστής άριστος. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 1178.

²⁶¹ ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 3754/1981.

²⁶² Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κανελλοπούλου Θ., Κουσκούνα Μ., Παπαπετρόπουλος Α. (2021). βλ. ό.π., σελ. 225-226.

²⁶³ Παπακωνσταντίνου Α. (2024). Η Συνταγματική Αρχή της Βιώσιμης Ανάπτυξης, κανονιστικό περιεχόμενο και νομολογιακή εξέλιξη. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 29-30.

την προστασία των ιδιωτικών δασών, αλλά αποσκοπούσε στην ενίσχυση του δημοσίου συμφέροντος της περιβαλλοντικής προστασίας, υπερβαίνοντας τη διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου²⁶⁴.

Στην απόφαση αναφέρεται ότι από τις σχετικές συνταγματικές διατάξεις προκύπτει ότι τα δάση και οι δασικές εκτάσεις, ακόμη και όταν καταστραφούν από πυρκαγιά, δεν χάνουν τον δασικό τους χαρακτήρα και μπορούν να απαλλοτριωθούν υπέρ του Δημοσίου για λόγους δημόσιας ωφέλειας, εφόσον δεν αλλοιώνεται η δασική τους μορφή. Η απαλλοτρίωση αυτή δεν προϋποθέτει προηγούμενη πράξη αναδάσωσης ή άρση αυτής, αλλά επιτρέπεται μόνο μετά από στάθμιση των περιβαλλοντικών συνεπειών και εφόσον ο επιδιωκόμενος δημόσιος σκοπός δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλο, λιγότερο επιβαρυντικό για το δάσος μέσο. Εξαιρετικά, η μεταβολή του προορισμού δασών επιτρέπεται μόνον όταν το επιβάλλει το συμφέρον της εθνικής οικονομίας και αφορά αποκλειστικά δημόσια δάση, ενώ για τα ιδιωτικά διατηρείται απόλυτη απαγόρευση οποιασδήποτε επέμβασης που αλλοιώνει τον προορισμό τους, όπως δέχθηκε η μειοψηφία²⁶⁵.

Η νομολογία του ΣτΕ παρέμεινε συνεπής στη θέση ότι η μεταβολή του προορισμού δασών επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση, υπό αυστηρούς όρους και περιορισμούς, όταν συντρέχουν λόγοι σπουδαίου, υπέρτερου ή εξαιρετικού δημοσίου συμφέροντος²⁶⁶. Οι λόγοι αυτοί πρέπει να εξειδικεύονται με νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις και να συνοδεύονται από ειδικές διαδικασίες αδειοδότησης, ενώ η επέμβαση στο δασικό οικοσύστημα πρέπει να αποτελεί το μόνο πρόσφορο μέσο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να συνεπάγεται τη μικρότερη δυνατή απώλεια δασικού κεφαλαίου²⁶⁷. Το ΣτΕ αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα τόσο στη συγκριτική αξιολόγηση των εναλλακτικών τεχνικών λύσεων όσο και στην επαρκή αιτιολόγηση της επιλεγείσας λύσης. Επιπλέον, απαιτείται η συνεκτίμηση των σωρευτικών επιπτώσεων όταν στην ευρύτερη περιοχή υφίστανται άλλα έργα ή δραστηριότητες²⁶⁸.

²⁶⁴ Σιούτη Γ. (2022). βλ. ό.π.,σελ. 93.

²⁶⁵ Βλ. ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 1675/1999, σκέψη 6.

²⁶⁶ Βλ. ΣτΕ ΕΑ 122/1994, 214/1992, 546/1991, 292/1990.

²⁶⁷ Κουστένη Σ. (2023). βλ. ό.π., σελ. 79-80.

²⁶⁸ Μπάλιας Γ. (2019). Η περιβαλλοντική αδειοδότηση εγκατάστασης κεραιών βάσης (άρθρο 8 του ν. 4014/2011), Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, ΕφημΔΔ 3/2019, σελ. 332.

4.2. Χωροθέτηση αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες περιοχές υπό προϋποθέσεις

Η νομολογιακή πορεία του ΣτΕ κατέδειξε μια μετατόπιση από την απόλυτη απαγόρευση επεμβάσεων στα δάση προς μια πιο σύνθετη και ρεαλιστική αντιμετώπιση, όπου λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη προώθησης των ΑΠΕ. Ωστόσο, το ζήτημα των επεμβάσεων σε αναδασωτέες εκτάσεις παρέμεινε αμφιλεγόμενο, λόγω της αυστηρής προστασίας του άρθρου 117 παρ. 3 Σ. Η νομολογιακή μεταστροφή σημειώθηκε με τη ΣτΕ 2474/2011, η οποία άνοιξε τον δρόμο για περιορισμένες παρεκκλίσεις, αναγνωρίζοντας τη σημασία των ΑΠΕ για το δημόσιο συμφέρον²⁶⁹.

Ακολούθως, με τις αποφάσεις ΣτΕ (Ολομ) 2499/2012 και ΣτΕ 1421/2013 παγιώθηκε η εγκατάσταση αιολικών πάρκων σε αναδασωτέες περιοχές, η οποία μπορεί να επιτραπεί, υπό συγκεκριμένους και αυστηρούς όρους, εφόσον δεν μεταβάλλει το νομικό τους χαρακτήρα και υπηρετείται το υπέρτερο δημόσιο συμφέρον.

Αρχικά, η υπ' αριθμ. ΣτΕ 2499/2012 αποτελεί την πρώτη απόφαση της Ολομέλειας που εξετάζει ευθέως το επιτρεπτό της εγκατάστασης αιολικού πάρκου σε αναδασωτέα έκταση, διαφοροποιούμενη από παλαιότερες αποφάσεις²⁷⁰, που αφορούσαν έργα άλλης φύσεως, μη επιτρεπτά κατά το άρθρο 58 του Ν. 998/1979. Η Ολομέλεια έκρινε ότι παρά την απόλυτη διατύπωση του άρθρου 117 παρ. 3 Σ, η συνταγματική απαγόρευση επέμβασης σε αναδασωτέες εκτάσεις δεν μπορεί να θεωρηθεί απόλυτη όταν πρόκειται για έργα υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, όπως η ανάπτυξη των ΑΠΕ. Ωστόσο, η επιτρεπτή επέμβαση προϋποθέτει πάντως ειδική αιτιολόγηση, που θα τεκμηριώνει την αναγκαιότητα του έργου, τη μη ύπαρξη εναλλακτικής λύσης και τη στάθμιση μεταξύ της προστασίας του δασικού οικοσυστήματος και της εξυπηρέτησης του δημοσίου σκοπού²⁷¹, χωρίς να συνδέεται με κριτήρια οικονομικής αποδοτικότητας για τον φορέα του έργου²⁷². Η επέμβαση στην αναδασωτέα έκταση θα πρέπει να είναι απολύτως αναγκαία και η αναμονή της αναδάσωσης θα οδηγούσε στη ματαίωση του δημόσιου σκοπού²⁷³.

²⁶⁹ Βουλγαρίδου Ι. (Οκτώβριος 2012). Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων ΑΠΕ σε δάση & αναδασωτέες εκτάσεις - Σκέψεις με αφορμή την ΣτΕ Ολ 2499/2012. ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ. ΣΥΝ, 93/2012, σελ. 42 – 44.

²⁷⁰ Βλ. ΣτΕ 677/2010 και 2778/1988.

²⁷¹ Παπαστερίου Δ. (2020). Αναδάσωση. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 91-92.

²⁷² Βλ. ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 2499/2012, σκέψη 14.

²⁷³ Σιούτη Γ. (2022). βλ. ό.π., σελ. 128.

Το Δικαστήριο θεμελίωσε τη νομολογιακή του θέση στην περιβαλλοντική και ενεργειακή πολιτική της χώρας, επισημαίνοντας ότι η ανάπτυξη των ΑΠΕ αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της αειφόρου ανάπτυξης και προτεραιότητα υψίστης σημασίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, όπως προβλέπεται στον Ν. 3851/2010 και στην Οδηγία 2009/28/ΕΚ. Επισημάνε ότι η εγκατάσταση αιολικών σταθμών διαφοροποιείται ουσιωδώς από άλλες μορφές ενεργειακών επεμβάσεων, καθώς συνεπάγεται περιορισμένη δασική θυσία και δεν παρεμποδίζει την αποκατάσταση της βλάστησης, σε αντίθεση με τα φωτοβολταϊκά, τα οποία απαιτούν αποψιλωμένες εκτάσεις και αποκλείουν τη φυσική αναδάσωση²⁷⁴.

Τέλος, η απόφαση αναγνωρίζει τον στρατηγικό χαρακτήρα του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ²⁷⁵ το οποίο εξειδικεύει τις κατευθύνσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη και έχει δεσμευτική ισχύ για κάθε επιμέρους σχεδιασμό. Στο άρθρο 6 του Πλαισίου καθορίζονται περιοχές αποκλεισμού για αιολικά έργα (Natura 2000, περιοχές απολύτου προστασίας της φύσης, Υγρότοποι Ραμσαρ)²⁷⁶, στις οποίες δεν περιλαμβάνονται τα δάση και οι αναδασωτέες εκτάσεις, ενώ αντιθέτως ρητά προβλέπεται ότι επιτρέπεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων σε αυτές. Αντίθετα, στο άρθρο 17 του ίδιου Πλαισίου, που αφορά την ηλιακή ενέργεια, τα δάση και οι γεωργικές γαίες υψηλής παραγωγικότητας χαρακτηρίζονται ρητά ως περιοχές αποκλεισμού²⁷⁷, επιβεβαιώνοντας τη διαφοροποιημένη προσέγγιση του νομοθέτη έναντι των αιολικών έργων²⁷⁸.

Παράλληλα, η υπ' αριθμ. 1421/2013 απόφαση της επταμελούς σύνθεσης του ΣτΕ, αφορά την έγκριση του ειδικού χωροταξικού σχεδίου για την υπ' αριθμ. 49828/2008 ΚΥΑ και τη συναφή μελέτη ΣΠΕ. Το ΣτΕ αξιολόγησε τη διαδικασία κατάρτισης – έγκρισης του σχεδίου και έκρινε ότι το ειδικό πλαίσιο εντάσσεται εντός της συνταγματικά επιτρεπτής αρμοδιότητας του νομοθέτη και δεν αντίκειται στο άρθρο 43 Σ, ούτε στις διατάξεις περί ενιαίου συστήματος χωροταξικού σχεδιασμού²⁷⁹.

²⁷⁴ Βλ. ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 2499/2012, σκέψη 10.

²⁷⁵ ΚΥΑ 49828/2008 – Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για Αναανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

²⁷⁶ Άρθρο 6 της υπ' αριθμ. 49828/2008 Απόφασης – Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ. ΦΕΚ Β' 2464/03-12-2008.

²⁷⁷ Άρθρο 17 της υπ' αριθμ. 49828/2008 Απόφασης – Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ. ΦΕΚ Β' 2464/03-12-2008.

²⁷⁸ Διβάνη Χ. (Οκτώβριος 2012). Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ 2499/2012 (Εγκατάσταση αιολικών σταθμών σε αναδασωτέες εκτάσεις). Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου. ΘΠΔΔ, 10/2012, σελ. 899 - 901

²⁷⁹ Βλ. ΣτΕ 1421/2013, σκέψη 11.

Σε ό,τι αφορά τη λειτουργία του πλαισίου στην πράξη, η απόφαση αποσαφηνίζει ότι, όπου υπάρχει σύγκρουση ρυθμίσεων, υπερισχύουν οι κατευθύνσεις του ειδικού πλαισίου ΑΠΕ έναντι των υφιστάμενων περιφερειακών ή τοπικών σχεδίων, τα οποία οφείλουν να προσαρμοστούν σε αυτό²⁸⁰. Συγκεκριμένα, με την προσθήκη της παρ. 3 στο άρθρο 9 του ν. 2742/1999 (ν. 3851/2010), ορίστηκε ότι, έως την εναρμόνιση προϋφιστάμενων περιφερειακών και πολεοδομικών σχεδίων με τις κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου, η χωροθέτηση έργων ΑΠΕ γίνεται με άμεση και αποκλειστική εφαρμογή αυτού. Καθιερώνεται έτσι η υπεροχή του Ειδικού Πλαισίου έναντι των Περιφερειακών Πλαισίων στον τομέα των ΑΠΕ, σύμφωνα με την πάγια αρχή ιεράρχησης του χωροταξικού σχεδιασμού²⁸¹.

Επίσης, σύμφωνα με την απόφαση τονίστηκε ότι επιτρέπεται σε ειδικές περιπτώσεις η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ ακόμη και σε δάση, δασικές ή αναδασωτέες εκτάσεις, αλλά υπό αυστηρές προϋποθέσεις: πρωτίστως προηγούμενη έγκριση, ειδική αιτιολόγηση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων²⁸².

Συμπερασματικά, η χωροθέτηση τέτοιων έργων επιτρέπεται μόνον εφόσον προηγηθεί ενδελεχής περιβαλλοντική εκτίμηση και τηρηθεί η αρχή της ελάχιστης δυνατής φθοράς της δασικής βλάστησης, με υποχρέωση αποκατάστασης του αλλοιωμένου περιβάλλοντος. Ωστόσο, πιο θεμιτή θεωρείται η πρόληψη της περιβαλλοντική υποβάθμισης παρά η επιβολή αντισταθμιστικών μέτρων για την αποκατάσταση της ζημιωμένης περιοχής²⁸³. Η νομολογία απαιτεί στάθμιση μεταξύ της ωφέλειας από την παραγωγή καθαρής ενέργειας και των επιπτώσεων στο δασικό οικοσύστημα, στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού και της βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι, οι επεμβάσεις αυτές κρίνονται συνταγματικά ανεκτές υπό όρους, εφόσον εξυπηρετούν σκοπούς υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στους ενωσιακούς στόχους για την ενεργειακή μετάβαση και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής²⁸⁴.

²⁸⁰ Γώγος Κ. (2019). Προβλήματα χωροθέτησης των αιολικών πάρκων ενόψει της προστασίας της άγριας ορνιθοπανίδας, σε: Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 38.

²⁸¹ Παπαπετρόπουλος Α. (2025). βλ. ό.π., σελ.123.

²⁸² ΣτΕ 1421/2013 σκέψη 20.

²⁸³ Τσάλτας Γ. (Δεκέμβριος 2025). Διεθνής στρατηγική για την προσαρμογή και πολιτική προστασία. Διοικητική Δίκη, ΔιΔικ 5/2025, σελ 712.

²⁸⁴ Βουλγαρίδου Ι. (Οκτώβριος 2012). Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων ΑΠΕ σε δάση & αναδασωτέες εκτάσεις - Σκέψεις με αφορμή την ΣτΕ Ολ 2499/2012. ΣΥΝήΓΟΡΟΣ. ΣΥΝ, 93/2012, σελ. 42 - 44

4.3. Στροφή προς τη στάθμιση συμφερόντων – θεσμική θωράκιση του δασικού κεκτημένου

Η νομολογία του ΣτΕ τα τελευταία έτη καταδεικνύει μια ουσιαστική μετατόπιση από την απόλυτη προστασία του δάσους προς μια πιο σύνθετη στάθμιση μεταξύ της περιβαλλοντικής προστασίας και της επιτακτικής ανάγκης προώθησης των ΑΠΕ. Οι αποφάσεις ΣτΕ 1007/2019 και 1008/2019 αφορούν την εγκατάσταση ΑΣΠΗΕ σε ορεινή περιοχή των Αγράφων, η οποία εντάσσεται στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000, περιλαμβάνοντας ΖΕΠ για την ορνιθοπανίδα και ΕΖΔ και εξετάζουν τη νομιμότητα της διαδικασίας αδειοδότησης υπό το πρίσμα του Ν.3468/2006, του Ν.4014/2011 και της ΚΥΑ 49828/2008 (Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ΑΠΕ)²⁸⁵.

Όσον αφορά την ουσία, το ΣτΕ επανέλαβε τη θέση ότι οι ΑΠΕ συνιστούν δραστηριότητες κατ' αρχήν συμβατές με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης και φιλικές προς το περιβάλλον, ωστόσο η εγκατάστασή τους προϋποθέτει την τήρηση αυστηρού πλαισίου περιβαλλοντικού και χωροταξικού ελέγχου.

Στην απόφαση λήφθηκε υπόψη το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, γι' αυτό αναφέρθηκε εκτενώς στο άρθρο 6 της ΚΥΑ 49828/2008, το οποίο θέτει τις «περιοχές αποκλεισμού και ζώνες ασυμβατότητας» για τη χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων²⁸⁶. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, απαγορεύεται η εγκατάσταση έργων ΑΠΕ σε περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης, στους πυρήνες εθνικών δρυμών, στους υγροτόπους Ραμσάρ και στους οικοτόπους προτεραιότητας του δικτύου Natura 2000. Αντιθέτως, επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις η εγκατάσταση εντός ΖΕΠ ή δασικών εκτάσεων, εφόσον τεκμηριώνεται περιβαλλοντικά μέσω Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης, σύμφωνα με το άρθρο 10 του ν. 4014/2011²⁸⁷.

Συγκεκριμένα, η ΡΑΕ στην πρώτη υπόθεση είχε χορηγήσει άδεια παραγωγής 25ετούς διάρκειας, ενώ ακολούθησε η προβλεπόμενη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, με εκπόνηση ΜΠΕ και Ειδικής Ορνιθολογικής Μελέτης. Η Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού επισήμανε ότι ο σχεδιαζόμενος σταθμός χωροθετείται εξ ολοκλήρου εντός προστατευόμενης περιοχής και ζήτησε την εκπόνηση Ειδικής

²⁸⁵ Κοινή Υπουργική Απόφαση 50743/2017 - ΦΕΚ 4432/Β/15-12-2017. Αναθεώρηση εθνικού καταλόγου περιοχών του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Natura 2000. Ανακτήθηκε από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/koine-upourgike-apophase-50743-2017.html>

²⁸⁶ Ηλιάδου Α., Φορτσάκης Θ. (2023). βλ. ό.π., σελ. 210.

²⁸⁷ Βλ. ΣτΕ 1007/2019, σκέψη 14.

Οικολογικής Αξιολόγησης (ΕΟΑ), σύμφωνα με τον ν. 4014/2011, πριν την έναρξη των εργασιών²⁸⁸.

Ακολούθως, η απόφαση ΑΕΠΟ 198016/4.5.2012 ενέκρινε τους περιβαλλοντικούς όρους του έργου, επιβάλλοντας σειρά μέτρων αποφυγής και αποκατάστασης επιπτώσεων, όπως περιορισμό χωματουργικών επεμβάσεων, χρήση υπογείων καλωδίων, αποκατάσταση βλάστησης, απαγόρευση εργασιών κατά την αναπαραγωγική περίοδο ειδών και συνεχή παρακολούθηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ακολούθως, εκδόθηκε το 2018 η άδεια εγκατάστασης από το ΥΠΕΝ, η οποία επανέλαβε τις ανωτέρω υποχρεώσεις και προϋποθέσεις.

Έτσι, το Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 4 του ν. 1650/1986, το οποίο αντικαταστάθηκε με τις παρ. 2 και 3 του Ν. 4014/2011, που καθιστά υποχρεωτική τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης για κάθε νέο έργο κατηγορίας Α', έκρινε ότι αυτή έγινε νομίμως και ταυτόχρονα κατέληξε ότι η συμβατότητα ενός έργου με τα ισχύοντα χωροταξικά σχέδια αποτελεί προϋπόθεση για τη νομιμότητα της αδειοδότησης, καθώς η έγκριση περιβαλλοντικών όρων πρέπει να διασφαλίζει ότι το έργο εντάσσεται αρμονικά στο πλαίσιο του Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τις ΑΠΕ²⁸⁹.

Επιπλέον, κρίσιμο στοιχείο της σχετικής νομολογίας αποτελεί η επιβεβαίωση εκ μέρους του ΣτΕ της νομοθετικής επιλογής του Ν.4014/2011, σύμφωνα με την οποία η έγκριση επέμβασης σε δασική ή δασικού χαρακτήρα έκταση ενσωματώνεται πλέον στην ΑΕΠΟ και δεν εκδίδεται ως αυτοτελής πράξη. Το Δικαστήριο δέχεται ότι, από τη στιγμή που η ΑΕΠΟ περιλαμβάνει σαφείς και δεσμευτικούς όρους προστασίας του δασικού οικοσυστήματος, πληρείται η απαιτούμενη αξιολόγηση για τη νομιμότητα της επέμβασης χωρίς την ανάγκη έκδοσης χωριστής διοικητικής πράξης²⁹⁰. Ο όρος 29 της ΑΕΠΟ προβλέπει μία διαδικασία «ουσιαστικού ελέγχου» από την αδειοδοτούσα αρχή της ειδικής οικολογικής αξιολόγησης, και όχι «τυπική υποβολή» της τελευταίας²⁹¹.

Εν κατακλείδι, με τις δύο αποφάσεις παρά την απόρριψη των αιτήσεων ακύρωσης, καθιερώθηκε η αρχή του εξαιρετικού χαρακτήρα των διενεργούμενων

²⁸⁸ Βλ. ΣτΕ 1007/2019, σκέψη 17.

²⁸⁹ ΣτΕ 1007/2019, σκέψη 12.

²⁹⁰ ΣΤΕ 1007/2019, σκέψη 26.

²⁹¹ WWF Hellas (2020). Επιστολή με Αρ. πρωτοκόλλου: WWF 17/2020 της WWF για τη Δέουσα εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ΑΣΠΗΕ στις θέσεις “Γραμμένη-Τούρλα- Καρνόπι” και “Μίχος-Βοϊδολίβαδο-Απέλινα” των Δήμων Αγράφων των εταιρειών «ANEMOΔΟΜΙΚΗ Α.Ε.Ε.» και «ΠΟΥΝΕΝΤΗΣ Α.Ε.Ε.». Ανακτήθηκε από: https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/agrafa_2nd_epistoli_WWF_pros_GDPP.pdf

επεμβάσεων, σύμφωνα με την οποία οι επιτρεπόμενες επεμβάσεις πρέπει να προβλέπονται ρητώς στον νόμο, να υλοποιούνται μόνο στο μέτρο που δεν μπορούν να διατεθούν άλλες εκτάσεις με το ίδιο αιολικό δυναμικό για την εξυπηρέτηση τέτοιων σκοπών δημοσίου συμφέροντος και σε κάθε περίπτωση, να περιορίζονται στην κατά το δυνατόν ελάχιστη θυσία δασικής βλάστησης, η συνδρομή δε, των προϋποθέσεων αυτών εξετάζεται και κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων για την εκτέλεση έργου σε περιοχή με δασικό χαρακτήρα, υποκείμενη και στον ακυρωτικό έλεγχο²⁹².

4.4. Στάθμιση μεταξύ κλιματικής πολιτικής και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος

Η προστασία του δασικού κεφαλαίου, ως θεμελιώδους περιβαλλοντικού αγαθού με συνταγματική κατοχύρωση, δεν φαίνεται να αντιμετωπίζεται πλέον απλώς ως τυπική παράμετρος της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, αλλά προσπαθεί να γίνει κεντρικός άξονας ερμηνείας και ελέγχου της διοικητικής δράσης. Στο πλαίσιο αυτό, το ΣτΕ ενισχύει θεσμικά το «δασικό κεκτημένο», απαιτώντας από τη Διοίκηση πλήρη, ειδική και επιστημονικά τεκμηριωμένη αιτιολογία, ιδίως όταν η υλοποίηση έργων ΑΠΕ επηρεάζει ευαίσθητα οικοσυστήματα, κορυφογραμμές ή περιοχές χαρακτηρισμένες ως φυσικά αποθέματα²⁹³.

Η απόφαση 685/2019 της Ολομέλειας του ΣτΕ εξετάζει τη συνταγματικότητα της νομοθετικής ρύθμισης που προέβλεπε την εξαίρεση των λεγόμενων «οικιστικών πυκνώσεων»²⁹⁴ από την ανάρτηση και επεξεργασία των δασικών χαρτών. Η Ολομέλεια δέχθηκε ότι ο νομοθέτης διαθέτει περιθώριο στάθμισης μεταξύ διαφορετικών δημόσιων συμφερόντων· ωστόσο, η στάθμιση αυτή πρέπει να ασκείται εντός των ορίων της αυξημένης συνταγματικής προστασίας των δασών. Η διατήρηση του δασικού κεκτημένου αποτελεί εξ'ορισμού υπέρτερο δημόσιο συμφέρον και άλλοι λόγοι

²⁹² Τσακίρη Α. (Νοέμβριος 2021). Η Συνταγματική Προστασία των Δασών και των Δασικών εκτάσεων. Διπλωματική εργασία Νομική Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Σελ. 37. Ανακτήθηκε από: <https://pergamos.lib.uoa.gr> > uoa > object > file

²⁹³ Γανταδάκη Α. (2024). Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων. Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, σελ. 160.

²⁹⁴ Οι οικιστικές πυκνώσεις είναι περιοχές με αυθαίρετες δόμηση μέσα σε δασικές εκτάσεις, που αναγνωρίστηκαν από το κράτος με παλαιότερη νομοθεσία (π.χ., ν. 3889/2010) με σκοπό την επίλυση του προβλήματος των αυθαίρετων, αλλά σήμερα η διαδικασία τους έχει καταργηθεί και αντικατασταθεί από νεότερες ρυθμίσεις (ν. 4685/2020) που επιτρέπουν προσωρινή εξαίρεση από κατεδαφίσεις, μετά από στάθμιση κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων.

δημοσίου συμφέροντος δεν δικαιολογούν την επέμβαση σε αυτό²⁹⁵. Κατά το ΣτΕ, δεν επιτρέπεται η θέσπιση ρυθμίσεων που οδηγούν, έστω και προσωρινά, σε μείωση του επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας ή σε αναβολή της εφαρμογής της δασικής νομοθεσίας. Η εξαίρεση των οικιστικών πυκνώσεων κρίθηκε αντισυνταγματική, διότι ανέστελλε ουσιωδώς την ολοκλήρωση και ισχύ των δασικών χαρτών, υπονομεύοντας τον θεμελιώδη σκοπό του άρθρου 24 Σ, δηλαδή την ολοκληρωμένη και αποτελεσματική προστασία του δασικού οικοσυστήματος^{296,297}.

Ακόμη, σημαντική τομή για την θωράκιση της ουσιαστικής περιβαλλοντικής εκτίμησης πριν την αδειοδότηση αποτελεί η πρόσφατη απόφαση ΣτΕ 194/2024, σύμφωνα με την οποία το Δικαστήριο εξέτασε το θεσμικό πλαίσιο αδειοδότησης αιολικού σταθμού στο Όρος Ελικώνα, δηλαδή εντός δασικής-αναδασωτέας έκτασης της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, χαρακτηριστέο ως «κατ' εξοχήν περιοχή φυσικού αποθέματος» όπου η ανάπτυξη ΑΠΕ επιτρέπεται υπό αυστηρούς όρους, όμως κρίθηκε ότι η πράξη εγκρίσεως ήταν πλημμελώς αιτιολογημένη²⁹⁸.

Οι διατάξεις του Ν.998/1979, που ρυθμίζουν επεμβάσεις σε δάση και δασικές εκτάσεις, ερμηνεύονται στενά από το Δικαστήριο καθώς αποτελούν εξαίρεση από την αρχή της αυξημένης προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων. Επιτρέπουν επεμβάσεις μόνο όταν προβλέπονται ρητά από τον νόμο, όταν δεν υπάρχουν εναλλακτικές εκτάσεις για την εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος και όταν η επέμβαση περιορίζεται στη μικρότερη δυνατή απώλεια δασικής βλάστησης²⁹⁹.

Στην περίπτωση έργων ΑΠΕ, ο νόμος αναγνωρίζει τη δυνατότητα εγκατάστασης μονάδων ηλεκτροπαραγωγής και των συνοδών έργων εντός δασών ή δασικών εκτάσεων και κατ' εξαίρεση σε αναδασωτέες εκτάσεις πριν ανακτήσουν τη δασική τους μορφή, εφόσον το έργο είναι ιδιαίτερης σημασίας και απολύτως αναγκαίο, χωρίς να μεταβάλλεται ο νομικός χαρακτήρας της έκτασης και με υποχρέωση

²⁹⁵ Πατσικάς Δ. (2022). Η Συνταγματική Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 310.

²⁹⁶ Παπαστερίου Δ. (2019). Δασικοί Χάρτες. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 324

²⁹⁷ Βλ. ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 685/2019, σκέψη 15. ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ Η ΕΞΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΠΥΚΝΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΑΣΙΚΟΥΣ ΧΑΡΤΕΣ. Νόμος και Φύση. Ανακτήθηκε από: <https://nomosphysis.org.gr/19171/ste-olom-685-2019-antisyntagmatiki-i-eksairesi-ton-oikistikon-pyknoseon-apo-toys-dasikoys-xartes/>

²⁹⁸ Βλ. ΣτΕ 194/2024 (ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΑΕΠΟ ΓΙΑ ΑΣΠΗΕ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΟΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΕΛΙΚΩΝΑ). ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ. Ανακτήθηκε από: <https://nomosphysis.org.gr/22846/ste-194-2024-paranomi-aepo-gia-aspie-stin-koryfogrammi-toy-elikona/>

²⁹⁹ Πανάγος Δ., Βαγωνά Δ. (2024). Εισαγωγή στη Χωροθέτηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 30.

αποκατάστασης μετά τη λήξη της δραστηριότητας. Σημαντική προϋπόθεση αποτελεί και η αδυναμία διάθεσης άλλων εκτάσεων με το ίδιο αιολικό δυναμικό³⁰⁰.

Η ΜΠΕ έργων ΑΠΕ οφείλει, βάσει της ΚΥΑ 170225/2014, να περιλαμβάνει πλήρη αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένων των σωρευτικών επιπτώσεων με άλλα υφιστάμενα, υπό εξέλιξη ή αδειοδοτημένα έργα. Το Ειδικό Πλαίσιο για τις ΑΠΕ δεν υποκαθιστά αυτήν τη διαδικασία, αλλά λειτουργεί συμπληρωματικά και η ΜΠΕ οφείλει επίσης να εξετάζει την ακεραιότητα του δασικού σχηματισμού, τη συνοχή του οικοσυστήματος και τις επιπτώσεις της κατάληψης γης³⁰¹.

Ωστόσο στην προκειμένη περίπτωση δεν πραγματοποίησε επαρκή εκτίμηση των σωρευτικών επιπτώσεων με άλλα έργα ΑΠΕ στην ευρύτερη περιοχή, παρά το γεγονός ότι στην περιοχή υπάρχουν υφιστάμενα έργα ή έργα με άδεια παραγωγής. Το γεγονός αυτό κρίθηκε ως ουσιώδες κενό αιτιολόγησης. Έτσι, η αξιολόγηση μόνο με κριτήρια του ΕΧΠΣΑΑ για τις ΑΠΕ (π.χ. μέγιστη πυκνότητα Α/Γ ανά ΟΤΑ, αποστάσεις ασφαλείας) δεν επαρκεί για την αντικατάσταση της ειδικής περιβαλλοντικής εκτίμησης που απαιτείται για την εγκατάσταση έργων σε ευαίσθητα οικοσυστήματα³⁰². Ως προς τις σωρευτικές επιπτώσεις έργων ΑΠΕ δεν απαιτείται η συνεκτίμηση απλώς προγραμματιζόμενων έργων, αλλά μόνο εκείνων που έχουν αδειοδοτηθεί. Ο σωρευτικός χαρακτήρας των επιπτώσεων δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένος, ελλείψει αντικειμενικής γνώσης των τεχνικών χαρακτηριστικών και των περιβαλλοντικών όρων των λοιπών έργων. Η εκτίμηση αυτή συναρτάται με την εγγύτητα των έργων και την ένταξη τους εντός ή εκτός προστατευόμενων περιοχών, χωρίς να υφίσταται πάγια, ποσοτικά προσδιορισμένη ακτίνα αξιολόγησης³⁰³.

Το σκεπτικό του ΣτΕ στην ακύρωση της ΑΕΠΟ ήταν ότι η αδειοδότηση έγινε χωρίς επαρκή αιτιολόγηση της στάθμισης του δημόσιου οφέλους έναντι της μεγάλης περιβαλλοντικής επιβάρυνσης. Ειδικότερα, η πράξη αδειοδότησης δεν αιτιολόγησε επαρκώς γιατί επιλέχθηκε η συγκεκριμένη θέση και γιατί δεν χρησιμοποιήθηκε λιγότερο επεμβατική εναλλακτική. Επιπλέον, η παράλειψη σωρευτικής μελέτης επιπτώσεων συνιστά ουσιώδες κενό³⁰⁴.

³⁰⁰ Άρθρα 45 – 62 του Ν.998/1979 όπως αντικαταστάθηκαν με το Ν. 4280/2014.

³⁰¹ Βλ. ΣτΕ 194/2024, σκέψη 15.

³⁰² ΣτΕ 194/2024, σκέψη 7 [Παράνομη ΑΕΠΟ για ΑΣΠΗΕ στην κορυφογραμμή του Ελικώνα]. ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ. Ανακτήθηκε από: <https://nomosphysis.org.gr/22846/ste-194-2024-paranomi-aepo-gia-aspie-stin-koryfogrammi-toy-elikona/>

³⁰³ Δημητριάδης Ε., Κόπελα Σ. (2024). Η εκτίμηση των σωρευτικών επιπτώσεων ΑΣΠΗΕ στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Περιβάλλον, Ενέργεια και Δίκαιο. ΠερΔικ 40/2024.33, σελ. 30-31

³⁰⁴ Βλ. ΣτΕ 194/2024, σκέψη 17.

Επιπροσθέτως, με την υπ' αριθμ. ΣτΕ 159/2024 απόφαση, για πρώτη φορά το ΣτΕ επεσήμανε ρητά ότι ο έλεγχος της τήρησης της, προβλεπόμενης στο ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, πυκνότητας των ανεμογεννητριών δεν εμπίπτει μόνο στην αρμοδιότητα της ΡΑΑΕΥ κατά το στάδιο έκδοσης της βεβαίωσης παραγωγού, αλλά ταυτόχρονα, θα πρέπει να εξετάζεται και κατά το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, καθώς, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, «τείνει περισσότερο προς την εφαρμογή χωροταξικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων»³⁰⁵

Σε μια προσπάθεια στάθμισης ανάμεσα, αφενός, στην προστασία του περιβάλλοντος και, αφετέρου στην ανάγκη προώθησης έργων που συμβάλλουν στην υλοποίηση στόχων που συνδέονται με την αειφόρο ανάπτυξη, το ΣτΕ έχει υιοθετήσει μια, καταρχήν, αυστηρή τάση αναφορικά με τη νομιμότητα και την τήρηση της διαδικασίας αδειοδότησης ενεργειακών έργων. Έτσι, μια ΑΕΠΟ μπορεί να ακυρωθεί δικαστικά εξαιτίας οποιασδήποτε παράλειψης ή έλλειψης ενδεδειγμένης ανάλυσης σημείων της ΜΠΕ αναφορικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις ενός έργου, στα οποία ερείδεται η αιτιολογία της³⁰⁶.

Ωστόσο, το νομολογιακό αυτό ανάχωμα καθίσταται απαραίτητο, προκειμένου να διασφαλίζονται οι συνταγματικές και ενωσιακές επιταγές για την προστασία του περιβάλλοντος απέναντι στις πολυάριθμες επενδύσεις σε ενεργειακά έργα, εξαιτίας της ολοένα αυξανόμενης ανάγκης εξεύρεσης βιώσιμων ενεργειακών λύσεων μέσω της διείσδυσης των ΑΠΕ³⁰⁷.

4.5. Συμπεράσματα

Η εξέλιξη της νομολογίας του ΣτΕ σχετικά με τη χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων σε δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις αποτυπώνει μια σταδιακή μετάβαση από το δόγμα της απόλυτης προστασίας του δασικού οικοσυστήματος προς μια περισσότερο σύνθετη και ισορροπημένη προσέγγιση. Ενώ οι πρώιμες αποφάσεις θεμελίωσαν την αδιαπραγμάτευτη προστασία του δάσους ως συνταγματική επιταγή, η μεταγενέστερη νομολογία άρχισε να αναγνωρίζει τη δυνατότητα εγκατάστασης αιολικών πάρκων υπό αυστηρές προϋποθέσεις βέβαια και διατηρώντας την υποχρέωση

³⁰⁵Βλ. ΣτΕ 159/2024, σκέψη 39.

³⁰⁶ Βλ. ΣτΕ 159/2024, σκέψη 27.

³⁰⁷Σταθάκη Μ. (Ιούνιος 2025). Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 159/2024 - Νομιμότητα περιβαλλοντικής αδειοδότησης αιολικού πάρκου στη Νότια Εύβοια. ΠερΔικ, 2/2025, σελ. 233 - 239

για περιβαλλοντική τεκμηρίωση (ΣτΕ 2499/2012, 1421/2013). Η περαιτέρω ωρίμανση αυτής της προσέγγισης γίνεται αντιληπτή στη στροφή προς την αρχή της στάθμισης των συγκρουόμενων συμφερόντων μέσα από αποφάσεις που ενίσχυσαν τα θεσμικά εχέγγυα προστασίας του δασικού κεκτημένου³⁰⁸.

Η πιο πρόσφατη νομολογία, ιδίως μετά την Ολομ. ΣτΕ 685/2019 και τις αποφάσεις του 2024, αναδεικνύει πλέον μια δυναμική εξισορρόπηση ανάμεσα στην επιτακτική ανάγκη αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης και στη διασφάλιση της ακεραιότητας του φυσικού περιβάλλοντος, επιβεβαιώνοντας ότι η ανάπτυξη των ΑΠΕ σε δασικά οικοσυστήματα είναι επιτρεπτή μόνο όταν ενσωματώνει αυστηρή στάθμιση, τεκμηριωμένη περιβαλλοντική προστασία και σεβασμό στον συνταγματικό πυρήνα των δασικών λειτουργιών³⁰⁹.

Συνοψίζοντας, η νομολογία του ΣτΕ έχει διαμορφώσει μια εξελικτική πορεία από την απόλυτη προστασία των δασών προς μια περισσότερο σύνθετη θεσμική στάθμιση που αναγνωρίζει την ανάγκη αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης, χωρίς όμως να υποχωρεί από τον πυρήνα της συνταγματικής προστασίας. Το Δικαστήριο δέχεται κατ' αρχήν την εγκατάσταση αιολικών σε δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις, αλλά αποκλειστικά υπό αυστηρές προϋποθέσεις, πλήρη χωροταξική συμβατότητα και ολοκληρωμένη περιβαλλοντική αξιολόγηση. Στις αποφάσεις των τελευταίων χρόνων, το ανώτατο ακυρωτικό Δικαστήριο επιμένει ότι η κλιματική πολιτική, όσο επιτακτική κι αν είναι, δεν μπορεί να οδηγεί σε σημαντική μείωση του επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας, ούτε να παρακάμπτει τις Συνταγματικές επιταγές³¹⁰.

Το ΣτΕ θα έπρεπε λοιπόν να λειτουργεί ως ερμηνευτικός μηχανισμός της νομοθεσίας, ώστε να εντοπίζει και να αντιμετωπίζει τις ελλείψεις της, προασπίζοντας ταυτόχρονα τις συνταγματικές επιταγές και τη νομοθεσία για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, με στόχο την εξισορρόπηση δύο εξίσου κρίσιμων δημόσιων συμφερόντων: την ενεργειακή μετάβαση και τη διατήρηση της φύσης.

Συμπεράσματα

Η ανάπτυξη αιολικών πάρκων σε δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις αναδεικνύει με ιδιαίτερη ένταση την πολυεπίπεδη σύγκρουση μεταξύ της κλιματικής

³⁰⁸ Σιούτη Γ. (2022). βλ. ό.π.,σελ. 178.

³⁰⁹ Πατσικάς Δ. (2022). Η Συνταγματική Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 310.

³¹⁰ Παπαστερίου Δ. (2019). Δασικοί Χάρτες. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 324

πολιτικής και της παραδοσιακής περιβαλλοντικής προστασίας. Η ανάγκη επιτάχυνσης της ενεργειακής μετάβασης και της διείσδυσης των ΑΠΕ συνιστά καθοριστικό παράγοντα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης³¹¹, η οποία όμως αποτελεί και απειλή ως ένα βαθμό τόσο για τα φυσικά οικοσυστήματα όσο και για την συνολική περιβαλλοντική ισορροπία³¹².

Ταυτοχρόνως, τα δασικά οικοσυστήματα αποτελούν συνταγματικά κατοχυρωμένα αγαθά, αναντικατάστατα για την προστασία της βιοποικιλότητας, τη διατήρηση της κλιματικής ισορροπίας και την παροχή οικολογικών υπηρεσιών³¹³. Η φαινομενική σύγκρουση μεταξύ των δύο αυτών επιδιώξεων δεν μπορεί να επιλυθεί με απόλυτες λύσεις, αλλά απαιτεί μια δυναμική και επιστημονικά τεκμηριωμένη προσέγγιση.

Ο κατ' αρχήν περιβαλλοντικά φιλικός χαρακτήρας των ΑΠΕ, η συμβολή τους στην αειφόρο ανάπτυξη και η πρόβλεψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος κατά την εγκατάστασή τους—δεν επαρκούν για να δικαιολογήσουν μια γενικευμένη και εκ των προτέρων υπερίσχυση των ΑΠΕ έναντι της δασικής και εν γένει περιβαλλοντικής προστασίας. Ιδίως στις περιπτώσεις χωροθέτησης έργων σε δασικές ή αναδασωτέες εκτάσεις, μια τέτοια προσέγγιση κρίνεται ότι συγκρούεται με το συνταγματικό πλαίσιο προστασίας των δασών, όπως αυτό κατοχυρώνεται στα άρθρα 24 και 117 παρ. 3 του Συντάγματος. Παράλληλα, αμφισβητείται η αντίληψη ότι οι ΑΠΕ συνιστούν αυτοτελώς και άνευ όρων περιβαλλοντικά φιλική επιλογή, καθώς και η άκριτη σύνδεση της ανάπτυξής τους με την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης³¹⁴.

Το ευρωπαϊκό και εθνικό κανονιστικό πλαίσιο αναγνωρίζουν ότι η εγκατάσταση έργων ΑΠΕ σε ευαίσθητες περιοχές δεν μπορεί να πραγματοποιείται ανεξέλεγκτα, αλλά πρέπει να υπόκειται σε αυστηρές εγγυήσεις, αξιολόγηση κινδύνων και θεσμικά φίλτρα προστασίας. Η περιβαλλοντική νομοθεσία, ιδίως οι ρυθμίσεις για τα δασικά οικοσυστήματα, τους οικοτόπους και την ΕΠΕ, λειτουργεί ως μηχανισμός διασφάλισης ότι η ανανεώσιμη ενέργεια δεν θα προωθείται εις βάρος της

³¹¹ Searle S. and Christensen A. (September 2018). DECARBONIZATION POTENTIAL OF ELECTROFUELS IN THE EUROPEAN UNION. White paper. Retrieved from : https://theicct.org/sites/default/files/publications/Electrofuels_Decarbonization_EU_20180920.pdf

³¹² Tareq A. Hamed, Aiman Alshare (June 2022). Environmental Impact of Solar and Wind energy- A Review. Journal of Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems Volume 10, Issue 2, June 2022, 1090387. Retrieved from <https://doi.org/10.13044/j.sdewes.d9.0387>

³¹³ Βλαχόπουλος Σ. (επιμέλεια) (2022). Θεμελιώδη Δικαιώματα. Ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 205.

³¹⁴ Παπαστερίου Δ. (2020). Αναδάσωση. Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 194

βιοποικιλότητας ή της ακεραιότητας των φυσικών πόρων³¹⁵. Ωστόσο, η κλιματική κρίση καθιστά αναγκαία την επικαιροποίηση και ενίσχυση των υφιστάμενων εργαλείων περιβαλλοντικής προστασίας, ώστε να ανταποκρίνονται στις νέες μορφές περιβαλλοντικής πίεσης και να ενσωματώνουν την ανάγκη προσαρμογής και ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των οικοσυστημάτων³¹⁶.

Η νομολογία του ΣτΕ καταδεικνύει αυτήν την εξέλιξη : από μια αρχική θέση απόλυτης προστασίας των δασών³¹⁷, το ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο έχει προχωρήσει σε μια πιο σύνθετη ανάλυση, όπου η προστασία του περιβάλλοντος και η κλιματική πολιτική αντιμετωπίζονται ως αμοιβαίως συναρτώμενοι στόχοι. Η έννοια της στάθμισης συμφερόντων καθίσταται πλέον το κεντρικό εργαλείο εξισορρόπησης, επιτρέποντας την ανάπτυξη αιολικών πάρκων μόνο όταν τεκμηριώνεται ότι οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο, ότι τηρούνται οι συνταγματικές επιταγές προστασίας και ότι η επέμβαση εξυπηρετεί ένα υπέρτερο δημόσιο συμφέρον που συνδέεται με τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής³¹⁸³¹⁹.

Συνολικά, η μελέτη αναδεικνύει ότι η σύγκρουση μεταξύ περιβαλλοντικής και κλιματικής νομοθεσίας και πολιτικής δεν αποτελεί δυσεπίλυτο δίλημμα, αλλά πεδίο σύνθετης νομικής και επιστημονικής ανάλυσης. Η βιώσιμη χωροθέτηση αιολικών πάρκων απαιτεί ενιαία προσέγγιση, που δεν θέτει σε αντιπαράθεση την προστασία των δασών με την ανάγκη ενεργειακής μετάβασης, αλλά επιδιώκει την ταυτόχρονη επίτευξή τους μέσω αυστηρών διαδικασιών, διαφανούς τεκμηρίωσης και ουσιαστικής στάθμισης συμφερόντων. Σε αυτό το πλαίσιο, η κλιματική πολιτική και η προστασία της φύσης δεν αποτελούν αντιμαχόμενες επιδιώξεις, αλλά δύο αλληλένδετες πτυχές ενός ενιαίου στρατηγικού στόχου, ήτοι την προώθηση ενός βιώσιμου και ανθεκτικού περιβαλλοντικού μέλλοντος.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, αναδεικνύεται η ανάγκη περαιτέρω εξειδίκευσης του νομοθετικού πλαισίου για την ανάπτυξη των ΑΠΕ, ιδίως σε περιοχές αυξημένης περιβαλλοντικής προστασίας, κατά τρόπο σύμφωνο με το άρθρο 24 Σ. Ειδικότερα,

³¹⁵ Μπάλιας Γ. (Μάρτιος 2004). Η αρχή της προφύλαξης - Μία νέα σχέση μεταξύ δικαίου και επιστήμης και η επίδρασή της στον έλεγχο νομιμότητας. ΠερΔικ, 1/2004, σελ. 37 – 45

³¹⁶ Παυλάκη Σ. (Σεπτέμβριος 2024). Νομικά ζητήματα από την εγκατάσταση αιολικών σταθμών σε αναδασωτέες περιοχές. TOGETHER. Ανακτήθηκε από <https://togethermag.gr/newsfeed/perivallon/nomika-zitimata-apo-tin-egkatasasi-aiolikon-stathmon-se-anadasotees-ektaseis/>

³¹⁷ Βλ. ΣτΕ 3754/1981 και ΣτΕ 1675/199.

³¹⁸ Κανελλοπούλου Θ. (2021). Η Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σε ζητήματα περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 177.

³¹⁹ Βλ. Ολομ. ΣτΕ 685/2019 και 159/2024

κρίνεται σκόπιμη η ενίσχυση των κανόνων χωροθέτησης με σαφή κριτήρια στάθμισης, η ουσιαστική και δεσμευτική ενσωμάτωση της εκτίμησης σωρευτικών επιπτώσεων σε όλα τα στάδια σχεδιασμού και αδειοδότησης. Παράλληλα, απαιτείται αποτελεσματικότερος θεσμικός συντονισμός και ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών, ώστε η ενεργειακή μετάβαση να υλοποιείται σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτές διαμορφώνονται και στη σχετική νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΕ.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αναστασόπουλος Δ. (επιμέλεια) (2024) Το σύγχρονο δίκαιο της ενέργειας και η προστασία του κλίματος. Το Δίκαιο της Ενέργειας και του Περιβάλλοντος, Πρακτικά του 12^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Νομικών e-Θέμις, 10-11.03.2023. Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη.
- Αντωνίου Θ., Γεραπετρίτης Γ., Γώγος Κ., Ηλιάδου Αικ., Θεοχαροπούλου Ελ., Μαυρομούστακου Η., Μουστάκας Μ., Πρεβεδούρου Ε., Σαρμάς Ι., Τσικρικάς Δ., Τσιλιώτης Χ., Τσιρωνάς Α. (2014). Γενικές Αρχές Δημοσίου Δικαίου. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Αρβανιτάκη Ε. (Σεπτέμβριος 2019). Αξιολόγηση Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε μεγάλα τεχνικά έργα. (Διπλωματική εργασία) Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, σελ. 18. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/85828>
- Αστέρης Δ. Πλιάκος (2022). Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ενέργειας, Πολιτική, ρύθμιση και ανταγωνισμός στις ενεργειακές αγορές. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βασιλοπούλου Ι., Τσακαλογιάννη Ι.(2022). Εθνικός Κλιματικός Νόμος: Μια πρώτη χαρτογράφηση και αξιολόγηση. Περιβάλλον & Δίκαιο, ΠερΔικ 4/2022.
- Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κανελλοπούλου Θ., Κουσκουνά Μ., Παπαπετρόπουλος Α. (2021). Δίκαιο Περιβάλλοντος. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βλαχόπουλος Σ. (επιμέλεια) (2022). Θεμελιώδη Δικαιώματα. Ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

- Βουλγαρίδου Ι. (Οκτώβριος 2012). Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων ΑΠΕ σε δάση & αναδασωτέες εκτάσεις - Σκέψεις με αφορμή την ΣτΕ Ολ 2499/2012. ΣΥΝήΓΟΡΟΣ. ΣΥΝ, 93/2012.
- Γαλάνης Π. (Ιανουάριος 2021). Η περιβαλλοντική αδειοδότηση - θεωρία και πράξη – Συμπλήρωμα Ι (θεμέλια, αρχές, ισχύον νομικό πλαίσιο εγχώριο και ενωσιακό). ΤΝΠ QUALEX.
- Γαλάνης Π. (2022), Περιβαλλοντική Εκτίμηση και Αδειοδότηση, μια μεταβαλλόμενη γεωμετρία. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γαλάνης Π. (2024). Δασικό Δίκαιο, Το δάσος ως σκοπός και μέσο περιβαλλοντικής προστασίας. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γαλάνης Π., Σκαφτούρας Δ. (2024). Περιβαλλοντικές και πολεοδομικές διαστάσεις του δικαίου της Ενέργειας. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γανταδάκη Α. (2024) Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων. Νομοθετικό πλαίσιο και νομολογιακή αντιμετώπιση. Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη.
- Γιαννακούρου Γ., «ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 24» Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ιανουάριος 2023. Ανακτήθηκε από:
<https://www.syntagmawatch.gr/wpcontent/uploads/2023/02/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-24-me-cover.pdf>
- Γκούμας Β. (Ιούλιος 2020) Μια πρώτη ματιά στην περιβαλλοντική αδειοδότηση μετά το Ν 4685/2020. ΘΠΔΔ 7/2020.
- Γώγος Κ. (2019). Προβλήματα χωροθέτησης των αιολικών πάρκων ενόψει της προστασίας της άγριας ορνιθοπανίδας, σε: Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Δαλακούρας Κ. (2025). Ο Ενεργειακός Καταναλωτής ως Αυτοπαραγωγός. Θεσμικές προεκτάσεις και λειτουργικά προβλήματα. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δανηλάτου Α. (2014) ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ & ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Ερμηνεία - Νομολογία – Υποδείγματα. Δημιουργία κοινόχρηστων χώρων. Ιδιαίτερα δικαιώματα και προστασία κοινόχρηστων χώρων. Ιδιωτικοί χώροι κοινής χρήσεως. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

- Δημητριάδης Ε., Κόπελα Σ. (2024). Η εκτίμηση των σωρευτικών επιπτώσεων ΑΣΠΗΕ στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Περιβάλλον, Ενέργεια και Δίκαιο. ΠερΔικ 40/2024.33.
- Διβάνη Χ. (Οκτώβριος 2012). Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ 2499/2012 (Εγκατάσταση αιολικών σταθμών σε αναδασωτές εκτάσεις). Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου. ΘΠΔΔ, 10/2012.
- Δούση Ε. (2020). Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής, ο ρόλος του διεθνούς δικαίου και της διπλωματίας στη διαχείριση της κλιματικής αλλαγής. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ηλιάδου Α. (επιμέλεια). (2025). POWER PURCHASE AGREEMENTS (PPAS). Οι συμβάσεις αγοραπωλησίας ενέργειας από ΑΠΕ ως εργαλείο για την πράσινη μετάβαση. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Θεοφιλίδης Β. (Μάρτιος 2024). Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στο ενωσιακό δίκαιο περιβάλλοντος. Περιβάλλον & Δίκαιο. ΠερΔικ.1/2024.
- Ιωάννου Θ. (Μάιος 2025). «Η Κοινωνική Αποδοχή ως Παράγοντας Επιτυχίας για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και την Αειφόρο Ανάπτυξη» (Διπλωματική εργασία) ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, σελ. 23-24. Ανακτήθηκε από : <https://apothesis.eap.gr/archive/item/229644>.
- Καϊλής Α. (Δεκέμβριος 2020). Η Μετασχηματιστική Δυναμική των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ : Διεθνείς Δεσμεύσεις και πρωτογενές Δίκαιο της ΕΕ. Ευρωπαϊκό Δίκαιο 4/2020.
- Καραμανώφ Μ. (2025). Ενεργειακή Πολιτική εναντίον φυσικού Περιβάλλοντος, μια πύρρειος νίκη. Διοικητική Δίκη, ΔιΔικ 5/2025.
- Καρατσώλης Κ. (2021). Προστατευόμενες Περιοχές: νομική θεώρηση του σύγχρονου πλαισίου. Η ορθολογική κατανομή και τα επιτρεπτά όρια των ανθρωπογενών παρεμβάσεων. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καρακώστας Ι. (2011) Περιβάλλον και Δίκαιο. Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καρατσώλης Κ. (2021). Προστατευόμενες περιοχές: νομική θεώρηση του σύγχρονου πλαισίου. Η ορθολογική κατανομή και τα επιτρεπτά όρια των ανθρωπογενών παρεμβάσεων. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καρατσώλης Κ. (2023). Δασικοί Χάρτες, Νομοθετικό πλαίσιο και Πρακτική εφαρμογή. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

- Κανελλοπούλου Θ. (2021). Η Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σε ζητήματα περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Kati V., & Kassara C. (Μάρτιος 2021). Πρόταση χωροθέτησης χερσαίων Αιολικών Σταθμών Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας στην Ελλάδα για καθαρή ενέργεια χωρίς σημαντικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα. Εργαστήριο Διατήρησης της Βιοποικιλότητας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Ανακτήθηκε από:
<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36545.17762>
- Κόπελα Σ., Βαφειάδου Α. (Οκτώβριος 2020) Ο νέος περιβαλλοντικός νόμος (Ν.4685/2020) και η θεσμοθέτηση αναγκαίων προστατευτικών μέτρων για τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000. Ανακτήθηκε από:
[https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=O+NEOS+ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ+ΝΟΜΟΣ+\(N.+4685%2F2020\)+ΚΑΙ+Η+ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ+ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ+ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ+ΜΕΤΡΩΝ+ΓΙΑ+ΤΙΣ+ΠΕΡΙΟΧΕΣ+ΤΟΥ+ΔΙΚΤΥΟΥ+NATURA+2000&ie=UTF-8&oe=UTF-8](https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=O+NEOS+ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ+ΝΟΜΟΣ+(N.+4685%2F2020)+ΚΑΙ+Η+ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ+ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ+ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ+ΜΕΤΡΩΝ+ΓΙΑ+ΤΙΣ+ΠΕΡΙΟΧΕΣ+ΤΟΥ+ΔΙΚΤΥΟΥ+NATURA+2000&ie=UTF-8&oe=UTF-8)
- Κουστένη Σ. (2023). Τοπική Αυτοδιοίκηση και προστασία του περιβάλλοντος, Δημοσιονομικές και Φορολογικές προεκτάσεις. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Κουτούπα- Ρεγκάκου Ε. (2008). Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Κίτσος Κ. (Φεβρουάριος 2019). Α.Π.Ε. ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ : ΜΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (Διπλωματική εργασία – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε από :
<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/50039/18792.pdf?sequence=1>
- Μέλισσας Δ. (Ιούλιος 2011) Η εγκατάσταση αιολικών πάρκων σε αναδασωτέες εκτάσεις. Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου, ΘΠΔΔ 7/2011.
- Μέλισσας Δ., Ασπρογέρακας Ε. (2025). Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αιολική Ενέργεια. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Μήτσος Σ. (Σεπτέμβριος 2022). Ν. 4951/2022 - Εκσυγχρονισμός της Αδειοδοτικής Διαδικασίας έργων ΑΠΕ & Αδειοδότηση Αποθήκευσης Ηλεκτρικής Ενέργειας ΕΥ. Ανακτήθηκε από: https://www.ey.com/el_gr/technical/tax/tax-alerts/law-4951-2022-modernization-of-the-licensing-process-for-res-projects-and-licensing-of-energy-storage
- Μπάλιας Γ. (Μάρτιος 2004). Η αρχή της προφύλαξης - Μία νέα σχέση μεταξύ δικαίου και επιστήμης και η επίδρασή της στον έλεγχο νομιμότητας. ΠερΔικ, 1/2004.

- Μπάλιας Γ. (2012). Οι αποφάσεις του ΔΕΕ και του ΣτΕ για την εκτροπή του Αχελώου: Μια κριτική αποτίμηση. Νομικό Βήμα, Τόμος 60.
- Μπάλιας Γ. (Οκτώβριος 2018). Η νομική προστασία των δασών στις περιοχές του ευρωπαϊκού δικτύου NATURA 2000: η περίπτωση του δάσους Bialowieska (Πολωνία). ΔιΔικ 5/2018(30). Ανακτήθηκε από: https://giorgosbalias.gr/sites/default/files/mpalias_dasi_natura_2000.pdf
- Μπάλιας Γ. (Απρίλιος 2019). Η περιβαλλοντική αδειοδότηση εγκατάστασης κεραιών βάσης (άρθρο 8 του ν. 4014/2011), Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, ΕφημΔΔ 3/2019.
- Μπάλιας Γ. (Μάρτιος 2020). Οι ευρωπαϊκές οδηγίες για τη φύση και τα προβλήματα εφαρμογής τους στην Ελλάδα. Περιβάλλον και Δίκαιο, ΠερΔικ 1/2020.
- Μπάλιας Γ. (Δεκέμβριος 2025). Η προστασία του κλίματος και της βιοποικιλότητας: Δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Διοικητικό Δίκαιο ΔιΔικ 5/2025.
- Μπάλιας Γ. (Οκτώβριος 2025). Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση : σκέψεις για την ερμηνεία της από το ΔΕΕ και το ΣτΕ. Περιβάλλον & Δίκαιο. ΠερΔικ 3/2025.
- Μπουγάτσος Δ. (2022). Οι συνταγματικές δεσμεύσεις ως προς την κατάρτιση δασολογίου και το περιεχόμενο των δασικών χαρτών. Συλλογικό Έργο, Σύ και δικαστής άριστος. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Παιδακάκης Γ. (Ιούλιος 2022). Ν 4951/2022: Επιτάχυνση των Α.Π.Ε. & Συγκράτηση των τιμών Η/Ε. ΣΥΝήΓΟΡΟΣ, ΣΥΝ. 151/2022.
- Παιδακάκης Γ., Παλαμίτη Ν., (Οκτώβριος 2023). Οι ενεργειακοί κανόνες στα κτίρια - Επαυξημένες υποχρεώσεις συμμόρφωσης σε κράτη μέλη και ρυθμιζόμενους φορείς. ΣΥΝήΓΟΡΟΣ 159/2023.
- Παιδακάκης Γ. (Ιούνιος 2023). Κλιματική Ουδετερότητα για τις Επιχειρήσεις – Απαιτήσεις συμμόρφωσης και εργαλεία πιστοποίησης. ΣΥΝήΓΟΡΟΣ, ΣΥΝ 157/2023.
- Παπακωνσταντίνου Α. (2024). Η Συνταγματική Αρχή της Βιώσιμης Ανάπτυξης, κανονιστικό περιεχόμενο και νομολογιακή εξέλιξη. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Πανάγος Θ., Κόμνιος Κ. (2022). Κλιματική Κρίση, Τομεακές Επιπτώσεις. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Πανάγος Δ., Βαγωνά Δ. (2024). Εισαγωγή στη Χωροθέτηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Εκδόσεις Σάκκουλας.

- Παπαγιάννης Γ. (2011). Η Δασική Ιδιοκτησία. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παπαπετρόπουλος Α. (2025). Σχεδιασμός του Χώρου, ιστορικές, θεσμικές και νομικές διαστάσεις. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παπαστερίου Δ. (2019). Δασικοί Χάρτες. Εκδόσεις Σάκκουλας
- Παπαστερίου Δ. (2020). Αναδάσωση. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Πατσικάς Δ. (2022). Η Συνταγματική Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Παυλάκη Σ. (2017) Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος (άρθρο 24 Συντ.) Ανακτήθηκε από: <https://dasarxeio.com/2017/03/13/42574/>
- Παυλάκη Σ. (Σεπτέμβριος 2024). Νομικά ζητήματα από την εγκατάσταση αιολικών σταθμών σε αναδασωτέες περιοχές. TOGETHER. Ανακτήθηκε από: <https://togethertmag.gr/newsfeed/perivallon/nomika-zitimata-apo-tin-egkatastasi-aiolikon-stathmon-se-anadasotees-ektaseis/>
- Πλατιάς Χ. (2020) Πολιτική της ΕΕ για το Περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη. Ζητήματα Πολιτικής και Διακυβέρνησης (2^η αναθ. έκδοση). Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Πουϊκλή Κ. (2013) ΣτΕ Ολ. 32/2013. Αντισυνταγματικότητα του ν. 3147/2003 ως προς τον ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης. Νόμος και Φύση. Ανακτήθηκε από: https://dasarxeio.com/wp-content/uploads/2013/03/32_2013.pdf
- Πουϊκλή Κ., Χατζηγιάννη Ι. (2025). Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ρόζος Ν. (Επιμέλεια), (2025). Αναγκαστική Απαλλοτρίωση, ερμηνεία-νομολογία-νομοθεσία. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Σημαντήρας Ν. (2024). Το συνταγματικό δίκαιο ενώπιον των προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής. Από την κλασική δογματική των συγκρούσεων στις ερμηνευτικές υπερβάσεις, σε: Συλλογικό Έργο, Τιμητικός Τόμος για τον Προκόπιο Παυλόπουλο. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Σιούτη Γ. (2022). Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Σταθάκη Μ. (Ιούνιος 2025). Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 159/2024 - Νομιμότητα περιβαλλοντικής αδειοδότησης αιολικού πάρκου στη Νότια Εύβοια. ΠερΔικ, 2/2025.
- Σταματίου Ε. (2009). Δασολόγιο – Θεσμικό πλαίσιο, διοικητική παθογένεια και πρακτική στην Ελλάδα – Η διεθνής εμπειρία. Περ.Δικ 1/2009.

- Τσακίρη Α. (Νοέμβριος 2021). Η Συνταγματική Προστασία των Δασών και των Δασικών εκτάσεων. Διπλωματική εργασία Νομική Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Ανακτήθηκε από: <https://pergamos.lib.uoa.gr> > uoa > object > file
- Τσάλτας Γ. (Δεκέμβριος 2025). Διεθνής στρατηγική για την προσαρμογή και πολιτική προστασία. Διοικητική Δίκη, ΔιΔικ 5/2025.
- Τσουκαλά Α. (Σεπτέμβριος 2023). Παρατηρήσεις στην ΔΕΕ υπ. C-721/21, απόφ.της 15.6.2023 (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ)- Ειδικές Ζώνες Διατήρησης. Περ. Δικ. 3/2023.
- Φορτσάκης Θ., Ηλιάδου Α. (2023). Δίκαιο της Ενέργειας. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φορτσάκης Θ., Φαραντούρης Ν. (2016) Δίκαιο της Ενέργειας. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χασιώτης Γ., Μουλόπουλος Α., Κόπελα Σ., Νάντσου Θ. (2022). Πολιτικά και Θεσμικά Κενά προς την Κλιματική Ουδετερότητα. WWF Ελλάς. Ανακτήθηκε από: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/climate_policy_gap_analysis.pdf
- Χλύκα Φ. (Μάρτιος 2024). Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 2028/2023 - Ειδική αιτιολόγηση μεταβολής προορισμού αναδασωτέας έκτασης για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Περιβάλλον και Δίκαιο. ΠερΔικ 1/2024.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Aggestam F., Giurca A. (04.05.2021). The asrt of the “green deal” : Policy pathways for the EU Forest Strategy. 1389-9341, 4.3. ELSEVIER. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102456>
- Balias G. (17.02.2018). The Appropriate Assessment under the European Habitats Directive: Interplay Between Science, Law and Policy. Journal of International Wildlife Law & Policy. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/13880292.2018.1551477>
- Barthelmie R. J. and Sara P. C. (28.08.2021). Climate Change Mitigation Potential of Wind Energy. *Climate* 2021, 9, 136. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/cli9090136>

- Bošnjaković M., Hrkać F., Stoić M. and Hradovi I. (16.11.2024). Environmental Impact of Wind Farms. *Environments* 2024, 11, 257. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2076-3298/11/11/257>
- Caprile A., (February 2022). New EU Strategy for 2030. EPRS. European Parliament Research Service. P E698.936 . Retrieved from: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698936/EPRS_ATA\(2022\)698936_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698936/EPRS_ATA(2022)698936_EN.pdf)
- Chaturvedi S. (29.10.2015). Biodiversity as the Keystone: Aligning Conservation Efforts with Sustainable Development Goals. ISSN 2455-5967, AIJRA Vol. IX Issue I. Retrieved from: <https://www.ijcms2015.co/file/2024/aijra-vol-9-issue-1/aijra-vol-9-issue-1-29.pdf>.
- Chiti E. (12.08.2024). Legal changes: ecosystem health and the redefinition of sustainability in the Green Deal. *European Law Open* (2024), 3, 190–198. Retrieved from: <https://doi.org/10.1017/elo.2024.10>
- Contesse E. (April 2017). Landscape Dimensions - Reflections and proposals for the implementation of the European Landscape Convention. CITIES TERRITORIES GOVERNANCE, 2.7. Retrieved from: https://www.citego.org/bdf_fiche-document-2715_en.html
- Davis A. (September 2025). The Renewable Energy Directive III and the streamlining of environmental procedures: a paradigm shift in EU environmental policy? *Journal of Environmental Law*, eqaf024. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/jel/eqaf024>
- Errey S., Climate KIC (19.08.2024) Climate Neutrality: What It Means for European Cities. NET ZERO CITIES. Retrieved from: <https://netzerocities.eu/2024/08/19/climate-neutrality-what-it-means-for-european-cities/>
- GHK, Technopolis (14.01.2008). EVALUATION ON EU LEGISLATION – DIRECTIVE 85/337/EEC (ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT, EIA) AND ASSOCIATED AMENDMENTS. Retrieved from: https://www.commissiemer.nl/docs/mer/diversen/os_evaluation_eu_regulation_2008.pdf
- Gordeeva E., Weber N., Wolfslehner B. (16.09.2022) The New EU Forest Strategy for 2030 – An Analysis of Major Interests. *Forests* 2022, 13, 1503. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/f13091503>

- Hamed T., Alshare A. (June 2022). Environmental Impact of Solar and Wind energy- A Review. *Journal of Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems* Volume 10, Issue 2, June 2022, 1090387. Retrieved from: <https://doi.org/10.13044/j.sdewes.d9.0387>
- Illner H.(15.02.2011). Comments on the report “Wind Energy Developments and Natura 2000”, edited by the European Commission in October 2010. Retrieved from: https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/2019/01/Comments_EU-Guidance_wind_turbines_NATURA_2000.pdf
- Jackson A. (2011). Renewable Energy vs Biodiversity: Policy Conflicts and the Future of Nature Conservation. *Global Environmental Change* 21 (2011) 1195–1208 *ELSEVIER*. Retrieved from: https://circabc.europa.eu/sd/a/613bb4fa-ab43-4a14-8f68-f7a8b6f7e0c0/2011_Jackson.pdf
- Jevnaker T., Rossetto N., Nicolai S., Münchmeyer M.(2024). EU Green Deal 2024. Robert Schuman Centre for Advanced Studies – EUI. Retrieved from : <https://documentserver.uhasselt.be/bitstream/1942/45389/1/EU%20Green%20Deal%202024%20edition-110-120.pdf>
- Krauss J.(2022). Unpacking SDG 15, its targets and indicators: tracing ideas of conservation. Institute for Global Sustainable Development, University of Sheffield, Western Bank, Sheffield, UK. *GLOBALIZATIONS* 2022, VOL. 19, NO. 8, 1180-1181. Retrieved from : <https://doi.org/10.1080/14747731.2022.2035480>
- Lier M., Köhl M., Korhonen K., Linser S., Prins K. and Talarczyk A.(05.02.2022) The New EU Forest Strategy for 2030: A New Understanding of Sustainable Forest Management ? *Forests* 2022, 13, 245. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/f13020245>
- Mann J., & Teilmann, J. (03.07.2013). Environmental impact of wind energy. *Environmental Research Letters*, 8(3) 3. Retrieved from: <https://doi.org/10.1088/1748-9326/8/3/035001>
- Montini M. (August 2024) Addressing the conflicts between climate-related renewable energy goals and environmental protection interests under the RED Directive. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-law-open/article/addressing-the-conflicts-between-climaterelated-renewable-energy-goals-and-environmental-protection-interests-under-the-red-directive/812ED57076FAB87D61DECE5EE6B25536>

- Natsouli A. (June 2021). The clash between biodiversity protection and renewable energy development in the European Union with reference to the Habitats and the Birds Directives. Thesis MSc National Hellenic University. Retrieved from: <https://tethys.pnnl.gov/sites/default/files/publications/Aikaterini-2022.pdf>.
- Nebel C., Stjernberg T., Tikkanen H., Laaksonen T. (2024). Reduced survival in soaring bird breeding in wind turbine proximity along the northern Baltic Sea coast. *Biological Conservation* 294 (2024), 110604, ELSEVIER, p. 2-3. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2024.110604>
- Neimane L. (2015). Concept of reverse Environmental Impact Assessment. IAIA15 Conference Proceedings Impact Assessment in the Digital Era, 35th Annual Conference of the International Association for Impact Assessment 20-23 April 2015, Firenze Fiera Congress and Exhibition Center, Florence, Italy. Retrieved from: <https://conferences.iaia.org/2015/Final-Papers/Neimane,%20Leila%20-%20Concept%20of%20Reverse%20Environmental%20Impact%20Assessment.pdf>
- Pisani-Ferry J., Tagliapietra S (02.12.2024). An investment strategy to keep the European Green Deal on track. Retrieved from: <https://www.bruegel.org/policy-brief/investment-strategy-keep-european-green-deal-track>
- Sander L., Jung C., Schiendler D. (23.06.2024) Global Review on Environmental Impacts of Onshore Wind Energy in the Field of Tension between Human Society and Natural Systems. 2024, 17, 3098. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/1996-1073/17/13/3098>
- Savaresi A., Perugini L., Vincenza Chiriaco M. (21.04.2020). Making sense of the LULUCF Regulation: Much ado about nothing? Volume29, Issue2Special Issue:Assessing the EU 2030 Climate and Energy Policy FrameworkJuly 2020. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/reel.12332>
- Schoukens, H. (2014). Balancing wind energy and nature protection. From policy conflicts towards genuine sustainable development?, (Squintani, L.; Vedder, H.H.B. (ed.), Sustainable energy united in diversity. Retrieved from: <https://hdl.handle.net/2066/134129>
- Searle S. and Christensen A. (September 2018). DECARBONIZATION POTENTIAL OF ELECTROFUELS IN THE EUROPEAN UNION. White paper. Retrieved from: :

https://theicct.org/sites/default/files/publications/Electrofuels_Decarbonization_EU_20180920.pdf

Söderman T. (10.06.2008). Natura 2000 appropriate assessment: Shortcomings and improvements in Finnish practice. Environmental Impact Assessment Review 29 (2009), ELSEVIER. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0195925508000589>

Teff-Seker Y., Berger-Tal O., Lehnardt Y., Teschner N.(2022). Noise pollution from wind turbines and its effects on wildlife: A cross-national analysis of current policies and planning regulations. ELSEVIER. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032122006852>

Tuel A. and Eltahir E.A.B. (2020). Why is the Mediterranean a Climate Change Hotspot ? Retrieved from: https://journals.ametsoc.org/view/journals/clim/33/14/JCLI-D-19-0910.1.xml?tab_body=pdf

Tutak M., Brodny J., and Bindzár P.(22.03.2021). Assessing the Level of Energy and Climate Sustainability in the European Union Countries in the Context of the European Green Deal Strategy and Agenda 2030. Energies, 2021, 14, 1767. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/en14061767>

Vincent De Prez (2016). Wind energy in the EU: balancing wind farm siting and nature conservation. LLM paper, Ghent University. Retrieved from: https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/349/669/RUG01-002349669_2017_0001_AC.pdf

Voigt C., Straka T., Fritze M. (26.11.2019). Producing wind energy at the cost of biodiversity : a stakeholder view on a green-green dilemma featured. Journal of Renewable and Sustainable Energy, Volume 11 Issue 6, November 2019. Retrieved from: <https://pubs.aip.org/aip/jrse/article-abstract/11/6/063303/284752/Producing-wind-energy-at-the-cost-of-biodiversity?redirectedFrom=fulltext>

Wanga S., Wang S. (15.05.2015) Impacts of wind energy on environment: A review. ELSEVIER. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.rser.2015.04.137>

Ενημερωτικά Κείμενα

Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών. Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) για έργα/δραστηριότητες Α Κατηγορίας. Ανακτήθηκε από:

[https://mitos.gov.gr/index.php/ΔΔ:Απόφαση_Έγκρισης_Περιβαλλοντικών_Όρων_\(ΑΕΠΟ\)_για_έργα/δραστηριότητες_Α_Κατηγορίας](https://mitos.gov.gr/index.php/ΔΔ:Απόφαση_Έγκρισης_Περιβαλλοντικών_Όρων_(ΑΕΠΟ)_για_έργα/δραστηριότητες_Α_Κατηγορίας)

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία (Μάρτιος 2020). Όλα όσα θέλατε να μάθετε για τα «αιολικά πάρκα» στις προστατευόμενες περιοχές Natura 2000. Ανακτήθηκε από:

<https://ornithologiki.gr/el/enhmerwsh-ekpaideush/enimerosi/ylikoenimerosis-ekdoseis/149-natura-2000>

Ομιλία του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Κώστα Σκρέκα, στη Βουλή για τη στρατηγική μετάβασης σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία (18.05.2021) Στρατηγική μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Ανακτήθηκε από: <https://www.oenet.gr/τελευταία-νέα/item/81131-stratigiki-metavasi-se-mia-klimatika-oudeteri-oikonomia?tmpl=component&print=>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Εθνικός Κλιματικός Νόμος. Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/perivallon/klimatiki-allagi/ethnikos-klimatikos-nomos/>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα. Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/energeia/esek/>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Περιβαλλοντική Αδειοδότηση Έργων. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/perivallon/perivallontiki-adeiodotisi/perivallontiki-adeiodotisi-ergon/>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2023, Οκτώβριος). *Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ): Προσχέδιο αναθεωρημένης έκδοσης 2021–2030*. Ανακτήθηκε από: <https://commission.europa.eu/system/files/2023-11/GREECE%20-%20DRAFT%20UPDATED%20NECP%202021-2030%20EL.pdf>

European Environment Agency. (n.d.). *Τι είναι η βιοποικιλότητα και γιατί είναι σημαντικό να διατηρηθεί;* Ανακτήθηκε από: <https://www.eea.europa.eu/el/help/sychnes-erotiseis/ti-einai-i-biopoikilotita-kai>

European Union. (2018, October 11). *Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση – ΣΠΕ)*. EUR-Lex. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/assessment-of-the-certain-effects-of-plans-and-programmes-on-the-environment-sea.html>

- Impetus (07.11.2023). Finding the heat-spot: tracking and preempting wildfires, droughts and floods in Greece and beyond. Retrieved from: <https://climate-impetus.eu/finding-the-heat-spot-tracking-and-preempting-wild-fires-droughts-and-floods-in-greece-and-beyond/>
- IPCC (2022). Global Warming of 1,5oC. Summary for Policymakers, Intergovernmental panel on Climate Change Retrieved from: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2022/06/SR15_Summary_Volume_HR.pdf
- IPCC REPORT (2023). Summary for Policymakers. Retrieved from : <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/summary-for-policymakers>
- IPCC (2023). CLIMATE CHANGE 2023, Synthesis Report. A Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change Retrieved from: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_FullVolume.pdf
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2016). Attribution of Extreme Weather Events in the Context of Climate Change. Washington, DC : The National Academies Press. Retrieved from: <https://doi.org/10.17226/21852>
- United Nations. Land Use, Land Use Change and Forestry (LULUCF). United Nations Climate Change. Retrieved from: <https://unfccc.int/topics/land-use/workstreams/land-use--land-use-change-and-forestry-lulucf>
- United Nations. The Climate Crisis – A Race we can win. Retrieved from: <https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win>
- WWF Hellas (Δεκέμβριος 2017). Βιοποικιλότητα και αιολικά πάρκα : Επισημάνσεις WWF Hellas. Ανακτήθηκε από: https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/2017Dec_YPEN_WWFG_Mainconsiderations.pdf
- WWF Hellas (2020). Επιστολή με Αρ. πρωτοκόλλου: WWF 17/2020 της WWF για τη Δέουσα εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ΑΣΠΗΕ στις θέσεις “Γραμμένη-Τούρλα- Καρνόπι” και “Μίχος-Βοϊδολίβαδο-Απέλινα” των Δήμων Αγράφων των εταιρειών «ANEMΟΔΟΜΙΚΗ Α.Ε.Ε.» και «ΠΟΥΝΕΝΤΗΣ Α.Ε.Ε.». Ανακτήθηκε από: https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/agrafa_2nd_epistoli_WWF_ros_GDPP.pdf

Κείμενα των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, Forging a climate-resilient Europe - the new EU Strategy on Adaptation to Climate, COM/2021/82 final/.

Court of Justice of the European Union. (2023, January 19). *Opinion of Advocate General Kokott in Case C-721/21*. Retrieved from: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=269410&doclang=en>

European Commission. (2019, December 11). *The European Green Deal* (COM(2019) 640 final). Brussels. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2019:640:FIN>

European Commission. (n.d.). *Climate change: What the EU is doing*. Retrieved from: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/climate-change/>

European Commission. (n.d.). *EU Forest Strategy for 2030: Improving the quantity and quality of EU forests*. Retrieved from: https://environment.ec.europa.eu/strategy/forest-strategy_en

European Commission. (n.d.). *Land use sector: EU action*. Retrieved from: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/land-use-sector_en

European Commission. (n.d.). *REPowerEU: Affordable, secure and sustainable energy for Europe*. Retrieved from: https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en

European Commission. (n.d.). *REPowerEU: Οικονομικά προσιτή, εξασφαλισμένη και βιώσιμη ενέργεια για την Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από: https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_el

European Commission. (n.d.). *Renewable Energy Directive*. Retrieved from: https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_en

European Commission. (n.d.). *Renewable Energy – Recast to 2030 (RED II)*. Retrieved from:

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/welcome-jec-website/reference-regulatory-framework/renewable-energy-recast-2030-red-ii_en

European Commission. (n.d.). *The Just Transition Mechanism: Making sure no one is left behind*. Retrieved from:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en

European Council & Council of the European Union. (n.d.). *Δέσμη Fit for 55*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fit-for-55/>

European Council & Council of the European Union. (n.d.). *Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/paris-agreement-climate/>

European Parliament & Council of the European Union. (2011). *Directive 2011/92/EU of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment. Official Journal of the European Union*, L 26, 1–21. Retrieved from:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32011L0092>

European Union. (2024, September 24). *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Retrieved from:

<https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/media/climate-change-2023-synthesis-report-contribution-working-groups-i-ii-and-iii-sixth>

European Commission. (2020). *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law)(COM(2020) 80 final)*. Retrieved from:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:80:FIN>

European Commission. (2021, July 16). *Νέα Δασική Στρατηγική της ΕΕ για το 2030*. Brussels. Ανακτήθηκε από:

https://environment.ec.europa.eu/strategy/forest-strategy_en

European Commission. (2021). *EU Forest Strategy for 2030: Improving the quantity and quality of EU forests*. Retrieved from:

https://environment.ec.europa.eu/strategy/forest-strategy_en

Νομολογία

ΣτΕ 2778/1988

ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 3754/1981

ΣτΕ 2086/1995

ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 1675/1999

ΣτΕ 2994/2003

ΣτΕ 2895/2004

ΣτΕ 2189/2005

ΣτΕ 2858/2007

ΣτΕ 677/2010

ΣτΕ 2743/2011

ΣτΕ 3930/2011

ΣτΕ 4550/2011

ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 2499/2012

ΣτΕ 32/2013

ΣτΕ 1421/2013

ΣτΕ 1007/2019

ΣτΕ (ΟΛΟΜ) 685/2019

ΔΕφΑθ (Ακυρ) 1184/2021

ΣτΕ 194/2024

ΣτΕ 159/2024

Υπόθεση C-44/95

Υπόθεση C-83/97

Υπόθεση C-127/02

Υπόθεση C-117/03

Υπόθεση C-98/03

Υπόθεση C-567/10

Υπόθεση C-43/10

Υπόθεση C-258/11

Υπόθεση C-721/21

Νομοθεσία

- **Οδηγίες**

Οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών.

Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.

Οδηγία (ΕΕ) 2023/2413 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Οκτωβρίου 2023, για την τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/2001, της Οδηγίας 2018/844 και του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999, όσον αφορά την προώθηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων.

Οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

Οδηγία 2014/52/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Απριλίου 2014, για την τροποποίηση της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

- **Κανονισμοί**

Κανονισμός (ΕΕ) 2023/839 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Απριλίου 2023 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/841 όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής, την απλούστευση των κανόνων υποβολής εκθέσεων και συμμόρφωσης, και τον καθορισμό των στόχων των κρατών μελών για το 2030, και του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 (Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος) όσον αφορά τη

βελτίωση της παρακολούθησης, της υποβολής εκθέσεων, της παρακολούθησης της προόδου και της επανεξέτασης.

- **Νόμοι**

Ν.998/1979 όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 2637/1998 και τον Ν. 3208/2003 « περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων» (ΦΕΚ 303/Α'24-12-2003).

Νόμος 2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις.» (ΦΕΚ Α' 207/7-10-1999)

Νόμος 2941/2001 «Απλοποίηση διαδικασιών ίδρυσης εταιρειών, αδειοδότησης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, ρύθμιση θεμάτων της Α.Ε. «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ» και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'201/12-9-2001).

Νόμος 3208/2003 « Προστασία των δασικών οικοσυστημάτων κατάρτιση δασολογίου ρύθμιση εμπράγματων δικαιωμάτων επί δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'303/24-12-2003).

Νόμος 3468/2006 «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α'129/27-6-2006).

Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας, Δίκτυα NATURA, πολεοδομικές ρυθμίσεις» (ΦΕΚ Α'60/31-3-2011).

Νόμος 4109/2013 «Κατάργηση και συγχώνευση νομικών προσώπων του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα - Σύσταση Γενικής Γραμματείας για το συντονισμό του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'16/23-1-2013).

Νόμος 4172/2013 «Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'167/23-7-2013).

Νόμος 4280/2014 «Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση - Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών - Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'159/8-8-2014).

Νόμος 4342/2015 «Περί Ενεργειακής Απόδοσης» (ΦΕΚ Α'143/9-11-2015).

Νόμος 4685/2020 «Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α'92/7-5-2020).

Νόμος 4936/2022 «Εθνικός Κλιματικός Νόμος - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 105/27-5-2022).

Νόμος 4951/2022 «Εκσυγχρονισμός της αδειοδοτικής διαδικασίας Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας Β' φάση, Αδειοδότηση παραγωγής και αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας, πλαίσιο ανάπτυξης Πιλοτικών Θαλάσσιων Πλωτών Φωτοβολταϊκών Σταθμών και ειδικότερες διατάξεις για την ενέργεια και την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α'129/4-7-2022).

Νόμος 5037/2023 «Μετονομασία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας σε Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων και διεύρυνση του αντικειμένου της με αρμοδιότητες επί των υπηρεσιών ύδατος και της διαχείρισης αστικών αποβλήτων, ενίσχυση της υδατικής πολιτικής Εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας για τη χρήση και παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές μέσω της ενσωμάτωσης των Οδηγιών ΕΕ 2018/2001 και 2019/944 Ειδικότερες διατάξεις για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 78/29-3-2023).

Νόμος 5106/2024 «Ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των πολυεπίπεδων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στους τομείς: α) της διαχείρισης υδάτων, β) της διαχείρισης και προστασίας των δασών, γ) της αστικής ανθεκτικότητας και πολιτικής, δ) της καταπολέμησης της αυθαίρετης δόμησης, ε) της ενεργειακής ασφάλειας και άλλες επείγουσες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'63/1.5.2024).

Νόμος 5151/2024 «Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό της διαχείρισης αποβλήτων, τη βελτίωση του πλαισίου εξοικονόμησης ενέργειας, την ανάπτυξη των έργων ενέργειας και την αντιμετώπιση πολεοδομικών ζητημάτων» (ΦΕΚ Α΄173/4-11-2024).

- **Προεδρικά Διατάγματα**

Προεδρικό Διάταγμα 59/2018 «Κατηγορίες και Περιεχόμενο Χρήσεων Γης» (ΦΕΚ Α΄114/29-6-2018).

- **Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις**

ΚΥΑ. 33318/3028/11.12.1998 (ΦΕΚ Β΄1289/28-12-1989)

ΚΥΑ 49828/08 (ΦΕΚ Β΄ 2464/3-12-2008)

ΚΥΑ 21398/2012 (ΦΕΚ Β΄ 1470/ 3.5.2012)

ΚΥΑ 42284/13.10.2017/29.9.2017 (ΦΕΚ Β΄260/8-11-2017)

ΚΥΑ 50743/2017 (ΦΕΚ Β΄ 4432/15-12-2017)